

EUSKARA BATUA
zertan den

LARRESORO

JAKIN

ARANTZAZU

OINATI, 1974

EUSKARA BATUA

zertan den

LARRORSORO

© ED. FRANCISCANA ARANZAZU

N.º REGISTRO 1.692

DEP. LEGAL: S.S. 82/1974

ISBN N.º 84-7240-072-7

Argitaldiaren oharra

Euskararen batasuna egin gabe dadukagu oraindik, guzior egitekoa da. Asmo horri lagundu nahi dio liburu honek. 1968 tik honakoan Euskaltzaindiak erabaki dituenak jasotzen dira hemen. Lehendabiziko hartan emandakoak nola osatu diren jakiteko, hangoen parean (ondoko orrialdean) azaltzen dira gerora erabakitakoak: Arantzazu-ko txostenarekin eskuz esku agertzen dira gerokoak ere, guziak begirada batean jabetzeko moduan.

Deklinabide batuari eskaintzen zaizkion orrien ondoren, aditz batua idoroko du irakurleak. Aditza da, noski, orain artean Euskaltzaindiak batasunerako eman digun fruiturik helduena. Argitalpen ofizialaren ondotik, hementxe aurkituko du irakurleak lehenengoz aditz batu hori, gramatika ikasbide bati dagokionez zabaldua. Lau koloretan ematen dugu, ikasketa lana ahalik eta hobekien erraztu nahirik.

Hiztegi aldetik, berriz, beste lagungarri batzuk ere bildu nahi izan ditugu liburuan. Arantzazun aurkeztutako hiztegi laburra, geroago ontzat emana izan den euskal izendegia eta oraindik aztergaia den herri-izenen zerrenda.

Inoren (eta geure) banakako eritzien gaine-
tik, Euskaltzaindiarena nagusiago aitortu dugu-
nontzat, liburu honek funtsezko itxaropen bat da-
karkigu. Euskararen gidari den Elkarte hau izan
bekigu guzion batasunerako artizarra.

Eskerrak Euskaltzaindiari eskaintzen dizkigun
idarokizun hauengatik, eta eskerrak edizio hon-
tarako eman dituen erraztasun guziengatik.

JAKIN

AURKIBIDEA

Argitaldariaren oharra	5
I. HITZAURRE GISA	11
I. 1. Idazkera	13
I. 2. Deklinabidea	13
I. 3. Aditza	15
I. 4. Leku-izenak	16
I. 5. Pertson-izenak	17
I. 6. Hiztegia	17
I. 7. Fonetika	18
I. 8. Euskal idazleen zina (1970)	18
II. ARANTZAZUKO TXOSTENA (1968)	22
II. 1. Ze batasun bila gabiltzan/Oinarriak	22
II. 2. Ortografiak	28
II. 3. Hitzen formaz. Antzinako euskal hitzak	74
II. 4. Hitz berriak	85
II. 5. Morfologia	90
II. 6. Joskera	100
III. DEKLINABIDE BATUA	105
III. 1. Kasuen gramatikazko izena eta erdal itzulpena	107
III. 2. Bizigabeen deklinabidea	109
III. 3. Deklinabideari dagozkion fonetika legeak	111
III. 4. Lekutasunezko kasuak (B) bizidunetan	112
III. 5. Izen nagusiak	112
IV. ADITZ BATUA	113
IV. 1. Nor	115
IV. 1.1. Indikatibozko orain-aldia	115

IV. 1.2.	Indikatibozko lehen-aldia	116
IV. 1.3.	Indikatibozko baldintza (aurrekoa)	116
IV. 1.4.	Indikatibozko baldintza (ondorioa)	117
IV. 1.5.	Potentzialezko (ahalezko) orain-aldia	117
IV. 1.6.	Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldia	117
IV. 1.7.	Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldi urruna	118
IV. 1.8.	Subjuntibozko orain-aldia	118
IV. 1.9.	Subjuntibozko lehen-aldia	118
IV. 1.9.	Subjuntibozko lehen-aldia	118
IV. 1.10.	Inperatibozko orain-aldia	119
IV. 1.11.	Subjuntibozko baldintzak (orain-aldia)	119
IV. 1.12.	Subjuntibozko baldintzak (lehen-aldia)	120
IV. 1.13.	Indikatibozko gero-aldi arkaikoa	120
IV. 2.	Nor/Nori	121
IV. 2.1.	Indikatibozko orain-aldia	123
IV. 2.2.	Indikatibozko lehen-aldia	124
IV. 2.3.	Indikatibozko baldintza (aurrekoa)	125
IV. 2.4.	Indikatibozko baldintza (ondorioa)	126
IV. 2.5.	Potentzialezko (ahalezko) orain-aldia	127
IV. 2.6.	Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldia	128
IV. 2.7.	Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldi urruna	129
IV. 2.8.	Subjuntibozko orain-aldia	129
IV. 2.9.	Subjuntibozko lehen-aldia	130
IV. 2.10.	Inperatibozko orain-aldia	130
IV. 2.11.	Subjuntibozko baldintzak (orain-aldia)	131
IV. 2.12.	Subjuntibozko baldintzak (lehen-aldia)	132
IV. 2.13.	Indikatibozko gero-aldi arkaikoa	132
IV. 3.	Nor/Nork	133
IV. 3.1.	Indikatibozko orain-aldia	133
IV. 3.2.	Indikatibozko lehen-aldia	136
IV. 3.3.	Indikatibozko baldintza (aurrekoa)	137
IV. 3.4.	Indikatibozko baldintza (ondorioa)	137
IV. 3.5.	Potentzialezko (ahalezko) orain-aldia	139
IV. 3.6.	Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldia	140
IV. 3.7.	Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldi urruna	142
IV. 3.8.	Subjuntibozko orain-aldia	143
IV. 3.9.	Subjuntibozko lehen-aldia	144
IV. 3.10.	Inperatibozko orain-aldia	144
IV. 3.11.	Subjuntibozko baldintzak (orain-aldia)	145
IV. 3.12.	Subjuntibozko baldintzak (lehen-aldia)	146
IV. 3.13.	Indikatibozko gero-aldi arkaikoa	147
IV. 4.	Nor/Nori/Nork	148
IV. 4.1.	Indikatibozko orain-aldia	148
IV. 4.2.	Indikatibozko lehen-aldia	149
IV. 4.3.	Indikatibozko baldintza (aurrekoa)	150

IV. 4.4.	Indikatibozko baldintza (ondorioa)	150
IV. 4.5.	Potenzialezko (ahalezko) orain-aldia	151
IV. 4.6.	Potenzialezko (ahalezko) lehen-aldia	152
IV. 4.7.	Potenzialezko (ahalezko) lehen-aldi urruna ...	153
IV. 4.8.	Subjuntibozko orain-aldia	153
IV. 4.9.	Subjuntibozko lehen-aldia	154
IV. 4.10.	Inperatibozko orain-aldia	154
IV. 4.11.	Subjuntibozko baldintzak (orain-aldia)	155
IV. 4.12.	Subjuntibozko baldintzak (lehen-aldia)	156
IV. 4.13.	Indikatibozko gero-aldi arkaikoa	156
V.	ERASKINAK	157
V. 1.	Euskaltraindiaren agiria euskal hitzei buruz (1959)	159
V. 2.	Baionako Biltzarraren Erabakiak (1964-eko abuztuaren 29-30)	162
V. 3.	Euskal Herriko leku-izenak	164
V. 4.	Euskal izendegia (1972)	180
V. 4.1.	Gizon izenak	180
V. 4.2.	Emazteki izenak	183
V. 4.3.	Addenda (izen zabalduak, Parroki liburuetarako): a) gizon izenak b) emazteki izenak	188
V. 5.	Batasunerako Hiztegia (1968)	191

I. Hitzaurre gisa

Liburu honen izenpuruak ongi xamar biltzen bide du egi-
learen asmoa.

Jakinaren gainean ez dauden batzuek besterik uste badute
ere, *Euskara Batua* ez dago, gaur gaurkoz, zeharo erabakita. *Eus-
kara Batua* orain ari da, Euskaltzaindiaren zuzendaritzapean,
sortzen. Puntu batzuk, eta irakurleak berak erepara dezakee-
nez oso inportanteak, *erabakirik daude*; beste batzuk, berriz *era-
baki gabe* oraindik.

Hilabeteak aurrera joan ala, osmosizko mogimendu jarrai-
kitan, *erabakiak ugaltu eta erabakizunak urritu* egiten ari dira.

Liburu honek, horrela, *gaur arteko* erabakiak bildu ditu; baina,
uler daitekeenez, osagarri izango zaizkion beste erabaki-bildumak
jarraituko dira. Euskara Batuaren lehendabiziko atala baizik ez
da, beraz; eta oso egoki letorkioke *Euskara Batua, I* izenpurua.
Ez ordea gauditua izango delakoan, errotik ganbiatua edo fun-
tsean aldarazia. Hori ez dugu uste. Baionan bertan (1964) era-
baki ziren punturik gehienak, finkaturik eta baietsirik gertatu
dira ondoko urteetan; eta Arantzazukoak (1968) xehetasunetan
baizik ez dira aldaraziak hurrengo biltzar eta lanetan.

Euskara Batuari buruz aspaldi honetan hartzen ari diren era-
bakiak, elkarri erasten zaizkio batez beste, elkarri eratxekitzen;
izaki bizidunen eboluzio-katean bezala aurkikunde berriak zaharra
osetzen eta borobiltzen, eta ez ukatzen.

Euskara Batua osatuaz doa, beraz; eta liburu hau areago da
azpiko oinarri, gero baztergarri gerta litekeen lan alferra baino.

Hots, osaketa jarraiki etengabe horretan, nork marka ote
dezake, egokiro eta aginpidez, *Euskara Baturako bidea?* Erantzuna
ez da zaila. Euskara Batuaren arazoa, arazo *tekniko* bat da, *osoki*

teknikoa: hitzen itxurarik zabalduena zein den jakin ondoren, eman dezagun, hitz plegu hau edo hura hautatzea; aditz jokoan aniztasunean bidezkoena aukeratzea; hitz batek euskalkien edo eskualdeen arabera adiera desberdinak dituenean, Euskara Batuari buruz egokiena proposatzea; ahozko euskararen eta dokumentuetan ikertuz euskal leku-izenen idazkera aproposa zein den deliberatzea; ideia edo tresna berrientzako hitz berriak moldatzea... Eginkizun horiek guztiok, gauza agiria da, oso dira eginkizun teknikoak; eta euskalariet, euskararen jakintza teknikorik handiena dutenek alegia, erabaki dituzte beren artean.

Hots, beste herritan bezala, euskalariok bildurik dauden Elkarte berezia badugu guk; Euskal Herriak badu, hitz batez, 1918-az geroztik, bere Akademia, bere *Euskaltzaindia*; eta zenbaitek, hizkuntzaren mailako ez diren arrazoin izkutuengatik, txit gogoko ez badu ere, *Euskaltzaindiari* dagokio Euskara Batuaren arazo hau erabakitzea. Euskaltzaindiaren hutsuneak eta eskasiak ongi ezaguturik ere, betebeharrak *tekniko* honi buruz berderen, eta lanean hasia delarik, zeinek hobeki Euskaltzaindiak baino?

Liburu honetan, beraz, *Euskaltzaindiaren erabakiak azaldu eta argitu* baizik ez dugu egingo. Ondoko lerroetan eta kapituluetan, beraz, asmatzaile eta egile baino, moldatzaile eta biltzaile izan nahiago luke liburuaren prestatzaileak. Euskaltzaindikoa eta Aditz-Batuaren Batzordekoa izanik, bestalde, barnetik ezagutu ditut eztabaidak eta gorabeherak; eta bilduma bat egiten ari naizela bistan dela iruditzen zait.

Denen oinarritzat, noski, 1968-ko *Arantzazuko Txostena* dago; baina erabaki haiek osatuz, eta zenbait xehetasunetan xuxenduz, bost urte honetan Euskaltzaindiak hautatu dituen puntuak ere azaltzen ditugu: Idaztarauak eta Aditz Laguntzailea bereziki.

Kapitulu bakoitzaren kondaira apur bat egitea interesgarri izan daitekeelakoan, hona hemen, txit laburzki, Euskaltzaindiaren erabakiok nola mamitu eta burutu diren.

I, 1. Idazkera

Ezjakin galanta izan behar da benetan Euskara Idatziaren korapilo bakarra eta nagusia «H» letran datzala esateko edo uste izateko. Hots, euskal ortografiaren arazo bakartzat «H madarikatu» (?) horren eragozpena zenbait lekutan horren maiz aipatu ohi denez gero, euskarari buruzko eztabaidak beroien artean zein jakintza-mailatan erabiltzen diren errazki soma dezake irakurleak.

Euskaltzaindiak galdeginek, K. Mitxelenak 1968-an *izkribuzko* Euskara Batuari buruz prestatu zuen Txostenak (ikus liburu honen II. kapitulua), eztabaidagarri zegoen puntu asko ikutu zuen, punturik gehienak hobeki esateko, denak konponbidean jarriz.

Eta proposamendu haietatik gehientsuak beren hartan izan dira onartuak; baita aldizkarietan eta liburuetan, euskal ikastaroetan eta ikastoletan, gero eta osokiago errespetatuak.

Arantzazuko Txostenaren arabera idazten den Euskara Batuauren aurrerapena eta garaitzapena zalantzagabe dira benetan; eta urte gutxi barru, dirudienez, idazkera bakar bat izango da.

1968-az gerozko biltzarretan puntu bakan eta xume batzuk aldatu gertatu dira: *onartu* eta *unatu* idazkerak, esate baterako, *onhartu* eta *unhatu* delakoak baztertuz, aintzakotzat hartzea.

Zenbait aldiz Euskaltzaindiak, bide garbirik ez ikusirik, bi idazkera, bi molde onartu ditu. *Bait-* aurrizkiaren kasoan, esate baterako, idazkera libro uztea erabaki da: *bait dator* edo *baitator*; *bait nekien* edo *bainekien*; eta abar. (II. 15. d).

Gorabehera guztiak, dena dela, zehazki eman ditugu II. kapituluaren argitzapenetan.

Arantzazuko Hiztegi Batuak, berriz (hango Txostenaren eras-

kin gisa presentatua) hitz arrunten artean hautatutako *idazkera bat* ematen du. Han-hemenka hitz batzuek zer adierazten duten zenbaiti zail gerta dakiokelakoan, bi erdal itzulpenak erantsi ditugu. Baina, berriz ere, Arantzazuko Hiztegi horretan *idazkera batua* hautatu zen; ez gero guk liburu honetan, irakurlearen argigarri edo laguntzaile gisa, erantsi dugun erdal itzulpen bikunen mordera. Inoren barreiagarri gerta ez dadin, argi-eta-garbi esan beharra dago; eta argi-eta-garbi esaten dugu.

Hitz batzutan, dena dela, Euskaltzaindiak bide *bakunik* proposatzeko arrazoinik aski ez du aurkitu, eta bikun bat eskaini digu, bi idazkera ontzat emanez beraz (*enara / ainara*); eta Arantzazun 1968-an eman ziren bezala datoz gure bilduma honetan.

Ortografi-atal honen eraskintzat, bi dokumentu hauek bir-argitara ditugu:

- 1 — Idazkerari buruz Baionako Biltzarrean (1964) onartu ziren proposamenduak.
- 2 — Erdal jatorrizko hitzei buruz Euskaltzaindiak 1958-an argitara zuen Agiria.

I, 2. Deklinabidea

Deklinabideari dagokionez, Euskaltzaindiak ez du traba zailegirik gaintitu behar izan. Adjetibo erakusleetan irizpide osorik eta garbirik oraindik hartu ez badu ere, gainerako arazoetan 1964-ez geroztik hautatutako bideari eutsi do: «Ongi deritzat-zion Arantzazuko Txostenak - erabat harturik bederen, Baionan izenaren gainean erabaki zutenari».

Diptongoz amaitzen diren hitzei buruz, dena dela, eztabaida

eta ikertzapen batzuk izan dira Euskaltzaindiaren barruan; eta, hauen ondorioz, eta Baionan erabaki zena pitin bat aldatuz, *-ai*, *-ei* eta *-oi* diptongoak batetik, eta *-au* diptongoa bestetik, bi modu desberdinetara hartzea erabaki da.

I, 3. Aditza

Arantzazuko Biltzar Nagusian (1968) gerorako utzi zen aditzaren eginkizun hau.

Lanari ekiteko eta Euskaltzaindiari proposamenduak egiten hasteko, hamar lagunen lan-batzorde bat izendatu zen: L. Akesolo, P. Altuna, G. Aresti, I. Berriatua, J. Intxausti, J. Oregi, X. Quintana, Txillardegi, L. Vilasante, eta, denen buru, K. Mitxelena irakaslea.

Batzorde honek pausuka eta poliki joatea erabaki zuen. Hika-ko aditz-jokoak eta sintetikoak, horrela, ez daude oraindik finkaturik. Gainerako guztia bai, ordea.

Ipar eta Hegoaldean Aditz-Batzordea behin eta berriz bildu ondoren, bi urratsetan bete du bere lana.

Lehenengoa Arantzazuko II. Biltzar Nagusian burutu zen (1972-ko Uztailaren 27-28-29 egunetan); eta Euskaltzaindiak ondoko biltzarretan osaturik geldituko zen aditz-jokoen oinarriak hantxe onartuz, hau adierazi zuen: «Ikusi direnak lirake, Euskaltzaindiaren iritziz, oraingoz Euskara Idatziaren batasunerako aditz jokorik egokienak. Batasunari begira hartzen da, beraz, erabaki hau, euskalkiei dagozkien forma bereziak arbuiatu gabe».

Bigarren urratsa Bilbon eman da aurtengo Apirilean (ikus 1973/IV/7-ko Agiriaren Fotokopia); eta hau erabaki zuen Euskaltzaindiak: «Bildu direnek azken azterketak egin ondoren, bi aditz laguntzaileak batutzat eman dituzte».

Euskara Baturako bidean Aditzarena zen oztoporik zailena, agian. Lankide batzuek lapurtera (nahiz zaharra, nahiz gaurkoa) proposatzen zuten Batuaren oinarritzat; beste batzuek, berriz, gehienek eta Mitxelenak barne, gipuzkera-nafarrera nahiago zuten osaturik bederen. Azkenean bien arteko erdibidea hautatu da: Indikatiboan, gipuzkera-nafarreratik hurbil; Potentzial-Subjuntiboetan, berriz, lapurteratik hurbilago.

Batasunaren pausuak zehazki segi nahi dituenak, bi iturri dituzke. Bata P. Altunak prestatu duen *Mitxelenaren Idazlan hautatuak* liburua. Hortxe aurkituko ditu, besteak beste, hemen lekurik ezaz bazterturik, Txosten nagusi hauek:

— «Euskal Idazleen Elkarteari», Baionan irakurria (1970-III-27), Bildumako 119-125 orr.

— «Azken ordukoak», 1972, Bildumako 365-401 orr.

Beste bidea, jakina, Euskaltzaindiaren beraren Agiriak eta barne-paperak dira (batzutan *Euskera* aldizkarian agertuak).

I, 4. Leku-izenak

Euskal Herriko Leku-izenen zerrendaren lana, Mitxelenaren zuzendaritzapean, hasia dago.

Bi Batzorde izendatu ditu Euskaltzaindiak horretarako (1971-X-29).

Egile-Atalean hauek daude: K. Mitxelena buru; J. L. Lizundia, X. Garmendia, M. Ruiz-Urrestarazu, J. M. Satrustegi eta J. Haritxelhar.

Eta *Kontseilari-Atalean* beste hauek: J. Etxaide, J. San Martin, G. Lopez Gereñu, O. Apraiz, A. Irigarai, B. Sarobe, L. Dassance, G. Eppherre eta J. B. Merino-Urrutia.

Batzorde hauek lanean ari direlarik ere, Euskaltzaindiak ez du oraindik Agiririk ez zerrenda ofizialik eman.

Gutxi gora-beherako zerrenda bat bederen guztiz beharrezkoa delakoan, Batzorde horietako lagun batzuen iritziez osaturik eta hobeturik, 1964-an Baionako Euskal Idazkaritzak prestatu zuen leku-izenen lerrokada sartu du.

Zerrenda hori, beraz, ez da ofiziala; baina Euskaltzaindiak berea osatu eta argitara artean erabil daiteke.

I, 5. Pertson-izenak

Oso baliagarria izan daitekeelakoan, horra hor V.4 kapitulu-
luan Euskaltzaindiak onartua den Izendegia.

Lan hau ofiziala da, eta J. M. Satrustegi-ren zuzendaritzapean burutu da.

I, 6. Hiztegia

Euskara Batuak ez du, oraindik, bere Hiztegia prestaturik. Hitz funtsezko batzuen idazkera batua badugu, esan dugunez: Arantzazuko Txostenaren ia bi mila hitzak.

Alor honetan ere piskanaka joatea erabaki zen; eta, hortaz, lehenengo mailako *Ikastola-Hiztegitik* hastea.

Lan-Batzorde bat izendatu zen: K. Santamaria, J. M. Zumalabe eta X. Garmendia. Batzorde honek, astero Donostian elkartuz, bi mila hitzetako erdal hiztegi bat gertatu zuen aurrenik; eta maila horretarako liburuen itzulpenetan beharrezko ziren 22 hitz-zerrenda bildu. Euskaltzaindiko lankideen laguntzaz baliaturik, proposatuaz doa euskal itzulpen egokiak.

Gaur arte Euskaltzaindiak sei zerrenda onartu ditu; eta beste sei bat laister onartuko bide ditu. Lanaren herena edo laurdena hemen argitaratzea bidezkoa ez zela iruditurik, bidean dagoen Ikastola-Hiztegi hori ez dugu sartu, beraz.

Alde batera utzi ditugu, era berean, onaturik dauden beste hiztegi-atal batzuk: denden izendegia, filatelia, eta abar.

Denok batera hobe, guk uste.

I, 7. Fonetika

Oraingoz *Izkribuzko* Euskara ari gara batzen, ahozko Euskaren Batasunaren arazoak gerorako utziz.

Fonetika-lege batzuk, halere, gaur oso lardazkaturik eta ahazturik itxuraz, eta nahi-ta-ez araukoi eta anti-fonetikoa den idazkera batuak mehatxaturik (baina euskara bizian Euskal Herri guztian barrena hedaturik) beste liburu batetara biltzeko asmoa dut (behin eta berriz agindutako *Sustrai Bila II*-an agertzekoak).

Hori dela-ta, liburu honetan argitara nahi nukeen «Batasunerako Bidea» neure izkribua (Euskaltzaindiak 1958-ko Abenduaren 3-an eratutako Biltzarrean irakurria) beste bilduma horretarako utzi dut. Izan ere, aspaldidanik Mitxelenak ezagutarazitako ideien bilduma labur bat baizik ez da; baina orain, batasunaren asmo *izkutu* eta *itsusiei* buruzko zurrumurrueak zabaltzen ari direlarik, gezur askoren ukatzaile ermo eta balios gerta liteke, batasunaren kondaira-hiltoa erakutsiz.

I, 8. Euskal idazleen zina (1970)

Aditz Batuaren eztabaidak gori-gori zeuden mementoan, eta Euskara Batuaren xedeak berak eraso gogorrak hartzen zituen

une zail batez, *Euskal Idazleen Elkartea* sortu zen; eta elkarri laguntzeko asmoaz gain ere, Euskara Idatziaren batasuna helburu nagusitzat harturik, ondoko Agiri hau argitara genuen:

EUSKAL IDAZLEEN ZINA (1970)

Euskal Idazleen Elkarteko lagun garenok, 1970-garreneko Martxoaren 29-an, Batasunaren Kutxa liburuan agertzen diren euskerazko idaz-moldeak aztertu ondoren, erabakiok hartu ditugu:

- 1) Liburuaren argitaraziotik 1971-garreneko azken egun arte, hemen agertzen diren moldeez, eta erregelez baliatuko gara.
- 2) Baldin ta firmatzaileenganik inor ados ez baletor bertoko edozerekin, bere gogara duena erabiltzeko eskubidea ukanen du, baina *Kutxaren Giltzariei* idatziz adierazita.
- 3) Bitarte horretan hartutako zuzenketa guztiak eta liburua bera, *Mitxelena jaunari emanen zaizkio orduan giltzarien eskuetatik, eta berak erabaki beharko duena behin betiko beteko dugu.*
- 4) Premia horretan ikusi ditugu geure buruak Euskal Herriaren ganako eginbide hau betetzen ez dela ikusirik.
- 5) Geure arteko batasun hau Euskal Herriari eta Euskaltzaindiari eskaintzen diegu, ontzat har dezaten erreguarekin batera.
- 6) Hemen hartutako erabakiak beteko ditugula zin egiten dugu, geure ohoreagatik.
Baionan, 1970-garreneko Bazko-igandean.
Eibarren, 1970-garreneko lehen maiatzean.

ALTUNA Patxi
ALVAREZ ENPARANTZA, J. L.
AMUNDARAIN Jesus Mari
AMUNDARAIN Markos
ARANBURU Joxe Mari
ARANBURU M. Karmen
ARESTI Gabriel
ARGINARENA Jon
AROMA Juan A.
ARREGI Begoña
ARTZA Jose Antonio

BASAURI Serafin
BEOBIDE Iñaki
BEREZIBAR Bernabe
BERISTAIN Iñaki
BERISTAIN J. M.
BERRIATUA Imanol

CAMBLONG Ramuntxo

EGIREUN Jose Luis
ENBEITA Kepa
ERROTAETXE Karmele
ETXEBARRIA Begoña
ETXEBARRIA Felix

GANDIAGA Lurdes
GARMENDIA Mari Karmen
GARMENDIA Xalbador
GEREÑO Xabier

HERAS Enrike

IRIONDO Julian
ITURRIOZ Jose Mari

LANDART Daniel

LARREATEGI Eduardo
LASA Amaia
LASPIUR Imanol
LERTXUNDI Anjel
LETAMENDIA Juan Antonio
LETE Xabier
LIZUNDIA Jose Luis
MENDIGUREN Xabier
MITXELENA Koldo
MUNIAATEGI Abel

OLANGA Jose Mari

QUINTANA Xabier

SAGARNA Andoni
SAIZARBITORIA Ramon
SAN MARTIN Juan
SANTAMARIA Anton
SARASOLA Ibon
SARRIEGI Andoni
F. SETIEN Jaxinto

TAUER Norbert
TOLOSA Jon
TORREALDAI Juan Mari
TXINTXURRETA Josune

UGALDE Mikel
URKIZU Patri

ZABALETA Patxi
ZELAIETA Anjel
ZORROZUA Jon
ZUBIAURRE Xabier
ZUBIZARRETA Xabier
ZULAIKA Juan
ZUMALABE Iñaki

Eskatzen genuen bide hura finkaturik dago.

Hots, Euskara Idatziaren batasunaren arlo honetan erantzukizun eta pisu larriak ditugu idazleok, jakina.

Horregatik, neurekin *Zina* egin zuten guztiei (eta egin ez zutenei ere bai) pittin bat ahantzi edo nahi litzatekeen agintza hura berriro gogorazi nahi nieke, orduko batasun izpirituaren aide bala hozkirri batzuk sendi eraziz.

Eta besterik ez.

Batasunaren beharrak eta euskararen ikasleen eskabideak bultzatu gaituzte bilduma hau prestatzera.

Euskal Herriak horren beharrezkoa duen batasun izpia biltzen lagunduko ahal du agian Euskara Idatziaren alorrean bederen!

II. Arantzazuko Txostena (1968)

II, 1. Ze batasun bila gabiltzan/Oinarriak

II.1.1. Ezinbestekoa, hil edo bizikoa, dela uste dugu euskara batasun bidean jartzea. Haur eta gazteei euskaraz irakasten baldin bazaie, eta euskaraz irakatsi behar euskara biziko baldin bada, premiazkoa da guztiei batera edo bateratsu irakastea. Nahi eta behar dugun batasun hori, lehen urratsetan behintzat, euskara idatziarena, izkribuzkoarena da. Eta, euskara idatziaren barrutian, irakaste lanean dugu beharrenik batasun hori, irakurlearen atseginerako egiten den literatura «ederrean» baino areago.

II.1.2. Berez, noski, hobe litzateke besterik: euskaldun baikoitzak, alegia, euskalkiak oro ezagutzea, hangoak eta hemengoak, antzinakoak eta oraingoak. Agerian dago, haatik, ezin eska dakiokeela horrelakorik euskalari bati baizik. Honek berak ere aski du gehienetan bereak ez dituen euskalkiak, euskalduna baldin bada, ulertzearekin. Ez da gai izaten beste euskalkiz mintzatzeko, ahoz nahiz izkribuz.

II. Arantzazuko Txostena: Argitzapenak

II, 1. Ze batasun bila gabiltzan/Oinarriak

II. 1. 1. *Euskara biziko bada, hizkuntza idatziaren mailan beziki biziko da Euskara Batu gisa: hona hemen Txostenaren ideia nagusia. Beharrezko den euskarazko irakaskintza, «batera» egin behar da; edo «bateratsu» bederen. Euskal irakaskintza ezin daiteke bestela aurrera eraman (ez irakaskintzarik ere: Europako irakaskintzak oro batuak dira).*

Arantzazuko Txosten honetan euskara idatziaren hauzia iker-tu zen (izkribuzko euskararena, beste hitz batez esateko). Ahozko euskararen batasuna ez zen Arantzazuko bileretan aztertu.

Azken ohar bat egiten du Txostenak: euskaraz «batera edo bateratsu» irakasteko, irakaskintza-liburuen batasuna lortu behar dela lehen-lehenik. Helburu horri buruz ari dira Santamaria, Zumalabe eta X.Garmendia jaunak, horretarako Euskaltzaindiak izendaturik; eta laister erabakiko da zortzi urte arteko Hiztegi Batua (22 hitz-lerrokada, hau da, bi mila hitz).

II. 1. 2. *Euskara euskaldunen arteko mintzabide izan dadin, elkar ulertu behar dute euskaldunek. Euskaldun guztiok euskalki guztiez idazteko eta mintzatzeko gauza bagina (bizkaieraz, xubereraz, nafarreraz, eta abar, batera) ez legoke, agian, Euskara Baturaren beharrik. Xede hori funsgabe eta ezinezkoa izanik, ordea, eta inon ez ikusia, hizkera bakar bat behar dugu geure herriarentzako. Euskalariek berek, Mitxelenak apalki aitortzen duenez, nekez menderatzen dituzte eskualde guztietako euskalkiak.*

Euskara Baturik gabe, euskara ezin daiteke gure arteko mintzabidea izan; eta mintzabide ez izanik, ez lekiguke bere horretan eragozkarri eta traba baizik; eta urte gutxitan hiltzera kondenaturik geldituko litzateke.

II. 1. 3. Inoiz batera bagaitez, bada, huskeriak baino zerbait gehiago galduko du gure hizkuntzak: begi-belarrientzat hain atsegin den aldakortasun ugaria. Halarik ere, euskarak azal nabar hori kaltegarri duenez gero, nahiago dugu euskara bizia edozein axaleko edertasun baino.

II. 1. 4. Ez luke gai honetan inor mindu nahi Euskaltzaindiak, baina ezin daiteke batasunera jo, inor —geurok lehenik gabela— mindu gabe. Batasun osorik egiteko, ordea, ez du Euskaltzaindiak ez eskurik ez indarririk, ez berez ez besteren bitartez. Gidari eta bide erakusle agertu nahi luke orain, gauden egoeran, egin daitekeenaren neurrian.

Aurrenik, beraz, euskara idatziaz egin behar da batasuna; eta gero, dudarik ez du honek, euskara mintzatuaz ere beharko da bide bat erabaki (juduek, esate baterako, fonetika-bide bat erabaki zuten bezala). Euskara euskaldunen zerbitzutan jartzeko, eta ez alderantziz, mintzabide den aldetik hartu eta prestatu behar da. Hots, bi mailetan behar da prestatu: idatzian eta gero mintzatuan.

II. 1. 3. Zalantzarik gabe, gaur gaurkoz batez ere, Euskara Batua hotza da, oraindik sustrairik gabea; eta euskalkiak, berriz, mintzatuak diren heinean, kresal eta garo usainez oratuak, biziak, eta askoz ere xarmangarriagoak. Hau ez du euskaldunek ukatzen; eta Arantzazuko Txostenak ere ez.

Euskalki guztiek dute, ordea, bizitasun eta kolore-kutsu hori; ez euskalki honek edo harek bakarrik. Bermeoko euskarak piperra badu ere, ez dute piper txikiagoa Arrasatekoak, Barkoxekoak edo Garraldakoak. Denoi batera ezin atxikirik, ordea, eta oraingoz euskara idatziari gagozkiolarik, guk geuk ere, beste herriak bezala, euskalki bakar bat hautatu behar dugu, gainerakoen erasikinez eta laguntzaz osatuz eta indartuz.

II. 1. 4. Erdira behar horretan, nahi-ta-nahi-ez urrundu behar dugu gaur arte ahozko tradizioz heldu zaizkigun euskalkietatik; eta, alderdi honetatik, euskalkion mintzatzaileak mintzeko arriskutan jartzen gara. Ez dago, ordea, inor mindu gabe eta euskalkietatik ezertan urrundu gabe euskara idatziaren batasunera eraman gintzakeen biderik.

Euskaltzaindiak, gainerakoan, inor ezertara behartzeko indarrik ez, eta proposatu egiten du bide bat, idaroki, «gidari eta bide-erakusle agertuz».

Euskararen batasunaren arazoa jakinduri eta giza-jakintza arazo hutsa denez, aztergai tekniko bat da, eta Euskaltzaindiari dagokio bidea proposatzea. Ez, inolaz ere, kirolen, folkloreak, politikaren edo ekonomiaren mailetan bestelako aginpiderik, os-

II.1.5. Erabakien bidez erdietsi nahi lituzkeen helburuak hauek dira:

- a) Euskalkiak ez daitezen elkarrengandik gehiago urrun eta alden, lehenik;
- b) Ahal daitekeen neurrian, elkargana bil daitezen, gero.

II.1.6. Ez da nor Euskaltzaindia, oraingoz behintzat, oinarritzat zein euskalki hautatuko den erabakitzeko. Badirudi, halarik ere, euskara idatziaren beharretarako egokiagoak direla, besteak beste (eta Bilbao euskaldun ez delarik), erdi aldeko dialektuak bazterretakoak baino. Nolanahi ere, amore eman beharrean aurkituko gara guztiok, zeinek gehiago zeinek gutxiago, horretara heldu nahi badugu.

II.1.7. Azaleko hauzietan lortu behar dugu aurrenik bata-suna, mamiari dagoztenetan baino lehenago, errazago delako eta premiazoago gainera. Egia da hizkuntza bat sistema dela, eta sistema horren zatiak edo osagarriak ez direla deus sistemaz kanpora. Aitortu beharrean gara, ordea, mamira bagoaz, euskara ez dela oraingoz sistema bat, diasistema bat baizik, eta diasistema horren itxura batera heldu behar dugula, gero mamia batuko baldin badugu.

II.1.8. Euskaltzaindiari hemen aurkezten zaizkion eskabi-deak honela mugatuko ditugu, errazenetik zailenera:

perik edo eraginik dituzketen euskaldun ez-jakinei. Are gutxiago gure hizkuntzaz mintzatzen ere ez dakiten erdaldunei.

II. 1. 5. Euskalkiei dagokienez, Euskaltzaindiak jokabide hau proposatu du gidaritzat: euskalkiak areago urrundu ez, baina el-kargana hurbiltzea.

II. 1; 6. Errazkiago ulertzen dute euskaldunik gehienek Leitzeko edo Sarako euskara, Eskiulakoa edo Urdulizkoa baino. Eta gisa da horrela gertatzea: euskaldun eremuko muturretan, arkaismo asko gorde da; eta, denbora berean, hiztegia arrotzu eta erdaldundu ere bai. Muturretako euskalkiak, hortaz, zailago zaizkie gaurko euskaldun gehienei (Atenas-ko greziarrek Kretako hizkera nekez uler dezaketen bezala, adibide bat ematekotan).

Bidezkoa da, beraz, erdialdeko euskalkiak oinarritzat hautatzea.

Baina ongi dakigu, eta Euskaltzaindiak daki inork baino hobeki, zuberera eta bizkaiera, esate baterako, arkaismotan aberatsak direlako, argi-iturri aparta izan daitezkeela; eta jatorrizko bideen erakusle bikain gerta askotan. Hau guztia hartzen da gogotan Euskara Batuaren pretaeran.

II. 1. 7. Errazenetatik zailenetara joan beharra dago. Horretan funtsatu ditu Txostenak bere urratsak. Eta horretan funtsatu behar da ere gaur gaurkoz Euskara idatziaren batasunaz arduratzea.

Euskara mintzatuaren fonetiko-bideak gerorako utzi dira.

II. 1. 8. Arantzazuko Txostenaz geroztik, pausu inportante batzuk egin dira; eta liburu honetara bildu ditugu hiztegi-arazo

- a) Idazkera edo ortografia.
- b) Antzinako euskal hitzen formak.
- c) Hitz berrien eraketa eta bestetandik hartuen forma.
- d) Morfologia: izena (izenordea) eta aditza.
- e) Joskera.

Zenbaitetan, ez dago oraingoz deus egiterik, horretarako behar genituzkeen istudioak ez baititu inork egin. Beste zenbaitetan, berriz, euskalkien arteko batasuna egitea gaitz bada ere, batasuna behar genduke euskalki bakoitzaren barrenean behinik behin, eta hori gure esku dago.

II, 2. Ortografiaz

1964-an Baionan egin zen biltzarraren erabakiak hartzen ditut oinarritzat, punturik gehienak astiroago ukituaz.

II. 2. 1. Letra hauek erabili behar genituzke gutxienez: *a, b, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, ñ, o, p, r, s, t, u, x, z*, eta, erdal hitzak eta izenak idazteko behinik behin, *c, qu, v, w*, eta *y*, gainera.

F, noski, ontzat hartzekoa da eta, erdaratikako hitzetan ez ezik (*fede, faltsu*, etc.), baita ere bestelakoetan. Zuzenago dirudi, hain zuzen, *afari, alfer, Nafarroa* idazteak beste edozein idazkerak baino.

II. 2. 2. Euskaraz maiz erabili behar diren digramak (bi letra berdin nahiz ezberdinen elkarteak hots bakarra edo adieraz-

ez direnak (Aditz Batua, Idaztarauak).

II. 2. Ortografiaz

Baionako Bilkuraz geroztik bederatzi urte igaro dira (1964-1973); eta orduko proposamenduak erdi ahaztuta dagoenez gero, eraskin gisa eman ditugu liburu honen atzekaldean (ikus V.2 Eraskina) ortografiari buruz onartu zena.

II. 2. 1. 'F' onartua da, beraz; eta bereziki aipatzen dugu hau, bolada batez bederen euskarak berezko 'F' jatorrik ez duela esan ohi baitu zenbaitek.

Gaur Hegoaldeko eskualderik gehienetan galdurik ere (ez denetan halere; eta are gutxiago 'H'aren ondorio diren fenomeno batzuk) hor dugu, Arantzazuko Txostenean, 'H' famatua. Literaturaren, leku-izen zaharren eta euskalkien zientzi-ikerketak hizki horren hedadura eta funtsa argituak ditu. Eta Euskara Batuari buruz, era berean, beraren beharra behin eta berriz frogatūrik gelditu da. (Ikus, esate baterako, Villasante-ren Hacia la lengua literaria común, VIII. kapitulua).

II. 2. 2. Bokaleen arteko 'R' gogorra 'rr' idatziko da aurrera-koan (nahiz batzuen 'r' idazkera ez bereziki arbuaiatua izan): arra-

teko) hauek dira: *rr*, zenbaitek *r* idazten duen *r* gogorra adierazteko; *dd* (y horretarako gordetzen ez badugu, bestetarik kendu dugunez gero), *tt* eta *ll*, *ñ* bezala, hots «bustiak», aho sapaikoak adierazteko, premiari denean; *ts*, *tx* eta *tz*, aspaldidanik bezala, *s*, *x*, eta *z*-ren kide gogorren ezaugarri.

II. 2. 3. Ahoz eta izkribuz darabilgun hizkuntza bizi baten idazkera ezin izan daiteke hots eta letren arteko bana banako egokitasunaren gainean eraikia: linguistika lanetan usatu ohi diren transkripzioak, fonetikoak nahiz fonologikoak, gehienez ere, hel daitezke horretaraino. Ez da ere komeni, ordea, besteak beste, aho hizkuntza batera eta irakurgaietakoak bestera ibiltzerik. Fonetikaz eta fonologiaz gainera, bestalde, morfonologia edo delakoa kontuan hartu ohi da: alemanez *Tod*, *Todes* idazten da eta rusoz *rog*, *roga* nahiz bi *d* eta bi *g* horiek, hitzarte eta azke-nekoak, ezberdin ebaki.

II. 2. 4. Kontuan eduki behar da, batipat, neutralizazio delakoa: bi fonema berezi, alegia, ez direla noiz eta nonnahi berezi eta bereizgarri. Gaztelaniaz esaterako, *r* eta *r* hitz barrengo silaba hastean dira bereizgarri, eta vokalaren ondoren xoil xoilik, eta ez bestetan (*rosa*, *arte*, *honra*, *pagar*, etc.)

Euskaraz sarri ikusten da horrelakorik:

II. 2. 4. a. Sudur hotsetan, silaba bukaeran, hitz barruan nahiz azkenean. Aski da, beraz, letra bakar bat erabiltzea, *n*, ohi-turari segituz: *ganbara*, *andana*, *antxu*, *zango*, eta abar.

no, gorri, harrapatu, urruti...

Gainerakoak, kontsonanteen ondokoak eta hitz-amaierakoak, 'r' bakarraz idatziko dira beti: argi, ederki, lur, sator, ur, gogor.

'T' bustia 'tt' idatziko da (ttoro); 'L' bustia 'll' (llabur); eta 'N' bustia 'ñ' (ñirñirkari).

Bustidura horiek, halere, 'i' baten orduan gertatzen direnean (baiña, pittar, hillabete), 'N', 'T' eta 'L' bakarraz idatziko dira, baina aurretik 'i' ahaztu gabe. (Ikus honi buruz II. 2. 8. puntua).

Zuberoako 'S' soinuduna (paradisu, gisa, esne) idazteko, ez du Arantzazuko Txostenak idazkera berezirik batere eskaini, galdua duten euskalkiak eredutzat hartuz. Honela jokatzuz errazpi-dea hartu du Arantzazuko Txostenak. Eta hau ez puntu honetan bakarrik, bestalde.

II. 2. 4. a. Gangara eta trenpu hitzetan, batetik; eta zango

II.2.4.b. Orobat *r* (*argi*, *erdi*, *prestu* eta Errongarin izan ezik, *ur*, *hur*, eta abar). Hemen, *r* soila erabili izan da hitz barnean. Azkenean, ordea, delako morfonologiak bereizkuntza eskatuko luke: *paper-a*, *zer-a* baina *ederr-a*, *izarr-a*, direnez gero, *edeí*, *izarí* idaztea. *R* samurrarekin bukatzen diren hitzak urri ditugularik, ordea, gehienak bestelakoak baitira, merkeago dirudi, eta begientzat atseginago, *r* bakarra erabiltzea horietan ere. Ez nuke deus aldatuko orain arte bestela egin izan balitz, baina ia erabat *hamarrak* eta *hamar* idatzi denez gero, gauzak dauden daudenean uzteari hobe deritzat.

eta ondo hitzetan bestetik, bi soinu dagozkio 'N' hizkiari. Denok, ordea, erraztu beharrez eta tradizioari jarraikiz, 'N' idatziko dira beti: enparantza, enbata, hanpatu.

II. 2. 4. b. Kontsonanteen ondoko 'R' guztiak, xamurrak eta gogorrak, 'r' bakarraz idatziko dira (ikus II. 2. 2.).

Bi bokaleren artean, berriz, soinuaren arabera idatziko dira: gogorra, ederra, zakurra, xamurra; baina zura, nora, gara, eta arantza.

Hitz amaieran, bukatzeko, beti 'r' bakar batez: zur, lur, gor, makur, zer. Zergatik, errazpide hau? Euskarazko hitzak, 'R'-az bukatzen denean, ia beti 'R' hori bikoiztu egiten duelako:

kalpar	kalparra
aker	akerra
kirkir	kirkirra
listor	listorra
zakur	zakurra
makur	makurra

Hitz bakan batzuek, ordea, ez dute bikoizketa-lege hori segitzen:

(h)ur (=agua, eau)	(h)ura
(h)or (=perro, chien)	(h)ora
paper (=papel, papier)	papera
plater (=plato, assiette)	platera
zur (=madera, bois)	zura
zer (=qué, quoi)	zeri, zeren,... ezer...
nor (=quién, qui)	nori, noren,... inor...

Horretan funtsatu da idatz-araua: 'R'-z amaitzen diren hitz guztiak, berezkuntzarik gabe, 'r' bakar batez idaztea: zakur, makur, lur, kalpar, listor, gogor, lehor, kapar, opor, eta abar.

Ohar bat (r/rr) berezketari buruz:

ere erdi hitzetan bestetik, bi soinu bagozkie W hitzari. Denak
 ordea, eratu behar ez iradizkeri jarraituz, W hitzetan ere
 beltz epaizantz erabateko hantza

II.2.4.c. Konton hartuta ondorengo B gutziak, kamurak eta
 gogorak, y datuzko hitzetan (ikus II.2.2.)

Bi bokalen artean, bertz, sonuaren eraketa hitzetan ditzu.
 gogorra ederra ezarria, kamurak baina baina, gora eta
 erantz

Hitz eraketa, baretzeko, biltz, baltz, baltz, baltz, baltz,
 makur, zer, zeragatik, eragiteko biltz, baltz, baltz, baltz, baltz,
 baltz, baltz, baltz, baltz, baltz, baltz, baltz, baltz, baltz, baltz

kalpor	kalpor
skor	skor
kiltur	kiltur
liltur	liltur
ziltur	ziltur
nikur	nikur

Hitz bakoari biltz, baltz, baltz, baltz, baltz, baltz, baltz, baltz,
 giltz

(t)ur	(t)ur (-guz saul)
(t)or	(t)or (-guz client)
paper	paper (-guz paper)
plater	plater (-guz assiette)
zur	zur (-guz blanc)
zuz	zuz (-guz blanc)
zuz	zuz (-guz blanc)
zuz	zuz (-guz blanc)

II.2.4.c. P/b, t/d eta k/g-ren arteko bereizkuntza ere deu-
 seztatu ohi da zenbait hotsen ondoren, batez ere (t)s, (t)x eta
 (t)z-ren atzean: (hitzak) hizpidea (ekarri), harizt(o)i, lokarri, etc.
 Ez dago hemen, ene ustez, lege gogorrik ezartzerik, bereizgarri,
 ikusgarri, eta antzekoak arras hedatuak baitaude. Guztiarekin ere,

Hegoaldeko euskaldunek ez dute berezketa honetan zailtasunik batere somatzen: *gori/gorri* bikotea, esate baterako, erraz berezten dute bizkaitarrek eta gipuzkoarrek.

Iparraldeko euskaldunek, berriz («H» kontuan gonbarazio batera oso iaioak), frantses esakeraren eraginez gehienez (eta lehenagoko fenomenoengatik ere bai Zuberoan) gero eta maizago nahasten dituzte «r» eta «rr» idazkerak. Hauen laguntzan, beraz, on izango da ondoko hitz-lerrokada hau ematea:

<i>Bare</i> (tranquilo, calme)	/	<i>Barre</i> (irri)
<i>Lera</i> (trineo, traîneau)	/	<i>Lerra(tu)</i> (resbalar, glisser)
<i>Sari</i> (premio, prix)	/	<i>Sarri</i> (berekala)
<i>Zori</i>	/	<i>Zorri</i> (piojo, poux)
<i>Hura</i> (aquél, celui-là)	/	<i>Urra(tu)</i> (desgarrar, déchirer)
<i>Era</i> (modo, façon)	/	<i>Herra</i> (gorroto)
<i>Hari</i> (hilo, fil)	/	<i>Harri</i> (piedra, pierre)
<i>Haitz</i> (roca, roc)	/	<i>Haritz</i> (roble, chêne)
<i>Ere</i> (también, aussi)	/	<i>Erre</i> (quemar, brûler)
<i>Zoro</i> (ero)	/	<i>Zorro</i> (vaina, gaine)
<i>Oro</i> (guzti)	/	<i>Orroa</i> (fragor, bruit)
<i>Eri</i> (gaiso)	/	<i>Herri</i> (pueblo, peuple)
<i>Hiri</i> (ciudad, ville)	/	<i>Irri</i> (risa, rire)
<i>Ura</i> (el agua, l'eau)	/	<i>Urra</i> (la avellana, la noisette)
<i>Arantza</i> (espina, épine)	/	<i>Arrantza</i> (pesca, pêche)
<i>Haro</i> (giro)	/	<i>Harro</i> (orgullosa, orgueilleux)
<i>Ero</i> (zoro)	/	<i>Erro</i> (sustrai)
<i>Erein</i> (sembrar, semer)	/	<i>Errain</i> (nuera, bru)
<i>Eran</i> (hil)	/	<i>Erran</i> (esan)
<i>Eratu</i> (antolatu)	/	<i>Herratu</i> (galdurik, ibili)
<i>Ezari</i> (piskanaka)	/	<i>Ezarri</i> (ipini)
<i>Gora</i> (arriba, en haut)	/	<i>Gorra</i> (el sordo, le sourd)
<i>Gori</i> (oso beroa)	/	<i>Gorri</i> (kolorea)

II. 2. 4. c. 'S', 'X' eta 'Z'-ren ondoren datozen 'B', 'D' eta 'G' soinuek, gogortzeko joera ezaguna dute euskaraz (alegia, 'bodega' soinu-multzoa, 'petaka' bihurtzen da):

hitz + *bide* = *hizpide*

haitz + *buru* = *haizpuru*

esan daiteke, kontseilu moduan, hobe litzatekeela, dudakoetan, erregela hori kontuan edukitzea; *Aizkorri* Gipuzkoan esate baterako, hobeki dagoela *Aitzgorri* baino. Ez dugula, hots, etimologia-
ren zaintzaile izan behar horrelakoetan, baizik eta mendeen joa-
nak errotu dituen hots legeen aldeko.

II. 2. 4. d. Xixtu hotsekin, sibilanteekin, ere bada horrelako-
rik, *Aizkorri/Aitzgorri*-k erakutsi digun modura. Lehenik, egungo
egunean, euskalkirik gehienek, guztiek behar bada, ez dute *tz/z*
eta antzekorik bereizten silaba bukaeran, silaba hori hitzaren az-
kena ez baldin bada (*apaiz/apez*, baina *arrats*, *zorrotz* eta abar
maizago): horietan, *z*, *s*, *x* soilki idaztea hobe, betiko modura
(*hotz*, baina *hoztu*, *huts*, baina *hustu* eta abar). Silaba aitzinean,
berriz, *n*, *l*, *r*-ren ondoren, *ts*, *tx*, *tz* ebaki ohi da gehienik orain
(*entzun*, *altzo*, *altxatu*, *hartz*, *saltsa*, *suntsitu*); *r*-ren ondoren, ha-
larik ere, ez dut uste erregela hori zorrozki betetzen denik
guztietan.

II. 2. 4. e. Sibilanteei gagozkiela oraindik, bada bereizkuntza
nabarmen bat euskalkien artean. Guztiek, nik uste (zenbait hitz
bitxi eta bere gisako ken badaitez), *z* eta *s* erabiltzen ditugu
soilki hitz hastean. Guk, ordea, *tx* nahiz *x* erabil dezakegu, hitza-
ren indarrari dagokionez (*tximist*, *txori*, baina *xamur*, *xuxen*);
beste zenbaitek, berriz, *x* bakarrik. Norbaitek besterengana ma-

hotz + bera	=	hozpera
haitz + gorri	=	Haizkorri
lats + bihur	=	Laspi(h)ur
amets + gaitz	=	ameskaitz

Etimologiari ez baina fonetikari atxikitzeko eskatzen digu Arantzazuko Txostenak (Aizkorri hobe Aitzgorri teorikoa baino). Baina -garri atzizkiaz, eta bestez, gertatzen diren zalantzak ikusita, fonetika-lege hori hertsikiegi ez hartzeko ere gomendatzen digu: 'ikusgarri' onartu behar da, esate baterako; eta 'pozgarri', eta abar, teoriarako 'ikuskarri', 'pozkarri', eta abarren ordez.

II. 2. 4. d. Bide horretatik, beraz, hau dugu:

$N + S = NTS; N + X = NTX; N + Z = NTZ$
 $L + S = LTS; L + X = LTX; L + Z = LTZ$

Adibidez:

entzun (ez 'enzun')
ahantzi, ontzi, antzara;
altzo, haltz, holtz, arraultza;
altxa, untxi;
saltsa, suntsitu.

'R'-ren ondoren Txostenak ez du aholku zindorik ematen; baina Arantzazuko Hiztegi Batuan bertan hauek irakur daitezke: hartz, artzain, ortzegun, gartzela, ertz, hertze...

Badirudi, beraz, funtsean lege berbera onartzen dela:

$R + S = RTS; R + X = RTX; eta R + Z = RTZ.$

II. 2. 4. e. Hitz-haseran 'S' eta 'Z' erabiltzen dira; behin ere er, ordea, 'TS' eta 'TZ':

zakur, ez 'tzakur'
zorne, ez 'tzorne'
zoko, ez 'tzoko'

kurtu behar balu, zuzenago litzateke agian guk besteri amor ematea.

heltz + gort = harkort
lata + pluz = lasqil(h)ur
ameta + gaitz = ameskaltz

Etimologiak ez baita fonetikari atxikitzeko eskatzen dugu. Aitzitik, hainbat testu (Aitzitik hainbat testu) baita gaitz atxikitzen, eta besterik gaitzen diren zatiak lortu. Izan ere, fonetikarekin ez hainbeste ere gaitzen diren zatiak lortu. Izan ere, fonetikarekin ez hainbeste ere gaitzen diren zatiak lortu. Izan ere, fonetikarekin ez hainbeste ere gaitzen diren zatiak lortu.

II.2.4.4. Bide horietatik, beraz, hau dugun:

$$N + S = NTS; N + X = NTX; N + Z = NTZ$$
$$L + S = LTS; L + X = LTX; L + Z = LTZ$$

Aldizkotan:

entzun (er'entzun)
entzun, entzun
entzun, entzun
entzun, entzun
entzun, entzun
entzun, entzun

Itan ondoren, testuak ez du inolako zehazkerik ematen. Baina, aitzitik, hainbat testu (Aitzitik hainbat testu) baita gaitz atxikitzen, eta besterik gaitzen diren zatiak lortu. Izan ere, fonetikarekin ez hainbeste ere gaitzen diren zatiak lortu.

Beraz, bide horietatik, beraz, hau dugun:

$$R + S = RTS; R + X = RTX; eta R + Z = RTZ$$

II.2.4.4. Hitz horien 'S' eta 'Z' erabilpena, baita ere, eraberritu da. Izan ere, eraberritu da.

zakur, ez'zakur
zorpe, ez'zorpe
zoko, ez'zoko

samur, ez 'tsamur'
 soro, ez 'tsoro'
 sartu, ez 'tsartu'

Hitza 'X'-ez hasten delarik, berriz, Hegoaldeko euskaldunok 'TX' erabiltzen dugu askotan, baina lpartarrek (eta muturretako euskalkiek) beste sibilanteez bezala jokatzeari eutsi diote: ximist, xori, eta abar, 'X' soilaz. Horretatik Txostenean irakurtzen den iritzia: «norbaitek besterengana makurtu behar balu, zuzenago litzateke, agian guk besteri amor ematea».

Hobeki idatzirik dagoz, beraz, lehenengo lerroan agertzen diren idazkerak, bigarrenekoak baino:

xertatu	hobe	(txertatu)	baino
ximist		(tximist)	
xirla		(txirla)	
xistu		(txistu)	

(Arantzazuko Hiztegi Batuak horrelako 28 hitz dakazki)

Villasantek eskema argitsu bat eman du erregela honi buruz (ikus haren Hacia la Lengua Literaria Común, 57)

hitz-haseran	hitz-erdian	hitz-amaieran
s-	$\begin{bmatrix} -s- \\ -ts- \end{bmatrix}$	-ts
z-	$\begin{bmatrix} -z- \\ -tz- \end{bmatrix}$	-tz
x-	$\begin{bmatrix} -x- \\ -tx- \end{bmatrix}$	-tx

Hitzen osaketan, berriz, «-s», «-x» eta «-z» dira erroa; eta ez teoriako (sasi-teoria txarrezko, hobe) «-ts», «-tx» eta «-tz» osoak:

apez	apeztu
poz	poztu

2010ko urtearen hasierako egoera
 2010ko urtearen amaierako egoera
 2010ko urtearen batez besteko egoera

Hitz X' ez hasten delarik, beraz, Hegoaldeko euskaldundak TX erabilizzen duen arazoan, beste alderetik, hitz muturrekoak

II. 2. 5. Z/s (tz/ts) bereizten ez dakitenek besterengandik ikasi behar dute, idazteko behintzat, bereizkuntza zuzena. Hauzi hau larrienik Bizkaian eta Bizkai inguruan gertatzen da, han baik erabiltzen ez diren hitz eta formekin. Kasu horietan, Bizkaian bertan bilatu behar da egia, hau da, hots horiek ederki bereizten zituzten bizkaitar idazle zaharretan: *deutsat*, *deust*, *deutsut*, *be-raz*, baina *deustazu*, *zoru*, etc.)

xatatu	(xatatu)	batu
ximisi	(ximisi)	
xila	(xila)	
xigatu	(xigatu)	

(Aranzoko hitzori hitz horiek ez dira dakarri)

Vilhenek eskema argitu bat eman du erregelari honi buruz (ikus haren hitzari la Langua Historikoa, 37)

hitz-barietate	hitz-erria	hitz-barietate
ts	$\begin{bmatrix} -s \\ -ts \\ -z \\ -tz \\ -x \\ -tx \end{bmatrix}$	s
tz		t
tx		x

Hitzaren hasieran denez, -s- eta -z- hitz erroi eta ez leheneko (kasuetan kasuetan) -ts- eta -tz- erroi

2010ko urtearen hasierako egoera
 2010ko urtearen amaierako egoera

<i>mingots</i>	<i>mingostu</i>
<i>hotz</i>	<i>hoztu</i>
<i>latz</i>	<i>lazu</i>
<i>kirats</i>	<i>kirastu</i>
<i>garratz</i>	<i>garrastu</i>

II.2.5. *Bistan da: berezketa hau gorde duten euskalkiak hartu behar dira gidari (beste kasuetan bezala), eta ez galdu dutenak. 'S/Z' berezketa euskalkirik gehienetan eta literaturan errespetatua izan denez gero, atxiki egin behar zaio.*

Hona hemen, gehienak Arantzazuko Hiztegitik beretik harturik, 'S/Z' berezketa garrantzitsua den hitz-bikote batzuk:

Hasi (<i>empezado, commencé</i>)	/	Hazi (<i>crecido, développé</i>)
Asti (<i>denboraz ari</i>)	/	Azti (<i>sorginez ari</i>)
Hesi (<i>inguruan</i>)	/	Hezi (<i>eskolatu</i>)
Esker (<i>eskerrik asko</i>)	/	Ezker (<i>eta eskuin</i>)
Espal (<i>sorta</i>)	/	Ezpal (<i>zur</i>)
Ikusi (<i>begiez</i>)	/	Ikuzi (<i>garbitu</i>)
Sagar (<i>fruitua</i>)	/	Zahar (<i>eta gazte</i>)
Sai (<i>putre</i>)	/	Zai (<i>beha, haiduru</i>)
Saindu (<i>ala gaiztagin</i>)	/	Zaindu (<i>kontuz artatu</i>)
Sei (<i>hiru + hiru</i>)	/	Zeia (<i>azoka</i>)
Seta (<i>tema</i>)	/	Zeta (<i>orban, tatxa</i>)
Soro (<i>landa</i>)	/	Zoro (<i>ero</i>)
Soro (<i>landa</i>)	/	Zoru (<i>eta sapai</i>)
Su (<i>eta gar</i>)	/	Zu (<i>ala ni</i>)
Sail (<i>multzo</i>)	/	Zail (<i>erraza ez dena</i>)
Sudur (<i>aurpegian</i>)	/	Zuhur (<i>Salomon omen</i>)

Baita 'TS/TZ' bereztea beharrezko den multzo hau:

Amets (<i>gauean egin ohi</i>)	/	Ametz (<i>landare</i>)
Hats (<i>arnasa</i>)	/	Hatz (<i>hankan</i>)
Atso (<i>eta agure</i>)	/	Atzo (<i>ayer, hier</i>)
Etsi (<i>amore eman</i>)	/	Etzi (<i>bihar igarota</i>)

mingoztu	mingots
holtu	holtz
laxtu	laxt
kitatu	kitats
garatu	garatz

II. 2. 5. Bisten da beraz hau gorde duten euskalisk hartu behar dire gidari (beste kasuetan bezala) eta ez geldu dutenak. %12 beraz euskalisk gehienetan eta hiru eta bostetik izan behar gero. %12 egin behar zela.

II. 2. 6. *H*-rekiko hauzian ere, oraingo joerari segituaz, Baionako erabakiak har daitezke oinarriztat. Bide horretan barrena abiatuz gero, honela ikusten ditut nik mailak, premiazkoenatarik hasirik:

Art (argintz ar)	/	Art (andoraz ar)
Mest (lekoiztu)	/	Mest (lekoiztu)
Exer (eta eskun)	/	Exer (lekoiztu asko)
Ezpal (zur)	/	Ezpal (zort)
Ikusi (gaitu)	/	Ikusi (gaitu)
Zahar (eta gaste)	/	Zahar (gaitu)
Zai (bela, haldutu)	/	Zai (gaitu)
Zandu (kontuz aratu)	/	Zandu (ala gaitu)
Zeta (azoka)	/	Zeta (hiru + hiru)
Zeta (oman, lats)	/	Zeta (loma)
Zeta (eta)	/	Zeta (landa)
Zeta (eta sapat)	/	Zeta (landa)
Xu (eta ni)	/	Xu (eta gar)
Zall (erata ez dena)	/	Zall (multzo)
Zuhur (Solomon omen)	/	Zuhur (burpegin)

Amets (landu)	/	Amets (gauen egin ohi)
Hitz (hanka)	/	Hitz (hanka)
Azo (er, hier)	/	Azo (eta agure)
Ezi (bihar igarot)	/	Ezi (amore eman)

Hits (<i>triste, ilun</i>)	/	Hitz (<i>berba</i>)
Latsa (<i>erreka</i>)	/	Latz (<i>leuna ez dena</i>)
Hots (<i>soinu</i>)	/	Hotz (<i>beroa ez dena</i>)

Eta, besteak beste, hona hemen askotan gaizki idatzi ohi diren hitz batzuk:

(S)	<i>garesti, simaur</i>
(TS)	<i>kokots, itsu, itsaso, itsusi</i>
(Z)	<i>buztin, ezkaratz, gaizto</i>
(TX)	<i>itxura</i>

II. 2. 6. Erdibidea bilatu nahiz, hauxe izan zen Baiona-ko proposamendu nagusia:

— 'H' soila dagoen kasuetan, 'H' hori idaztea: *hau, hura, han, hats, ohar, bahe, zuhur, mihi.*

— Kontsonante ondoko 'H' guztiak kentzea:

ph /	<i>ophor</i>	<i>opor</i>
	<i>aphez</i>	<i>apez</i>
	<i>apho</i>	<i>apo</i>
th /	<i>urthe</i>	<i>urte</i>
	<i>othe</i>	<i>ote</i>
	<i>gothor</i>	<i>gotor</i>
kh /	<i>khar</i>	<i>kar</i>
	<i>ikhara</i>	<i>ikara</i>
	<i>bekhatu</i>	<i>bekatu</i>
lh /	<i>alhaba</i>	<i>alaba</i>
	<i>alhatu</i>	<i>alatu</i>
	<i>olha</i>	<i>ola</i>
nh /	<i>senhar</i>	<i>senar</i>
	<i>lanho</i>	<i>lano</i>
	<i>unhatu</i>	<i>unatu</i>

II. 2. 6. a. Letra hori bi vokal berdinen artean erabiltzea du-
 gu beharrenik, urrutiegi gelditzen baitira bestela bata bestearen-
 gandik *ahari* (*adari* eta *abar*) eta *ari*, *mahai(n)* eta *mai*, *zuhur*
 (*zugur*) eta *zur*, etc. Bi vokal berdinen artean, noski, *behar de-
 nean* eta *behar denean bakarrik*. Beraz, adibidez, *h gabe semeei*,
gazteen, etc.

II. 2. 6. b. Bi vokalen artean, zeinnahi direla, gero: *aho*, *ahur*
 (eskukoa), *behar*, *behor*, *bahe*, *bahi*, *gehiago*, *lehiatu*, *lehoi(n)*,
ohe, etc. Behar denean, noski, hemen ere, eta bear den lekuetan:
nahiz 'arren ba...ere', baina *naiz* 'sum', *ahur* baina *haur* 'ume' eta

rh / arhan aran
 orhe ore
 erhi eri

Gure Hizkuntza eta batasunerako urratsak ongi ezagutzen ez dituzten batzuek diotenaren aurka, hortaz, Baionako proposamenduaren arabera (eta Arantzazukoaren arabera lau urte beranduago) kontsonante ondoko 'H' guztiak erauztea erabakiaz, 'H'-rik gehienak kendu direla aitortu behar da egiaren ohoretan.

Eta hau eginez, Zuberoako 'S' soinudunaren kasuan bezala, erraztasunaren fagoretan euskalkirik kaskartuenak eta erdaldundenak hartu direla gidari eta eredu. Gauza bera sudur-hotsez.

Fonetikaren mailan, bestalde, kh/k/g egitura hirukunetik k/g bikunera pasatzean, euskal egituratik erdal egiturara pasa gara (frantses eta gaztelerazko egituretara zehazki mintzatzeko).

Ez da segur, hortaz, erraztu-behar eta nahi horretan urrunegi ez garela joan. Geroak erranen.

II. 2. 6. a. Hona hemen Arantzazuko Hiztegi Batuan aurki daitezkeen bikoitzak:

- aha- / ahaide, ahal, ahalke, ahantzi, ahardi, ahari, aharrausi, ahate, ahaztu, lahar, mahain, mahats, nahasi, sahats, zahagi, zahar (16 hitz)
- ehe- / behe, behere, lehen, leher, mehe, zehe (xehe) (7)
- ihi- / ihi, ihintz, hizi, mihi, mihise, zihi (6)
- oho- / ohol, ohore (2)
- uhu- / zuhur (1)

Guztira: 32 hitz.

II. 2. 6. b. Hona hemen Arantzazuko Hiztegi Batuan aurki daitezkeenak:

- ahe- / bahe (1)
- ahi- / ahi, ahitu, ahizpa, bahi, nahi, nahiz, zahi (7)

abar. Horrek, gutxienez, erakutsiko digu, nahiz *h* zenbaitek irakurriko ez duten, zenbat silaba behar dituen izan euskal hitzak.

II. 2. 6. c. Batasunera bagoaz, ez dezagun sekula erabil vokal artean *g* eta antzekorik (*r*, *d*, etc.) horrelakoetan: *ehun* '100', ez *egun*, eta, *leihor* (*beihar*, etc.) ipintzen ez badugu ere, *lehor* bederen, behinere ez, ordea, *legor*. Eta are gutxiago *legun* *h*-dun euskalkietako *leun*-en orde.

II. 2. 6. d. Hitz hastean, hirugarrenik: *hats*, *hede*, *hitz*, *hots*, *hotz*, *huts* eta *abar*. Premiazkoa dugu, horretarako, hiztegi ortografiko labur bat, dudako hitzen idazkerarekin. Eta *h* hori ez dedila *abc*-ordenan kontuan har; bestela gure aldekoek ez bailukete jakingo hitzak non bila.

- aho- / aho, ahotz (2)
- ahu- / ahuntz, ahul, ahur, mahuka, xahu (5)
- eha- / behar, beharri, behatz, behaztopa, behazun, eha-, se-
haska, zehar, zehatu (9)
- ehi- / behi, behin, behintzat, lehiatu, sehi (5)
- eho- / eho, ehortzi, lehoin, lehor (4)
- ehu- / ehun (1)
- iha- / bihar, biharamun, giharra, ihar, ihardun, iharrausi, ihau-
rri, ihaute, zihatu (9)
- ihe- / ihes (1)
- iho- / bihotz, liho (2)
- ihu- / bihur, bihurri, mihura (3)
- oha- / bohatu, dohain, ohar (3)
- ohe- / ohe (1)
- ohi- / lohi, ohi, ohitura, zohi (4)
- ohu- /
- uha- / suhar, uhal, zuhar, zuhaitz (4)
- uhe- /
- uhi- / suhi, uhin (2)
- uho- / uholde (1)

Guztira, beraz: 55 hitz.

II. 2. 6. d. Arantzazuko Hiztegi Batuan.

- ha- / haatik, habaila, habe, habia, haga, hagin, hagoan, hain,
haitz, (h)aitzur, (h)aize, (h)aizkora, hala, halaber, haltz,
hamar, (h)amu, han, handi, (h)anitz, hanka, har,
(h)aragi, haran, (h)arbi, harea, hari, harik eta, haril,
haritz, harma, (h)aro, (h)arotz, harpoin, harramazka,
harrapatu, harri, harro, hartu, hartz, haserre, hasi,

II.2.6.e. *H*-rik ez da idatziko itxitura osoa duten kontsonanteen ondoan (*aphez*, *arthe*, *ekharri*, etc.). Baionan erabaki zenez, ezta ere bestelako kontsonanteen atzean: *erho*, *belhar*, *unhatu* eta horien gisakoetan.

II.2.6.f. Ezta ere, berdintsu dena, diptongo ondoan, *aien*, *auen*, *oian*, *bada*, ez *aihen*, *auhen*, *oihan*. Izenen deklinabidean ere horrela jokatzea erabaki baitzuten Baionan: *edozein gaietan*, esate baterako, *edozein ibarr-e-tan* bezala, ez *edozein mendi-tan*-en eredura. Egia da, batetik, ez dela hori beti izan antzinako jokabidea, *Bizkaian* izan baita beti, baina *Bizkaitik*, *Bizkaira*, etc., eta, horrezaz gainera, ez dugula guk horrela jokatzeko *-(r)ik atzizkiarekin*. Gure artean, eta lehen alde guztietan dirudienez, *ez*, *da*, *ez*, *etsairik* eta antzekoak idatzi dira; beste aldekoek, berriz,

hats, hatz, hau, hausnar, hautatu, hauts, hautsi, hauzi, (h)auzo, hazienda, aztatu.

Guztira: 53 hitz.

he- / *hebaindu, hedatu, hede, hegal, hegaztin, hegi, hegoa, heldu, hemen, herbal, herdoil, herenegun, herensuge, herio, heriotze, herratu, herri, hertsu, herstu, hertze, hesi, heze, hezi, hezur.*

Guztira: 24 hitz.

hi- / *hi, hibai, hidoi, higatu, higitu, higuin, hil, hilabete, hildo, hiraka.*

Guztira: 10 hitz.

ho- / *hobe, hoben, hobi, hodei, hogei, hondar, hondo, hontza, hor, hordi, hori, horma, hornitu, horrela, hortz, hosto, hots, hotz, hozitu.*

Guztira: 19 hitz.

hu- / *(h)umil, hun, huntz, (h)ur, hura, hurbil, hurren, huts.*

Guztira: 8 hitz.

Hastapeneko 'H' duten itzen kopurua, beraz: 114 hitz.

II. 2. 6. f. Diptongo hauen arazoaz aldakuntza batzu izan dira: bai Azkue-ren eta besteren liburuetan, bai gaur egun Euskara Batuaz arduratu diren euskalariengan (ikus Altuna, esate baterako: Mitxelenaren Idazlan hautatuak, 101).

Nagusitu den irizpidearen arabera (ikus Villasante-ren Hacia una lengua literaria común, 63, Mitxelenaren iritzi ezaguna ematen duelarik) -ai-, -ei-, -oi-, -ui- diptongoak bokale gisa erabiltzen dira eskuarki euskal morfologian; -au-, -eu-, diptongoak, berriz, aw eta ew idatzirik balegoz bezala.

etsayik idazten bide dute, kontsonante ondoan bezala, y letra horretarako gordeaz.

Kasu horietako *h*-ri buruz, gauza bat eduki behar dugu go-goan: ez ditugula, horrelakoetan, silabak berdin bereizten euskaldun gutziet: batzuek *er-ho*, *ai-hen*, etc., besteek *e-ro*, *a-ien*, etc.

-ai, -ei-, -oi- eta -ui- diptongoak, hortaz, bokale gisa hartuz gero; eta -au-, -eu- diptongoak kontsonante gisa, lehenengoan ondoko 'H'-a idatzi behar da, eta bigarrenen ondokoa ez da idatzi behar.

Arantzazuko Hiztegiari gagozkiolarik, beraz, auen idatzi behar da (ez auhen). Eta diptongo-ondoko 'H'-ak hauek dira: aihen, aisher, deihadar, leiho, oihal, oihan, oihu, saihets.

Guztira: 8 hitz.

'H'-aren bilduma eginez, beraz, hau dugu:

<i>Bikoitzen artean</i>	32 hitz	(% 1,6)
<i>Hiatotan</i>	55	(% 2,75)
<i>Hastapenean</i>	114	(% 5,70)
<i>Diptongoen ondoan</i>	8	(% 0,4)

Hiztegi osoari buruz: % 10,45

Hamar hitzetatik batek du 'H' euskara batuan.

Hona hemen, bukatzeko, 'H' berezgarri gertatzen den hitz batzuk:

Ahaide (<i>senide</i>)	/	Aire (<i>aire, air</i>)
Ahardi (<i>zerri-eme</i>)	/	Ardi (<i>artaldekoa</i>)
Hari (<i>filo, fil</i>)	/	Ari izan (<i>ihardun</i>)
Ahari (<i>carnero, béliér</i>)	/	Ari izan (<i>ihardun</i>)
Ahate (<i>pato, canard</i>)	/	Ate (<i>puerta, porte</i>)
Hagin (<i>hortza</i>)	/	Agin(du) (<i>mandar, commander</i>)
Ai (<i>garrasia</i>)	/	Ahi (<i>janaria</i>)
Hala (<i>halaxe da</i>)	/	Ala (<i>hau ala hori</i>)
Ahala (<i>el poder, le pouvoir</i>)	/	Ala(tu) (<i>pacar, paître</i>)
Har (<i>zizarea</i>)	/	Ar (<i>ar eta eme</i>)
Haran (<i>mendartea</i>)	/	Aran (<i>fruitua</i>)
Harea (<i>hondar</i>)	/	Are (<i>incluso, même</i>)

II. 2. 7. Kontsonante horien (*l, r, n*) eta diptongoen ondoan *h-rik* ez idaztea erabakiko balitz, eta oraindik hobe hauzia erabaki baino lehen, gogoan eduki behar ditugu hitz elkartuak (*oin-hatz, onhartu*). *Hartu* baina *onartu* ezartzea ez legoke ongi, bate-tik, eta *onhartu* bai baina *unhatu* ez, eta ere, beste alde batetik.

Hitz elkartuen eragozpen hau berau agertzen zaigu gorago (*4, b*) aipatu dugun hitz azkeneko *-r* gogorrarekin, *itur aldean, itur-aldean*, edo nahiago baldin bada, *iturraldean* idatzi beharko bailitzake, *gor* baina *gorraire, gorreria* eta abar.

II. 2. 8. Dirlako hots bustiez hau esan daiteke: arras leku gutxi gelditzen zaiela, daramagun bidetik bagoaz. Batasunerako onenik, bide honi deritzat:

a) Idatz dezagun, gutxienez, *iñ* eta *ill*, *ñ* eta *ll*-ren ordez, hitz adierazkor (*expressif*) horietakoak ez baldin badira, behin-

Harotz (<i>maisturua</i>)	/	Arrotz (<i>atzerritar</i>)
Haur (<i>ume</i>)	/	Ahur (<i>esku-ahurra</i>)
Bahi (<i>garantía, gage</i>)	/	Bai (<i>bai ala ez</i>)
Behi (<i>eta zezena</i>)	/	Begi (<i>ojo, oeil</i>)
Bihi (<i>grano, graine</i>)	/	Bi (<i>bi eta bi lau</i>)
Heda(tu) (<i>zabaldu</i>)	/	Edan (<i>beber, boire</i>)
Hegi (<i>mendi-hegia</i>)	/	Egia (<i>eta gezurra</i>)
Higa(tu) (<i>gastar, user</i>)	/	I(g)az (<i>joan den urtean</i>)
Hiraka (<i>landare gaiztoa</i>)	/	Iratze (<i>garo</i>)
Lehor (<i>idor</i>)	/	Leun (<i>suave, lisse</i>)
Lohi (<i>basa, lokatz</i>)	/	Lodi (<i>gizen</i>)
Nahiz (<i>aunque, malgré</i>)	/	Naiz (<i>ez naiz inoiz izan</i>)
Ohol (<i>tabla, planche</i>)	/	Ola (<i>fábrica, usine</i>)
Hondo (<i>zola</i>)	/	Ondo (<i>zuhaitz</i>)
Ohore (<i>honor, honneur</i>)	/	Ore (<i>pasta, pâte</i>)
Sehi (<i>zerbitzari</i>)	/	Sei (<i>hiru eta hiru</i>)
Hurren (<i>próximo, prochain</i>)	/	Urrun (<i>urruti</i>)
Huts (<i>vacío, vide</i>)	/	Utz(i) (<i>dejar, laisser</i>)
Zahi (<i>salvado, son</i>)	/	Zai (<i>beha, itxaroten</i>)

II. 2. 7. (II. 2. 6. f.) puntuan aipatu dena kontutan hartuta, kontsonanteen ondoko H-rik ez idaztea erabakita gelditu da, ezta jatorrizko hitz bikunetan ere: onartu, oinatz, unatu, eta abar.

Baina, hori bai, arrazoin batengatik edo besterengatik bi hitzetan idatziz gero, bigarren atalak bere H-a atxikiko du: onartu = on hartu, esate baterako.

Hauxe zen, bestalde, Arantzazuko Txostenaren joera, 'iturralde'ren adibidean agertzen denez.

II. 2. 8. Gogoan hartu behar da II. 2. 2. puntuan esan dena.

Bustidura aurreko l-ak ekarria ez denean (*andere/andereño; kantu / kantuño; labur / llabur; ur tanta bat / ur ttantta bat*) hizki palatalari dagokion idazkeraz idatziko da; hau da DD, LL, Ñ, TT, TX eta X erabiliz.

tzat (-ño atzikia daramatenak eta): *baña, baño, oillo*, etc., ez *baña, baño* eta *oillo*. Hitz azkenean, gainera, beti *-in, il: gain, zail*.

b) Hobe, ordea, *il, in* idaztea soil soilik, aski bailitzake hori edozein ohar dedin *i* hori dela medio, bere euskalkian, hurrengo *l* eta *n* bustiak direla: giputzen artean, esaterako, *ibili, baina, gainetik, laino, min-ondo* idazten dena *ibilli, baña, gaiñetik, laiño* (edota *baña, gaiñetik, laiño*), *miñondo* irakurri ohi dela.

Hitz hauek, ordea, gutxi dira:

- dd / edder, onddo, Maddi
- ll / llabe (= labetxo), llabur (= laburtxo), lloba (= iloba),
pollit (= polit)
- ñ / laño (lanho jatorriz, eta ez teoriatzko 'laino'); ñabar
(= nabar), garaño (= irendu ez den zaldia). Baita, ja-
kina, atzizki ezaguna denean: -ño (= -txo), andereño (ez
'andereino'); kantuño, baño (= bat), haurño (= haurtxo),
maiteño (= maitetxo), xoriño (ez xorino). Gauza bera
aditzekin = deño (= deno, denartean), bizi gareño
(= bizi gareno, bizi garen artean)
- tt / ttantta (= tanto); ttoro (= arrain-zopa); ttipi (= txiki);
ttottorika (en cuclillas, accroupi); ttu egin (= listua bo-
ta); turrindu (= diru gabetu); baita, jakina, -TTO atzikia
(= txo, -ño).
llara honetan jarri behar da ere oihu ezaguna:
petto! (= huts!)
- tx / baratxuri, gutxi, kutxa, eta abar.
Baita bitxi, itxura, dïtxa.
- x / Haserakoak, noski: xamur, xamar, xori, eta abar.
Baita S edo Z-ren bustidura direnak: goxo (= gozo), ba-
xoerdi (= baso-erdi), xoxa (= sosa); paxa (= mahats-
pasa), eta abar.

Gainerako kasuetan (gehienetan, beraz, batez ere haserako
hizki ez denean) soinu bustiak honela idatziko dira: ID-, IL-, IN-,
IT-, ITS, IS-:

- il / hilabete, oilo, uzailean, beilari
- in / baina, oina, morroina, haina
- it / pitar, aita, garaitu, aditu
- its / itsusi, itsaso, itsu
- is / isil, isats, iseka.

Esakerari dagokionez, berriz, Arantzazuko Txostenak argi-

II. 2. 9. *J* idatzi behar dugu, noski, beti bezala, oraingoz nork bere moldera ebakitzen duela: *jakin*, *jende*, *jo*, etc. Halaber *birjina*, *ebanjelio*, etc. Badirudi, beraz, kontsonante ondoan *dd*-ren ordez ere erabil daitekeela, beste aldekoek egiten duten gisan: *onjo* = *onddo*.

II. 2. 10. Antzinako hotsa *x* denean (antzinakoa Euskal herri osoan eta egungoa anitz eskualdetan), *x-i* lotu behar gatzaizkio, batasunera bagoaz: *axola*, ez *ajola*, etc.

II. 2. 11. Puntuazio kontuan, inguruko enparetsuan ibiltzea aski genuke, ezaugarri bereziak (koma goratuak eta) bazter-

eta-garbi dionez, norik bere modura irakurriko du (H-zko hitzei buruz gertatu den bezala):

hartu	=	irak. (hartu / artu)
baina	=	irak. (baina / baña)
oilo	=	irak. (oilo / ollo)
kitatu	=	irak. (kitatu / kittatu)

Bustidura bat, dena dela, bereziki markatu eta ager erazi nahi denean, hizki bustia erabil daiteke:

jan zak hori, eta kitto!
gaur bapo geudek: xalda eta pittarra!

II. 2. 9. Kasu eman behar, ordea, (G)-zko J batzu, IH baizik ez direlako:

jardun (G) = ihardun (eusk. bat.)

Berriz ere, nahiz denok aurrerakoan J hizki berbera idatziko, norik bere erara esango du soinua:

jan	=	irak. (jan / yan / xan)
joan	=	irak. (joan / yoan / xoan)

Gipuzkerazko soinua (gaurko espaineraren kide hertsia) berri-xamarra da gure hizkuntzan, eta hedadura txikia du erdialdean bakarrik.

Baina fonetika-erregelak gerorako utzi behar dira oraingoz.

II. 2. 10. Badira plegu horretarako hitz batzu:

jautu (AN)	=	xahutu
taju (G)	=	taxu
tajutu (G)	=	taxutu

II. 2. 11. Hona hemen geroztik Euskaltzaindiak erabaki duena: «Harridura eta galdera markak - (j ?)

tuaz. Gai batean gaude hautatu beharrean, eta nik? eta! esaldi azkenean erabiliko nituzke, horretan frantsesa hobetsiz, gainerako Europako hizkuntzekin bat datorrenez gero.

II. 2. 12. Apostrofo delakoa (') hobe litzateke hotsen (letra-
ren) bat «jaten dela adierazteko gordetzea: *t'erdia*k eta abar. Gainerakoan, — egokiago dator bereizgarri bezala.

II. 2. 13. Izen propioetan aurrenik: *Axular'ek*. *Orio'n* baino *Axular-ek*, *Orio-n* hobe. Halarik ere, badirudi bereizkuntza hori

«Harridura eta galdera markak esaldien hasieran eta bukaeran jarri behar ote dira, ala bukaeran bakarrik? Gaztelaniak lehenbiziko bidea segitu du, frantsesak bigarrena. Kontu honetan euskaraz, gaurko egunez, idazlerik gehientsuenek bigarren bidea harturik daukate, hau segitzen bait dute gaztelaniak ez, beste hizkuntza guztiak. Euskaltzaindiak ohitura edo joera hau ontzat ematen du. Beraz,

Erregela: *Harridura eta galdera ezaugarriak esaldiaren bukaeran bakarrik jarriko dira*. (1971 - V - 28)

II. 2. 12. Hona hemen geroztik Euskaltzaindiak erabaki duena: «Apostrofua (')

«Apostrofua noiz erabili behar da? Honetan ohitura bat baino gehiago izan da eta oraindik euskaraz idaztekoan. Adigarri honen zeregina eta marratxoarena ongi mugatu eta berezi behar dira bata bestetik, bakoitzari bere balio eta esanahi jakina ezarri. Berezketa hori egin nahiz, eta gaur idazlerik gehienek harturik duten bidea onartuz, Euskaltzaindiak erregela hau proposatzen du: hitz batean letra bat edo beste jan dela adierazi nahi denean, orduan jarriko da apostrofua.

Esate baterako: Bederatzi t'erdia.

Arrazoia: hau da inguruko hizkuntzetan marka honi ematen zaion balioa edo esanahia. Gure artean ere franko ugariak dira bide honi jarriak direnak, eta marratxoaren eta apostrofuaren zereginak ongi berezteko, bide hau hartu eta finkatu behar dela dirudi. Beraz:

Erregela: *Hitz batean hotsen bat ezabatu dela adierazi nahi denean, apostrofuaz aditzera eman bedi*. (1971-V-28).

II. 2. 13. Hona hemen geroztik Euskaltzaindiak erabaki duena: «Marratxoa (-)

ez dela beharrezkoa, beti behintzat. Ez baitakigu, maiz aski —nik behinik behin—, non berezi behar diren: batzuek *Paris-en* idatziko genduke, besteek *Parise-n*. Eta artikuludun leku izenetan, non? *Iruine-an* ala *Iruinea-n Bizkai-an* ala *Bizkaia-n*? Izen propio ezagunetan ez da, bada, premiazko bereiztea (*Axularrek*, *Orion*, *Parisen*, *Bizkaian*, etc., zilegi delarik); idazleak egoki baderitza, ordea, bereiz dezake, irakurleari lana erraz dakion, batez ere izen arrotzetan: *Scott-ek*, *Piaget-ek*, *Calmette-k*, *Bremen-en*.

Marratxoa da, zubi antzo, lokarria adierazteko erabiltzen den marra txikia. Bi hitzen artean edo hitzaren eta atzizkiaren artean jartzen da. Ez ordea beti. Adigarri honetzaz euskara idatzia gehiegi zama ez dezagun, kasu beharrezkoetan bakarrik jarri behar dela uste dugu. Kasu horietaz landara, bat ere markarik ez erabiltzea hobe. Hona hemen, bada, kasurik beharrezkoenak.

a) *Pertsona edo toki izen propioetan. Arrotzak, ezezagunak edo guti ezagunak direnean bakarrik. Adibidez: «Scott-ek», «Bremen-en», «Hitler-ek», Gainerakoetan, deus ez: «Orion», «Bolibarren», «Gernikatik», «Parisen», «Mogelek», «Axularren irakurria».*

b) *Aldizkari eta liburu izenetan, aipamenetan eta abar. Komatxorik ez denean eta atzizkiren bat segitzen baldin bada, tartean marratxoa jarri beharra dago. Adibidez: Garoa-n irakurtzen da, Frantsesezko corps-ek.*

d) *Atzizkia edo aurrizkia soilik aipatzen denean. Adibidez: -tu atzizkia, ber- aurrizkia.*

e) *Hitz elkarteetan. Ez ordea beti. Hitz elkarteak beti sortzen ari da euskara. Beti horrelakoetan marra jarri beharra, aspergarri eta are itsusi ere litzateke. Aipa ditzagun kasurik beharrezkoenak. Horietaz landa ez jartzea hobe:*

— *Hitz elkarteetan bigarren zatia lehenbizikoaren oihartzuna denean. Adibidez: Tarteka-marteka, nahas-mahas, duda-mudatan.*

— *Marratxoa jarri gabez, hitz elkarteak ote den garbi ageri ez denean. Adibidez: Kandela-argia, batzar-agiria, andre-sendagile, haur-saltzaile. Beti, ordea, horrelakoetan jarri beharrik ez da: hitz laburrak direnean edo lehenbiziko hitzaren bokala galdu ez, baina aldatu egiten denean, hobe da dena loturik idaztea. Adibidez: Ahazabal, buruhandi, sudurluze.*

— *Bikotea osatzen duten esaldietan. Adibidez: senar-emazteak, seme-alabak, nagusi-langileak.*

II. 2. 14. Izenak artikulua erantsia badarama, itsuski dirudi bereizkuntzak gehienetan: *Jaungoikoak* edo *Jainkoak*, *Euskal herriari*, *Euskal herritik*, etc., ez *Jainkoa-k* edo *Jainko-ak*, etc., zenbaitetan ikusten denez.

II. 2. 15. Hitzartean nahiz hitz zatien artean daude istilu larriak. Zenbait aipatuko ditut, adibide antzera, gaia erabil dezagun:

II. 2. 15. a. Honako hau dago garbienik. Bestetan ere bai, baina batez ere aipamenetan (gramatikazkoetan eta), hitza *usatu* beharrean aipatu edo izendatu besterik egiten ez dugunetan («*Homo*» *est dissyllabus*, etc.), premiazkoa dugu zerbait zatiak bereizteko eta orobat juntatzeko: «*luze-ri -tu* atzizkia eransten bazaio», «*x*-ren ordez *x' + a* ipintzen badugu», *Euskera*-tik hartu dugu artikulua hau», eta abar. Horietan, izen propioetan bezalatsu, baina noraezean oirangoan, — daiteke, bereizgarri nahiz juntagailu bartzat.

II. 2. 15. b. Baiezko eta badaezpadako *ba* (*bai*, *ba da* / *baldin bada*) bitara idatzi behar ote genituzke, gaztelaniazko *solo* eta *sólo*-ren gisan? Gisa horretako bereizkuntzek erraztuko dute agian irakurlearen lana; haatik idazlearena gehituaz. Beti batera egitea litzateke errazten eta, *ba* horrek ondorengo hotsik aldatzen ez duenez gero, beti elkarturik idaztea: *bai*, *badator* eta *baldin badator*.

II. 2. 15. c. *Ez* eta *bait*-ekin nola joka? Ez dut hemen argi ikusten Baionakoen arrazoa. Biek aldakuntza berdintsuak eragiten dizkiotenez gero darraienari (*eztu*: *baitu*, *etzuen*: *baitzuen*, *eluke*: *bailuke*, *enizuke*: *banizuke*, etc.), badirudi biak berdinean erabili behar genituzkeela: biak loturik ala biak askaturik.

II. 2. 15. d. Askaturik erabiltzeak bi alde gaizto agerian ditu. Simetria, batetik, ez da osoa, *bai du* eta antzekoak idatzi ohi baitituzte bai etxeko eta umetandikako ez dutenek (Gipuzkoako Be-

Bukatzeko, hau izan bedi erregela nagusia: Marratxoaren enplegua kasurik beharrezkoenatarako utz bedi. Aipatu diren hauek dirudite beharrezkoenak». (1971-V-28)

II. 2. 15. b. Irizpide hauxe izan da azkenean, eztabaida bazuen ondoren, Euskaltzaindiak onartu duena: biak loturik. Beraz: baldin badator; eta bai, badator. Edo baldin badakite euskaraz; eta bai, badakite euskaraz, eta ongi jakin. (1971-XI-26). Hori buruz Euskaltzaindiak egin zuen inkestak, erantzun hau eman zuen: 11 euskaltzainek bi ba horiek lotuta idaztearen alde, eta euskaltzain bakar batek bereiz idaztearen alde.

II. 2. 15. c. Ez hitza beti bereiz idaztea erabaki du Euskaltzaindiak, fonetika-aldakuntzak idazkeran ez markatuz (1971-IX-24). Honela idatziko dugu, hortaz: ez dakit, ez zekien, ez dira, ez litzateke, ez noa, ez habil ongi; nahiz fonetikaren araoaz (ez ofizialki erabakita) horien esakerak hauek izan eskuarki: [ezta-
kit], [etzekien], [eztira], [elitzake], [enoa], eta [ehabil ongi].

II. 2. 15. d. 'BAIT' delakoari buruz, arazoa zaila da. Alde batetik (fonetikazko aldakuntzei dakokienez) ez-en kidea da; baina bestetik ('hika'ko formei buruz, esate baterako) ba (baldintzaz-

territik hasi eta sartalderunzkoak), baita ere XVIII garren mendez gero edo, Bidasoaz haraindiko zenbait idazlek. Beste aldetik, berriz, eta are okerrago, *ez du*, *ez zuen*, etc., ebakitzea (ahoz esatea!!) dotoreagotzat hartu du zenbaitek. Eta, letrak duen miragarritzko indarra lagun, beldur naiz ez ote litzatekeen, askaturik idaztekotan, mintzaera hori nagusituko gure artean.

II.2.15.e. Elkarturik idaztekotan, ordea, duda-mudakoak ugari sortuko lirateke: *eluke*, *enuke* ez da non— eta noiznahi idatzi, *baikabiltza* gogor irudituko litzaioke bati baino gehiagori, eta abar. Hizkuntza idatziari dagokionez, nik uste, hobe litzateke, oro har, ez eta *bait*, biak, askaturik ezartzea, *bait-en* ondoan *bai* ere zilegi dela adieraziaz.

II.2.15.f. Lehen ere ahotan hartu ditugun hitz elkartuak, berezi behar ahal dira ala ez? Ingelesez ere maizegi gertatzen den bezala, ikus daitezke gure artean, elkarrengandik urrun ez dabiltzala, *elkarrizketa*, *elkar-izketa* eta, agian, *elkar hizketa*: *hitzegin*, *hitz-egin* eta *hitz egin*; *dirugose*, *diru-gose* eta *diru gose*. Ez dirudi hemen (eta orobatsu puntuazio gaietan) erregela zorrotik ezar daitekeenik. Honelako zerbait, gehienez ere: 1. hitzaren sortzea urruti dagoenean, zatiak ez banatzea hobe (*amuarrai (n)*, etc., *otordu* edo *oturantza*, *galbide*, etc.); 2. zati horiek bazuetan berezirik agertu behar dutenetan, nahi ta ez, askaturik idaztea hobe: *hitz egin*, *hitzik ez du egin* esaten denez gero; *on*

koa) delakoaren kidea da. Irizpideak maila berean daude Euskaltzaindian eta Mitxelenak berak ez daki zein hautatu. Gauzak horrela bait hori libro uztea erabaki zen: bait dakit/baitakit, bai genekien/baikenekien, bait zen/baitzen, eta abar. (1971-XI-26). Honi buruz Euskaltzaindiak egin zuen inkestak hau eman zuen: lotuta idaztearen alde, 8 euskaltzain; eta bereiz idaztearen alde, 7.

Jakina: lotuta idatziz gero, fonetika-aldakuntzak errespeta-tuz idatzi behar da: baitaki (ez baidaki), baitziren (ez baiziren), bailitzateke (ez baitlitzateke), eta abar. Hona hemen hizki-elkar-ketetan gertatzen diren aldakuntzak:

bait n-	=	bain-	(bainaiz, bainabil)
bait h-	=	baih-	(baihaiz, baihator)
bait d-	=	bait-	(baitira, baitaude)
bait g-	=	baik-	(baikara, baikinen)
bait z-	=	baitz-	(baitzen, baitzekiten)
bait l-	=	bail-	(bailuan, bailirake)

II. 2. 15. f. Hona hemen honi buruz geroztik Euskaltzaindiak erabaki duena:

«Hitz elkarteak. Marratxoa jarri behar denekoak alde batera utziz (ikus hemengo II. 2. 13. atala) honako beste kasuok gogoratu behar dira:

a) Jatorriz hitz elkartua izan arren, osagarriak elkargana bildu baldin badira eta hitz sinplea bezala erabiltzen bada, orduan dena loturik jar bedi. Adibidez: Sagardo, Amorraí.

b) Hitz elkartuaren osagarriak osorik eta garbi ageri dire-

egin, ez dio onik egin esaten baita, etc.

II. 2. 15. g. Aditzarekin, esaldiaren buruan, doazen atziki batzuek ere lanak ematen dituzte, *Jainkoak agindu duenez gero(z)* idazten dute batzuek, eta *duen ezker(o)* besteek: lehen partiketa zaharragoa da, noski, eta zentzuari hurbilago lotzen zaiona, baina, gureganatzen badugu, *atzo gero(z)* ere idatzi beharko dugu, ez *atzo ezker(o)*.

II. 2. 15. h. Bestea Goierri eta Bizkai aldeko *-ta (-da)* da: *haserretuta etorri da*, batetik, eta *ez du egin, ez daki-ta*, bestetik. Lehenbiziko horrek badu kide zaharragoa eta hedatuagoa, noski (*haserreturik*), eta erabiltzekotan ere, beti bezala hitz batean idaztea aski dugu: Bigarrena (*ez daki, eta ez du egin. Ez daki (e)ta, ez du egin. Ez du egin, ez daki (e)ta*), nahi bada, aparte ere idatz daiteke.

OHARRA: II. 2. 16., II. 2. 17... II. 2. 23. puntu hauek, ez ziren 1968ko Txostenean sartu. Geroago erabaki dira.

nean, bereiz jartzea hobe. Adibidez: Hitz egin, Elkar hizketa.

d) Aurreko hitzak bilketan letraren bat galdu *baldin badu*, eta aurreko zein atzeko hitza, *laburra baldin bada*, *biak loturik idaztea hobe*; *bestela, berriz, bereiz*. Luzea bezala jotzen da *bi silabatik gora duen hitza*. Adibidez: Abendats, Elizgizon, Giza-bide, Gizalan, Gizatalde, Itsasertz. *Baina*: Anai maitasuna, Arnas gaitzaldia, Ekonomi arazoa, Eliz agintariak, Filosofi saila, Giza eskubideak, Kultur gaiak, Euskal kantari, Literatur irakaskintza.

Baina bilketa egitean bihots, euskaraz elkartzen ez diren horieakoak, elkar joko balute, hori gerta ez dadin kasu horretan hitzok bereiz idatziko dira. Adibidez: Eliz zerga, Itsas xori. (1971-VIII-4)

II. 2. 15. h. *Hona hemen geroztik Euskaltzaindiak onartu duena*: 'ETA' partikularen zenbait kasu.

a) *-ik edo -rik atzizkien sentidu bera edo antzekoa duenean, loturik idatziko da, TA edo DA formak hartuz*. Adibidez: nekatuta dago, hilda aurkitu nuen, ohean etzanda zegoen.

b) *BAIT partikularen sentidu bera edo antzekoa duenean, aparte idatziko da, eta behar denean koma bat ezarriko zaio atzetik*. Adibidez: Haur nire gorputza da eta. Hau dela eta, pozik etorri naiz gaur Donostiara. Eta honek *badu bariante arrunta*: 'TA'.

d) *Oraindik bada beste hirugarren kasu bat*: eta abar-en orde, ta edo eta soilki jartzea. Adibidez: Pedro ta, joan ziren (= Pedro eta abar, Pedro eta honen lagunak, Pedro eta gainera-

II. 2. 16. Zenbakiak

II. 2. 16. a. *Ehuneko hainbeste* adierazteko marka, zenbakiaren aurretik jar bedi. Adibidez: % 5 = ehuneko bost. Arrazoa: euskararen izakerak ordena hau eskatzen bait du.

II. 2. 16. b. *Ordinalak*: Erromatar zenbakiz idazten direnean, zenbakiaren ondoan puntua jarriko da ordinala adierazteko. Adibidez: X. mendea (Hamargarren mendea). Deklinazio kasua jarri behar denean, puntuaren ondoan atzizki soila jartzea aski da. Esate baterako: XX.ean (Hogeigarrenean), X.aren (Hamargarrenaren).

Zilegi bedi, ordea, honako beste era hau ere: garren beti osorik idaztea, zenbakitik tarte batez aldendua. Adibidez: X garren, XX garrenean.

Arabitar zenbakiz idazten direnean, puntu soila jarriko da azken zenbakiaren ondoan, ordinala adierazteko. Adibidez: 200. urteburua (Berrehungarren urteburua). Eta deklinazioan, berdin: puntuaren ondoan atzizki soila jartzea aski da. Esate baterako: «Berrehungarrenean», era hontara idaz diteke: 200.ean (edo CC.ean). Hala ere, ez da baztertzeko beste era: garren osorik idaztea, zenbakitik tarte batez aldendua: 17 garren, 17 garrenaren. Bat-i dagokion ordinala, Lehen da, eta ahal dela, letraz idaz bedi.

II. 2. 16. d. *Kardinalak*. Nahiz eta zenbakiaren ondoren atzizkiren bat etorri, zilegi izan bedi tartean ezertxo ere ez jartzea, Adibidez: 8an (zortzian), 5ean (bostean). Arrazoa: Sinpletasuna eta premiarik eza.

koak esan nahi du). Ta/eta horren ondoren, zerbait jartzekotan, koma bat jar daiteke, baina beti ez da beharrezkoa. Pedrok eta guztiz ondo egingo lukete hau. Pedrok eta egin dute hau. (1971-VIII-4)

II. 2. 16. a. *Honela idazten da, beraz:*

Ehuneko hamar: % 10 (eta ez %-eko 10)

Ehuneko zazpi: % 7 (eta ez %-eko 7)

II. 2. 16. b. *Hogeigarren mendea: XX. mendea edo 20. mendea*
Hamalagarren mendea: XIV. mendea edo 14. mendea

Ehun-da-hogeigarren: CXX. edo 120.

Ehun-da-hogeigarrenean: CXX.ean edo 120.ean

Deklinazio osoan berdin: 120.a, 120.ak, 120.aren, 120.tik, eta abar.

II. 2. 16. d. *Ilarakoak bezala, beraz, baina punturik gabe.*

120.tik = ehun-da-hogeigarrenetik

120tik = ehun-da-hogeitik

5.ean = boskarrenean

5ean = bostean

II. 2. 17. *Komatxodun hitzen ondoren*, nahiz eta atzizkiren bat egon, zilegi izan bedi, orobat, tartean ez deus jartzea. Adibidez: «Anaitasuna»n, «Jakin»era, «Zeruko Argia»tik. Arrazoa: Sinpletasuna eta gehiagoren beharrik eza. Komatxorik ez denean, era hontara gomendatzen da: *Garoa*-n.

II. 2. 18. *Siglez osatutako hitzak*, letra maiuskulez jar daitezke, eta deklinazioan, atzikia letra arruntez, bat ere tarterik gabe. Adibidez: UNESCOren, USAko. Arrazoa: Sinpletasuna eta gehiagoren premiarik eza. Letra arruntez idazten direnean, era hontara gomendatzen da: *Usa-ko*. (1971-V-28).

II. 2. 19. «*Gabe*» atzizkia. Bereiz jar bedi. Gainerakoan, hala izan da ohitura. Adibidez: «Ez naiz egiteko gabe» (Ax 9). «Premia gabe» (Ax 262).

Beste hitz batekin bilketa eginik izen berezia sortzen denean, ordea, loturik idatziko da. Adibidez: «Paregabe», «Errugabe», «Lotsagabe», «Etengabe».

II. 2. 20. «*Baitan*», «*Baitara*» eta abar. Deklinazio kasuak loturik jartzen dira. «*Baitan*» sail honek, ordea, ezepezioa egiten du. Sortaldeko euskalkietan «inesivo» kasua, pertsona izakiekin, «*Baitan*» horrekin egiten da gehienetan; eta hurrengoak «*Baitara*», «*Baitarik*»...; -gan, -gana, -gandik eta abarren ordaina da. Adibidez: «*Amarengan*» / «*Amaren baitan*»; «*amarengana*» / «*amaren baitara*»; «*amarengandik*» / «*amaren baitatik*». Sortaldekoek bereiz jarri dute beti *baita* delakoa. Hala izan da eta da ohitura, eta hala segitzeko erabakitzen da.

II. 2. 21. «*Arazi*» / «*Erazi*». Hitz honekin gertatzen diren kasu bereziak kontuan hartuz, honako bide hauek proposatzen dira:

a) *Arazi* nahiz *Erazi*-ren aurreko aditza osorik dagoenean, orduan hobe da biak aparte jartzea. Adibidez: iraun arazi (erazi), eman arazi (erazi), hil arazi (erazi).

b) *Arazi* nahiz *erazi*-ren aurreko aditza mozturik badago, eta, R letrarekin bukatuz, T bat hartzen ez badu, orduan hobe da

II. 2. 20. Amarengan, *beraz*; *baina* amaren baitan
Aitarengana; *baina* aitaren baitara
lagunarengandik, *baina* lagunaren baitatik.

II. 2. 21. *Erregela hori bere horretan ikusita ez da aisa uler-
tzen. Funtsean, ordea, erraza da.*

*Alde batetik hau hartu behar da kontutan: arazi/erazi hitz
hori, aditzaren infinitiboari erasten zaiola, eta ez partizipioari:
helarazi (ez helduarazi); adierazi (ez adituerazi); sarrerazi (ez
sartuerazi); eta abar. (Ikus Sustrai Bila).*

Arazoa, beraz, infinitiboen forman datza.

biak aparte idaztea. Adibidez: eror arazi (erazi), har arazi (erazi), isur arazi (erazi), sar arazi (erazi), sor arazi (erazi). Baina: sortarazi, sorterazi.

d) *Arazi*-ren aurreko aditza mozturik badago eta A bokalarekin bukatzen baldin bada, loturik idatziko da, A biekin bat egirik. Adibidez: aldarazi, benedikarazi, jokarazi, koordinarazi, obli-garazi, sozializarazi, trabailarazi, ukarazi.

Berdin egingo da, aurreko aditza, A bokalarekin bukatu ez arren, laburra baldin bada edo T bat hartzen badu. Adibidez: Adia-razi, ezagutarazi, galarazi, geldiarazi, helarazi. Baina: nabarmen arazi, ihardets arazi, iharros arazi.

e) *Erazi*-ren aurreko aditza mozturik badago eta laburra bada edo T bat hartzen badu, orduan biak loturik idatziko dira. Adibidez: adierazi, aldaerazi, bukaerazi, ezaguterazi, galerazi, geldierazi, helerazi, jokaerazi, ukaerazi. Baina: aldera erazi, benedi-ka erazi, koordina erazi, obliga erazi, publika erazi, sozializa erazi, trabaila erazi.

II. 2. 22. *Hitz eta aditz ondoko «Edo»*. Bai sortaldeko eta bai sartaldeko euskaldunen artean ere maiz gertatzen dira honelako esaldiak: «Joakinek edo esango zuen hori». «Entzun edo zerbait egin du harek». Kasu honetan ere, EDO horren ondoren, zerbait jartzekotan, koma jarriko da; baina gehienetan ez da beharrezkoa ezer jartzea.

II. 2. 23. *Aditz aurrean edo ondoan jartzen den beste zen-bait hitz: «Ahal», «Bide», «Omen», «Ote»...* Denak bereiz jartzea hobe. *Ote-k* eta *Omen-ek* «ba» aurretik dutenean, bereiz hoi-ek ere: «Ba ote». Eta aurretik duena «ez» baldin bada, «ez» hori ere bereiz jarri behar da: «Ez omen», «Ez ote». Adibideak: «Egin ahal dezake». «Egin ahal baleza». «Etorri omen da». «Ba omen daki». «Ba ote da inor?». «Egin bide du». «Etorri da antza».

1/ *Aditz batzutan* (-n, -l, -o, hizkiez bukatzen direnetan) *infinitiboa eta partizipioa* berdinak dira. *Esate baterako*: hil/hil, eraso/eraso, jo/jo, esan/esan, jasan/jasan, jan/jan, edan/edan, eta abar.

Kasu honetan bi hitzak bereiz *idaztea proposatzen da*: hil arazi, eraso arazi, jo arazi, esan arazi, jasan arazi, jan arazi, edan arazi.

2/ *Beste aditz batzutan, berriz, partizipioa -A batez bukatzen da*: gerta, harrapa, uka, barka, bota.

Arazi erabiltzen bada, elkarketari dagozkion bi a horiek bakar bat bihurtuko dira, eta hitza lotuta idatziko da: gertarazi, harraparazi, ukarazi, barkarazi, botarazi.

Erazi erabiliz gero, berriz, ae bikotea ez idazteko, bi hitzetan idatziko da: gerta erazi, harrapa erazi, uka erazi, barka erazi, bota erazi.

3/ *-r batez bukatzen diren partizipioen kasuetan*: isur, eror, sor, sar, jar, agor, eta abar, bereiz *idatziko dira bi hitzak*: isur arazi, eror arazi, sor arazi, sar arazi, jar arazi, agor arazi.

4/ *Partizipioaren eta arazi-aren artean 't' bat sartzen bada, eta gainerako kasuetan ere, lotuta idatziko da*: sortarazi, ezkonarazi, geldiarazi, helarazi, galarazi.

II, 3. Hitzen formaz. Antzinako euskal hitzak

II. 3. 1. «Euskal hitza» ez da hemen, behinola Euskaltzaindiak erabaki zuenari gagozkiola, aspaldidanik euskaldunok darabilgun hitza baizik, datorren lekutik datorrela.

II. 3. 2. Antzinasunak ematen dio soil-soilik hitz bati ja-tortasuna. Azken iturburuen ardura hiztegi etimologiko bati dago-kio, ez hizkuntza ahoz nahiz izkribuz darabilenari. Mintzabide eta adierazpide da honentzat hizkuntza, ez historia eta prehistorieta-ko harremanen jakinbide.

II. 3. 3. Batasunik baldin bada gure artean gai honetan, hots, hitzen bat euskaldun guztiek edo gehien-gehienek badarabilte, hori da, besterik gabe, onartu behar duguna.

II. 3. 4. Batasunik ez denean, bi moldetakoak izan ohi ditugu desberdintasunak: edota 1. alderdi bateko eta besteko hitzek ez dute itxuraz elkarrekin zer ikusirik (*ahaide eta askazi, ate eta borta, eta belar, boronde, bekoki eta kopeta, etorri eta jin, irten eta jalki, dai(ke), dezake eta diro, etc.*), edota 2. erro batekoak izanik, badute elkarren eitea, elkarren senide dira, baina hots-aldaketa bereziek saihestuak (*barri/berri, bertze/beste, erran/esan, hertsu/itxi, heuragi/ugari/jori, irten/urten, itzi (etxi)/utzi*). Bada legeren bat bigarren hauetan: *arrazoi(n), arrazio eta arrazu*, esate baterako, ez daude bakarrik, bukaerako desberdintasun hori berori (*-oi(n) / -io / -u*), euskalkiari dagokala, gisa berean agertzen baita beste zenbait hitzetan (*arratoi(n) / arratio / arratu, etc.*).

II. 3. 5. Lehenbizikoetan (eta ez hain errazki besteetan: ikus, haatik, *ugari / jori* geure eskualdeko idazlanetan) berez daitekeen gauza da guztiez baliatzea, Azkuek eta nahi zuten gisara, bakoi-tzaren adiera, zentzua eta esan-nahia geure oldearen eta gogoaren arabera mugatuaz: erabil dezagun *aurkitu*, adibidez, galdu zitzaiz-

II, 3. Hitzen formaz. Antzinako euskal hitzak

II. 3. 1. Euskaltzaindiak arazo honi buruz 1959-ko Apirilaren 2an argitara zuen Agiriari buruz mintzo da hemen Arantzazuko Txostena. (Ikus, osorik, gure I. Eraskinean).

II. 3. 2. Eliza hitz jatorra da, beraz, eta txadona ez da inondik ere hitz jatorra: toki eta pertsona izen zaharrak ikertu besterik ez baita behar, eliza hitzaren zabalera eta antzintasuna frogatzeko.

II. 3. 3. Horixe da eliza-ren kasua.

II. 3. 4. Ahal delarik, Azkueren bideari eutsi behar zaio. Baina horretarako Euskaltzaindiak prestatu behar lituzke, ahalik eta azkarrenik, hitz-lerrokada horiek, berezkuntzak eta liferentziak ongi argituz.

gun papera berriz hatzematen dugunean, eta *eriden* (edo *idoro*) lege ezezagunen bat, fisikan edo, asmatzen badugu. Baina ez da aski nahi izatea, ahal izatea ere beharrezkoa baita. Honelako mugaketak, egia, egunorokoak dira egiunez eta tratuz finkatzen diren (zati-)hizkuntza artifizialetan, hau da, jakite- eta teknika hizkuntzetan, baina ez dira gertaera usuak hizkuntza bizi eta naturaletan. Haietan ere, eskolak-eta landatu eta sendotu behar ditu.

II. 3. 6. Euskaltzaindiak ezin arbuia dezake euskal hitzik, ez hangorik ez hemengorik, ez zaharrik ez berriagorik. Nahiago ditu bizi bizirik dirautenak zaharkituak baino; gehiago erabiltzen direnak eta zabalago hedatuak daudenak. Aberastasunari begira dago beti, garbitasunari baino areago.

II. 3. 7. Euskara idatziaz ari garenez gero, hedadura zabalago hori hitzek *euskal literaturan*, *euskal irakurgaietan*, duten eta izan dutena da. Oraindik orain zenbaitek hain gogoko izan dituen hitzak, xoko galduren batean baizik, diotenez, erabiltzen ez direnak (*adei*, *dedu*, *jeben* eta horien bideak), ez dira gauza euskal literaturan (hots, euskara idatzian) zabalduenekin borrokan has-teko.

II. 3. 8. Elkarren itxuraldatze besterik ez direnetan, zenbait iritzi daitezke oinarri, bide garbirik maizegi ikusten ez bada ere:

II. 3. 8. a. Zenbait adiera —aski eta gehiegi dira— besterik gabe baztertu beharrak dira euskara idatzian: *biar*, *bier* 'behar',

II. 3. 7. Puntu hau zenbait garbizaleren kontra har badaiteke ere, mordoilozaleen kontra ere erabili behar da.

Esate baterako: baserritarrek iragazki erabiltzen dutenez gero, pasadore edo pazuarra erabili beharrik ez dago; eta hunil hitza badagoenez gero, hobe da hori enbutu eta entonuarra (biak batera, baina eskualde desberdinetan) onartzea baino.

Idatzi hitz berriak (berria delako, nunbait, eta nork asmatua den jakin delako, areago nik uste) gorroto biziak sortzen bide ditu oraindik batzuegan; eta beste hainbeste idazle hitzak. Ordain gisa proposatzen zaigun eskritore hitza, ordea, ez da Euskal Herrian zaharrago, ez errotuago, ez hedatuago. Euskal hitz zaharrrak izkiriatu eta izkribatu direnez gero, izkiriataile edo izkribataile jar litezke agian idazle-ren orde (ni neu ere ez nintzateke batere aurka); baina ez eskritore hori bederen.

II. 3. 8. a. Hemen aipa daitezke, zeharo arbuiaitzekotan, behin batean oso modan egon ziren mendiya, mendija, mendixe,

biño 'baino', *abitu* 'abiatu', *zun* 'zuen, zuan', *ero*, *eo*, *o* 'edo', *ixen* 'izan', *abua* 'ahoa', *uetu* 'ohatu', etc. Horrelako dialektu-formak gehienez ere har daitezke jatorrizko eskualdean duten adiera berezian: *itzal-etik* datorren *itzel* 'berebiziko', gaztelaniazko *juerga* (= *huelga*, formaz) edo frantsesezko *rescapé* bezala.

II. 3. 8. b. Jatorragotzat maizegi hartu izan ohi diren laburpenak, oro har, arbuigarriak dira, eskualde bakoitzak bere gisara egiten baititu: antzinako *legez*, Bizkaitik kanpora ere bizi zena eta oraindik ulertzen dena, *lez* (eta ttikittua *letxe*) bihurtu da, Bizkaitar ez direnen kaltean, ez baitute hor lehen ikusten zuten *lege*-a ikusten. Horixe gertatzen da Zuberoako *-r-* askorekin eta, alde guztietan non gehiago non gutxiago, vocal arteko *b*, *d*, *g* eta *r*-ekin batez ere (*nipe*, *nik e*, *nik (b)ere*-tik, etc.).

II. 3. 8. c. Euskalki guztiek (euskarak berak, horrenbestez) egin dituen aldakuntzak, nahiz modua ez beti arras berdina izan, dira hain zuzen, onartzekoak: *arima*, *beraz*, antzina bakar bakarrik agertzen dena, ez *anima*.

II. 3. 8. d. Forma zaharrago eta berriagoen artean, zein zein den nabari denean, zaharragoei dagokie nagusitasuna. Batzuetan, haatik, zaharrak zaharregiak dira (*azeari*, esate baterako), eta beste batzuetan elkarren etsai agertzen zaizkigu zahartasuna eta jatortasuna, euskal forma berezia (*probetxu* / *progotxu* / *protxu*).

iñauterik, bilkur bat, euzkerea, galduk, eta abar. Arloteria eta trakeskeria baizik ez diren laburketa horiek erauzi egin behar dira euskara izkiriaturtik.

II. 3. 8. b. Esate baterako:

Ez	Bai
lez	legez
oai, oñ	orain
bapez	bat bere ez
esateittu	esaten ditu
antxu	abantxu
Beskoitze	Beraskoitze
Aiña	Aginaga

II. 3. 8. c. Esate baterako:

Ez	Bai
eskina	izkina
sako	zaku
konparazio	gonbarazio, gomarazio
korriente	korronte
espiritu	izpiritu

Ikus honi buruz Batasunerako Bidea (Bilbon irakurria, 1958-XII-3); eta ene izkribu haren oinarri izan zen Mitxelena-ren Las antiguas consonantes vascas; baita geroko Fonética Histórica Vasca delakoa.

II. 3. 8. d. Oso gogoangarria da irizpide hau Euskal Herriko leku-izendegiari buruz: La Reina (=Larraina), Ibarla (=Ibarrola), Descarga (=Ezkarraga), Las Barrietas (=Olabarrieta), Gallarta (=Gallarreta). Aspaldidanik pentsatzen dut, hildo beretik baina gaurkoz frogakaririk gabe, (La) Arga ez ote den Laharraga, eta

II. 3. 8. e. Hitz anitzetan, erdal etorkikoetan gehienbat baina horietarik kanpo ere bai, maiz aurkitzen da hitz buruan honelako aldaera: *b-*, *d-*, *d-* / *p-*, *t-*, *k-*; orobat hitz barruan, / eta *n*-ren ondoren. Hobestekoak dira, ene ustez, hori izan baita inoiz euskararen isuria, *bake*, *barkatu*, *bekatu*, *bike*, *daratulu* (-*uru*), *dolare*, *dorre*, *gapirio*, *gerezi*, *gapelu*, eta abar, *p-*, *t-*, *k*-dun kideen aldean; era berean, *aldare*, *denbora*, *jende* -*menu* hobe *altara*, *denpora*, *jente*, -*mentu* baino. Hori, jakina azkenekoak txit zabalduak ez daudenean: ezin has gaitezke berriz *baradizu* edo *dipula* idazten.

II. 3. 8. f. Aldaera sailak (sail luzeagoak edo laburragoak, baina sailak baitira beti) luzaz eta banan begiratu behar lirateke: oraingoz ez dugu gehienetan oinarririk aski erabakiak hartzeko: bilduak eta sailkatuak daude zenbait liburutan (neronen FHV-n, esaterako, bestetarako egin banuen ere). Horrela *honek/hunek* eta horiei dagoztenak, *bertze/beste* (*uso*, agian, aukeratzekoa litzateke *urzo*-ren kaltetan), etc., batez ere, antzinako *-n*- batek sortu dituen itxuraldatze ugariak: *ardao*, *ardo*, *arno*, etc., *liho/liñu*, etc., -*ai*(*n*); -*ae*, -*ai*, -*ain*; *oi*(*n*), -*io*, -*u*; -*ino*(*e*), -*io*, -*ione*, (*n*) *ehor/inor*, eta beste hainbeste.

La Rioja Larreola. Honetzaz guztiaz, jakina denez, Euskaltzaindiko teknikoek eman beharko dute azken hitza.

II. 3. 8. f. Honek, honen... / hunek, hunen... arazoa ez dago oraindik ofizialki erabakirik. Halaz ere, Bizkaiko aunek saila hon-sailaren alde mintzo ote da? Villasantek bide horretatik jo du berriki (La Declinación del Vasco Literario Común, 76): honek, honi, honen, honentzat... Hontan/honetan bikotean, zein hauta? Joera ahul bat nabaritzen bide da honetan (-e-kin, alegia) saila-ren alde; baina Villasantek honela idatzi ditu horrelakook: hon(e) tan, hon(e)tako,...

Hirugarren erakuslean, berriz, ez dago horrelako arazorik: hark, hari, haren, harentzat, harekin, hartzaz / hartaz, hartako, hartatik...

Pluralean, jakina denez, badugu hautakizun bat. Euskaldun klasikoek hauk/hauek, horik/horiek eta hek, haik/haiek berezten zituzten:

<i>hauk joan dira</i>	/	<i>hauek ekarri dute</i>
<i>horik etorri ziren</i>	/	<i>horiek saldu naute</i>
<i>haik ikusi nituen nik</i>	/	<i>haiek ikusi ninduten ni</i>

I. Berriatuaren gidaritzapean, berezketa zahar horri eustea-ren aldera jo dute Anaitasuna-koek eta idazle gazte batzuek. Euskaltzaindiak berak, arte horretan, ez du bere iritzia eman; eta bi idazkerak ontzat eman daitezke beraz gaur gaurkoz.

II. 3. 8. g. Bazter euskalkien forma bereziek esku argala dute besteen aldamenean: (*errazoe*), *arrazoia*, *arrazoin*, *arrazio* eta *arrazu*-ren hauzia bakun daiteke Zuberoako *arrazu* kenduaz (Nafarroa garaiko *arrazio* ere bai, ez baitu hedadurarik aski euskal irakurgaietan). Badirudi, beraz, bazter euskalki horiek makurtu behar luketela zenbait alditan erdikoen alde, hala nola hitz haue-
tan: *barri*, *ultze*, *ukuzi*, *bühür* (*bior*), *sendo* (*sonto*), *uzen*, etc. / *berri*, *i(l)tze*, *ikuzi*, *utzi*, *bihur sendo*, *izen*, etc.

II. 3. 8. h. Bazterrekoak bat datozenean, berriz, indar gehi-
go dute erdikoek baino: *burdina*, *adibidez*, hobe Gipuzkoako *bur-
ni(a)* baino.

II. 3. 9. Nolanahi den, hots berezkuntzaren bat zenbait es-
kualdetan galdua denean (*z/s* Sartaldean, *r/rr* Zuberoan, *a/e*, *i*
eta *u*-ren ondoan, han hemenka, etc.), horko idazleek ere ez lu-
kete baztertu behar izkribuz ahoz egiten ez duten berezkuntza.

Villasantek, halere, bere Declinación delakoan (XIV. kapitulu) puntu hau aipatuz ere, berezpidearen kontra jokatzu proposatzen du deklinabide batua: hauek, hauek (77) eta haiek, haiek (79).

Maila honetako puntu bat garbitu bide du sahetsetik, ordea, Arantzazuko Txostenak: batzu (pas.) / batzuek (act.) elkarren ondoan ematen baititu. Berezketa hori, bestalde, bizirik dago Iparraldeko euskalkietan:

batzu joan dira / batzuek erran dute
lagun batzu galdu ditut / etsai batzuek galdu naute

II. 3. 8. g. *Formarik zaharrena zein den ezin jakinik (zaharrena bazterretan baitaude eskuarki), ulergarriena eta erdikoena hartzen da Euskara Batuaentzat.*

II. 3. 8. h. *Formarik zaharrena bazterretan bilatzerakoan, bakar bat aurkitzen da bi muturretan; erdialdeetan, berriz, forma horren antzeko bat bai, baina lardazkaturik. Inoiz bat euskalki guztietakoa izan delakoan, horretara, bazterretakoa hartzen da Euskara Batuaentzat. Txostenak, hiztegiak mintzo, burdina/burni bikotea argitzen du, burdina aukeratuz. Ezaguna da ere urtarrila (S, L, B) / ilbeltza (G) kasua.*

Fonetikaren mailan eta morfologian argi-iturri aparta izango dira guretzako xiberera eta bizkaiera.

II. 3. 9. *Bide hauxe hartu da espanyeraz, esate baterako; hizketaren mailan v/b bikotea ez da gaur Balearreetan baizik berezten. Halaz ere, denek izkiriartzen dituzte burro, beber baina vaca, vivir.*

II. 3. 10. Erdaratikako hitzetan ageri da nagusi, bestetan baino areago, nahaspila larria. Bi arrazoigatik, noski. Etorki bereko bikoteak (hirukoteak, etc.) maiz ditugulako (*arima/anima, goilare/kutxare, kanpare/kanpara, zeinu/sinu*, etc.), eta berdintsu zaiolako zenbaiti, arrotzak direlakoan, hitz horiek batera nahiz bestera erabili, euskal hiztegieta ere ez baitira sarritan agertzen.

II. 3. 11. Hitz horiek, ordea, besteak bezain euskaldunak dira eta besteak bezain premiazkoak ditugu. Forma ere ongi erabakia behar dute, bada, izan, ez nolana hikoia, xehetasun guztietan: azken *-a* berezkoa duten ala ez, bukaera *-o* ala *-u* den (*artikulu, minutu* baina *katoliko, soldadu/-o*), ala *z*-rekin idatzi behar diren (*zopa, ez sopa, zaku, ez saku* edo *sako*, etc.).

II. 3. 12. Beharrezkoa dugu, bederen, hiztegitxo bat, ia ortografiarekikoa huts hutsik, nahitaezko badu ere hitzen esan nahia laburzki adieraztea, zertaz ari den jakin dezagun. Orain idazten diren euskalkiak kontuan edukitzekoak dira, noski, batasun osorik ez duguino eta, euskara idatzia duenez gero oinarri, zenbait idazle hautaturen hiztegiaren gain eraiki behar litzateke.

II. 3. 13. Oroit gaitezen beti euskalkiak gero eta gehiago bereizten ari zaigun mugaz, batez ere hiztegi aldetik. Nahiz Lapurdikoa, adibidez, Giputzaren kide hurbilagoa izan hizkuntzalari batenzat Bizkaitarra baino, maiz aski baterago gatoz hitzetan Giputz-Bizkaitarrak Giputz-Lapurtarrak baino, erdal giro batean bizi garelako Hego-aldekoak eta bestean Iparraldekoak.

II, 4. Hitz berriak

II. 4. 1. Hizkuntza bizia hitz berrien premian da beti: bere baitarik sortzen ditu batzuetan, besterengandik hartu besteetan. Bi bideak zilegi eta beharrezko dira eta nork taxutuko ditu alde aurretik bakoitzaren neurria eta mugak? Euskaltzaindiak behinola

II. 3. 10. Euskal fonetika legeak segitzen dituzten hitz-pleguak onartu beharko lirateke, ene ustez (arima, gartzela, mainu, gatu, mandil); erdal fonetikari nagusitu ez zaizkion pleguak baztertuz (anima, kartzela, katu, bainu, bandil).

Arantzazuko Hiztegi Batuan, ordea, ez da irizpide hau beti errespetatu (boltsa, familia, kalamu, aurki ditzakegu, moltsa, famelia, galamu-ren ordez).

II. 3. 11. -a itsatsiari buruz, baditugu gaur hitz-lerrokada seguruak. -o/-u zalantzari buruz, ordea (kaso ala kasu? banko ala banku?) umezurtz eta Euskaltzaindiaren zai gagoz.

II. 3. 12. Xede honetan prestatu zen Arantzazuko Hiztegi Batua (bi mila hitz), inolako itzulpenik gabe beren hartan.

II. 3. 13. Erdarakada berriak ontzat emanez gero, euskaldunen arteko elkar-ulerketa hondatzen dugu, Hegoalde eta Iparraldekoen arteko hizkera-hesiak gotortuz: eskritore/ekriben, alambre/fildefer, erretratu/portreta, gastu/fresa, arrozkonletxe/riole, huelga/greba. Badago horretan presa duen arazo bat.

II, 4. Hitz berriak

II. 4. 1. Erdara gure herriaz jabetu ala, euskal atzizkiak eta aurrizkiak egokiro erabiltzeko dohaina agortzen ari zaigu: antzua da hizkuntza aurrerakoan, ez baita bere buruz eta barnetik ezer berririk sortzeko gauza. Deklinatzen eta aditz-jokatzen gauza ezin

esanak honetarako bakarrik balio zuen: ez dagoela hitz berririk sortu beharrik adierazteko euskal hitz zahar-jatorrak, erdaratika-koak direlakoak, baztertzeko asmoz.

II. 4. 2. Euskal hitzak sortzean, eta nornahik sortzen ditu mintzatzean, gogoan eduki dezagun beti, premia gainera, gure hizkuntzaren moldea, beti izan baitugu horretarako erraztasuna, hitz elkartzearen bitartez, batez ere. Noraezekoa du hizkuntzak sor-iturri horrek bizirik iraun dezan, bere izatean iraungo baldin badu.

II. 4. 3. Hitz elkartze berrietan, eta orobat zaharren artean hautatzekoan, bi indar ari zaizkigu beti lanean. Eredu zaharrak, batetik, eta analogia delakoa, bestetik: *luze-k*, antzinako patriolari segituaz, *luza-tu*, *luza-ro*, *luza-mendu* eta abar eskatzen du; analogiak, berriz, kidea kidearekin daramala, *luze* nonnahi agertzea

nabarmenagoa da gure gurasoek eta aiton-amonek guk baino aisa hobeki egiten zutela. Nor harrituko, beraz, hitz berrien moldakuntzan hutsaren hurrena garelara aitortzean?

Euskaldunen euskal sena kamustu ala, hitzak euskaraz sortzeko joera ahuldu eta erdaratik barra-barra hartzekoa gotortu egiten dira. Gaur, beraz, erdalkuntza betean barrena abiatuak, hitz-urritasuna, euskaldun ezikasien artean batez ere, erdarara joaz konpondu nahi izaten da.

Gertakari hau oso nabarmen dago, esate baterako, leku-izen berrien prestaera: gaur arte jakin bagenuen ere, gaur ez daki herri xeheak, jakin, euskal morfologiaren erregelak nola erabili izan diren mendeetan zehar.

Bide errazena, hitz batez, beharrik ere gabe erdaretara jotzea da, euskarak atzizkizko hizkuntza delako hitz berriak sortzeko dituen gaitasunak ahaztuz. Erosoago zaigu, jakina, ensemamendu hitza hartzea, irakaskintza hitzak jabetzea baino. Bigarren hitz honek, ordea, ez dio lehenengoari ezertan zorrik, eta erdararen laguntzarik gabe osatua da. Zergatik arbuatuko, beste adibide bat emateko, eraskin hitza, erdal apendizet edo onartzeko?

II. 4. 2. Hizkuntzaren egiturak eta moldeak ahoz eta tradizio-bidez ez datozkigunez gero, nahi-ta-nahi-ez ikasiaz lortu beharko dugu galdutako euskal sena.

Pentsalari hitza asmatu zuenak, gomarazio baterako, hoberik egingo zukeen asmaketan hasi baino lehenago Azkueren Morfologia ikasi balu. Gauza bera esan genezake erail delakoaz, eta beste anitz aldrebeskeriaz.

II. 4. 3. Esate baterako:

lore	lorategi
maite	maitagarri
gozo	gozatu
baso	basamortu

nahi luke. Gehiegizkorik gabe, nik uste, lehenbiziko joerari eusten ekin behar genuke eginahalean, oraingo isuriak bestera baikaramazki.

II. 4. 4. Kultura gaietan hartzaile —bestearen zordun, beraz— garenez gero, bidezko da, noski, hiztegian ere hartzaile eta zordun agertzea. Gogoetak geurok sortu bagenitu, ez genuke, gabiltzan bezala jakite gauzetan eta, beste hizkuntzetan sortu dituzten hitzak itzuli nahian ibili beharrik. Gauden gaudenean, ordea, maiz nabaritzen dugu premia hori. Badu euskarak hitz sorbide ugari, baina baita ere huts nabarmen bat bederen aldameneko hizkuntzen ondoan. Ez dugu (*des-* eta horren antzekoren bat edo beste kenduz geroz) aurrizkirik, latinezko *ad-*, *ab-*, *co(n)-*, *de-*, *dis-*, *ex-*, eta gainerakoen indarra bihur dezakeenik. Erremedio bat baino gehiago izan dezake huts horrek, baina ongi pentsatu behar litzateke gerora gabe nola joka.

II. 4. 5. Bestetariko hitzak lehen hartu ditugu, eta ez dago beste biderik, aurrera ere. Hitz horien itxuraz, ordea, bi iritzi dabilta gure artean: itxura hori, etorkizkoa alegia, gorde nahi lukete batzuek eginahalean, frantsesaren arabera edo, eta itxura aldatzea, xinpletzea, gogokoago dute besteek, gaztelaniaren arabera.

II. 4. 6. Nik, egia esan, lehen bidea hartuko nuke arras ikasientzat ari bagina, baina ez da hori gertatzen. Xinpletasunera joko nuke areago, edo bide erdira behintzat, *y*, *kh*, *th* (*psikhologia*, etc.) eta gisa horretako idazkerak baztertuaz.

II. 4. 7. Horiek, noski, izen propioetan behintzat gorde behar lirateke (orobat, *c*, *qu* eta antzekoak). Beste hizkuntzetako izenen

Axaleko soegileak atzerakoikeria soma dezake beharbada Txostenak proposatzen duen jokabidean. Gauza bat ez da ahaztu behar, ordea: azkeneko bi mendeetan batez ere euskara ahultzen eta galtzen ari dela: bai hedaduraz, bai barne-muinez. Eta euskara bizi, mardul eta euskaldunaren legeak bilatu nahiz, hortaz, atzera begiratu behar dugula. Ongi aztertuz gero, bestalde, analogia askotan, erdarakadetan bezala, erdal logika izkutuaren jarraipideari ustekabean ematen zaion bedeinkazioa baizik ez dago.

II. 4. 4. Hitz berrien prestaeraren mailan, askoz hobeki ezkontzen omen da euskal sena germaniko joerekin, frantses edo espainolarekin baino. Hori diote, besteak beste, gure Kruttwig-ek, Mendizabalek eta bestek. Joxe Azurmendik bide horretatik jo du bere hitz moldaketan; eta zer egina franko legokeela dirudí.

Gure aurrizkiez gain (bir-, arra-, ez-), Azurmendik aurrizki gisa erabili du kontra hitza; eta Lhandek bere hiztegian zekarkien hitz-dozena ugalduz, kontrajarri, kontraesan, kontraispilatu, eta abar, moldatu ditu. Gauza bertsua egin du gain eta azpi hitzak aurrizki gisa erabiliz.

Txostenak dionez bideren batzu bilatu behar lírateke azkar jokabide horretatik.

II. 4. 5/6. Betidanik bide dagoz gure artean bi joerok.

Kruttwig-ek, Leizarraga-ren hildotik, Europako hizkuntza askoren bide berbera jarraitzea nahi luke, batera jakintza-bidea delako: psikologia, kybernetika, thermodynamika, eta abar. Arantzazuko Txostenak, berriz, Axularren hildotik, euskaltzale askoren irizpideari atxikiz, erraztasunaren bidea proposatzen du eta, horrekin batera, ahalik eta gehienik hitzen euskalkuntzarena: erritmu, esate baterako, eta ez rythmo.

II. 4. 7. Erdal izenen idazkerak presa larriegirik ez badu ere, euskal izenenak handia du.

transkripzioa (letra berak usatzen ez dituzten hizkuntzetakoa) erabaki beharko da egun edo bihar, baina ez dugu hori lanik pre-sakoena. Euskal izenak berak nolakoak diren erabaki eta irakatsi behar genuke aurrenik.

II. 4. 8. Hitzei eta izenei dagokienez ez deritzat ongi mugaz haraindikoek egiten dutenari: *Mozku*, *zozializta* eta horien gisa-koak idazteari. Hor aho hizkuntza (frantsesa) dabil nagusi hizkuntza idatziaren eta batasunaren kaltetan.

II. 4. 9. Nik bidezkotzat aitortuko nuke erdaratikako hitz be-rrietan *v* gordetzea (eta kontsonante multzoak aldatu gabe uztea, nahiz ez zorrozki agindu: *vektore*) eta *-logia* azken buruz dutene-
tan eta antzekoetan, *g* gordeko nuke, bakoitzak bere erara esan
dezan: *jeologia*, etc., hobeak lirateke belarriarentzat; ez, ordea,
begientzat. Eta hizkuntza idatzia begiek jasotzen dute bestek bai-
no lehenago.

II, 5. Morfologia

II. 5. 1. Hemen morfologia diogunean, forma hutsez ari ga-
rela adierazi nahi litzateke, ez formen balioez.

II, 52. Bi sailetan bereizi ohi da, gure gramatikan, morfolo-
giaren eremua: izen jokoa, deklinazioa, batetik, eta aditz jokoa,
konjugazioa, bestetik.

II. 5. 3. Izenari buruz, Baionako erabakietan hain gogoan du-
ten bereizkuntza guk ere gorde eta indartu behar dugu, betida-
nikakoa eta alde guztietakoa denez gero: erabilbide bat duela

J. M. Satrustegiren bitartez urrats garrantzitsu bat eman du Euskaltzaindiak, eta badugu, Euskaltzaindiak onartua, pertson-izendegia (Ikus V. 4 kapitulua).

Leku-izenen lerrokada osoa prestatzen ari da orain Euskaltzaindikoko beste batzorde bat. Bere lanen fruitua eman artean, zilegi bekigu irakurleari 1963-1964 urteetan Baionako Euskal Idazkaritzak prestatu zuen toki-izenen lerrokada, hoberik ezean, eskaintzea (Ikus V. 3 kapitulua).

II. 4. 9. Birjina (ez virgina) proposatzen zaigu; baina vektore (ez betore). Kasu askotan zaila izango da hautakizuna: theologia/teologia/teolojia, philosophia/filosofia, teknika/teknika, eta abar. Puntu hau zail da bere horretan xuxenhi ulertzen, eta argitu eta osatu beharra dagoela garbi dago. Non hasten da hitz berria? Bertute bai, virtute ez; baina, bitamina ala vitamina?

II, 5. Morfologia

II. 5. 1. Gauza bera liburu honetan ere. Atzizki bakoitzari dagokion balioaz jabetzeko, ikus Azkueren Morfologia.

II. 5. 3. Ikus honi buruz III. Kapitulua. Lehenengo lerroa, jakina, mugagabe edo indeterminatu horri dagokio; bigarrena mugatu-bakarra edo singularra da, eta hirugarrena mugatu-anitza

izenak mugatzailearekin doanean eta bestea, oso bestea gero, mugatzailerik gabe dagoenean. Hori baita gure artean, Gipuzkoan batez ere, idazle berriek aherentzi **dutena**: *zenbait gizon, edozein lekutan, bi mendiren erdian, zein ikaslek, ez du begik ikusi, eta abar, alegia.*

II. 5. 4. Horretarako, nahi ta ez, beharrezkoa da hitz batek azken buruan daraman *-a* berezkoa duen ala erantsia jakitea. Eta duda-mudakoak ere badirenez gero, banan banan agertu behar lukete dagokien itxuran euskal hiztegi batean.

II. 5. Morfologia

edo plurala. Oraindik ere deklinabidearen hirukuntasun honen berri ez duten batzuek gaitzeko kritikak botatzen dituzte Euskara Batuaren eta Euskaltzaindiaren kontra...

Nahasketarik handiena, behin eta berriz azaldu denez, Indeterminatuaren eta Pluralaren artean gertatu ohi da. Ikus, honi buruz, Larresoro-ren Sustrai Bila; edo, Baionako Biltzarra prestatzekotan, Euskal Idazkaritzak 1964an zabaldu zituen txostenak.

II. 5. 4. Gaurko gipuzkeraz batez ere, oso ohitura handia dago hitzen azkeneko -a, nahiz hitzaren parte izanik (-a «organiko» edo itsatsia) artikulutzat jo, eta kentzeko. Esate baterako: gauz bat entzun daiteke, elizera joan, ez dago kabirik, bi anai gera, eta abar (gauza bat, elizara joan, ez dago kabiarik, bi anaia gera, esan beharrean). Eta esan bezalaxe idatzi ohi dute bertako idazle batzuek.

Euskara Batuaz arduratzen diren euskalariak behin eta berriz aipatu dute puntu hau (ikus Alfabetatze Taldeen Lehen Urratsak, 36-39; Villasante-ren La Declinación del vascuence literario, 37-44; edo Larresororen Sustrai Bila).

Hitz batzuen ebakidura gauza ageria da: ama bat esaten da (ez am bat); haga bat (ez hag bat); ahizpa bat (ez ahizp bat). Beste kasu batzutan, ordea, zalantzazkoa gerta daiteke hitzaren amaia.

Hona hemen, hitz-amaiaren arabera taldekaturik, Arantzazuko Hiztegi Batuan onartu diren -a itsatsiak (dudarik ez dutenak ez ditugu ematen):

- la / *habaila, abantail(a), arbola, axola, bala, beila, bela, bola, bonbil(a), erregela, eskola, ezkila, gartzela, gela, kaiola, kamamila, kandela, kukula, maila, makila, okela, ola, pila, sakela, sala, sugandila, teila, tipula, zola.*
- rra / *amarra, atorra, barra, ferra, gerra, ginarra, kabarra, kitarra, marra, zerra.*

II. 5. 5. Ongi deritzat, erabat harturik behintzat, Baionan izenaren gainean erabaki zutenari. Dudakoenak, neure ustez, hauek dira: *mendietatik* pluralean, *tarik* aipatu gabe; bizidunetan, *-gank* *baitan* (askaturik idatzia) behar luke aldamenean (*-gandik*, *baitarik*, eta abar), biak zilegi direlarik. Bizkaieraz, jakina, *-gaz* arras legezkoa da, beste eskualdeetako *-rekin*-en ordezko.

- ta / kopeta.
- tsa / baltsa, boltsa, lotsa, saltsa.
- txa / bortxa, kutxa, mitxa, (t)xarrantxa.
- tza / arantza, arrau(l)tza, balantza, baratza, dantza, heriotza, esperantza, giltz(a), ontza, segurantza.
- na / birjina, borrai(n)a, burdina, dupina, erregina, estre(i)na, gatzina, gona, grina, imajina, intziri(na), irrintzi(na), kamaina, kana, labaina, lami(n)a, magi(n)a, maina, makina, sardina, (t)xilina, zigoina.
- sa / arrosa, kausa.
- xa / toxa, xixa, urrixa.
- za / arraza, aza, boz(a), eliza, gauza, geriza, geza, lauza, mataza, meza, plaza.
- ea / harea, balea, kate(a), ordea.
- oa / hegoa, koroa, orroa.
- ua / kua.
- ia / (sail honetan egiten dira hutsik gehienak)
 habia, agonia, atxakia, alegia, animalia, anaia, antsi(a),
 egia, errabia, erromeria, familia, fantasia, feria, furia,
 gazteria, grazia, loria, ideia, inbidia, kontzientzia, laia,
 malezia, peria, premia, tirria.

II. 5. 5. Baionako Biltzarrean bertan -tatic horrekin batera -tarik onartzea proposatu zuen P. Laffittek; baina, batasunik osoena bilatu nahiz, bat bakarra onartu zen.

-gaz/-kin atzizkiez semantika berezketa bat egin nahi izatekotan, beharrezkoa litzateke Azkuek aipatua duen desberdintasunaz oroitzea (Morfología Vasca, 321-322).

Diptongoei buruz, dena dela, II. 2. 6 f puntuan azaldu dugunez, aldatu egin da Baionako Erabakia. -i letraz bukatzen diren diptongozko hitzak (zelai, hodei, hidoi), bokalezko hitzak bezala (mendi, seme bezala) deklinatzen dira; eta -u letraz bukatzen diren diptongozko hitzak (gau, letrau), -aw eta -ew idatziko balira bezala eta, hortaz, haran, gizon sailen arabera.

II. 5. 6. Instrumental delakoa, nik uste, gordetzen saiatu behar genuke. Hor. formaz kanpora gabiltzalarik, adierazi behar litzateke *ezpataz jo*, adibidez, *ezpatarekin jo* baino garbiago dela; orobat, eta are gehiago, *ezpataz jo* eta *ezpataz* (= *ezpataren gainean*) *mintzatu* berdin esan eta esaten dela kasu hori bizirik zeukaten eta daukatenen artean.

II. 5. 7. Gogoan hartu eta eduki behar dugu, nahiz izenaren deklinabidea argi xamar dagoen, istilu larriak ditugula oraindik izenorde edo izen ordainekin. Erakusleak aipatuko ditut (*hau, hori, hura*, eta horien ondorengoak) gai honetan dauzkagun nahasketen oroigarri.

II. 5. 8. Goaz aditzera. Oraingoz, egia esan, ez zait iruditzen batasuna irispidean dagoenik. Forma-kontu hutsean ere, alde gehiegi dago batetik bestera: batzekotan, berea utzi beharko lukete askok, amore eman eta besterenera makurtu. Ez diot, ordea, horrenbestez, gauzak bertan behera utzi behar ditugunik. Zenbait presta lan eskura behar genituzke aldez aurretik:

II. 5. 8. a. Euskalki bakoitzeko (lehen aipatu ditudanetakoak edo) paradigma osoak. Baditugu, zatika eta apurka bederen, horrelakoak, baina astiro eta ongi miratuz aztertu behar genituzkeenak.

Loturazko -r- eta -e- letrak, Baionako Biltzarretan erabaki zen bezala, Indeterminatuan ez bestetan agertzen dira eskuarki.

Singular eta Pluralean, berriz, Baionako Agirian eman ziren hiru erregelen arabera moldatzen dira bokal-erasketak. (Ikus III. Kapituluak).

II. 5. 7. II. 3. 8 f puntuan esan dugunez, Euskaltzaindiak ez du arazo honetzaz bide bakarrik hautatu. Villasante, halere, bere buruz, bide bat hautatu eta proposatu digu erakusleen deklinabide batuarentzako (ikus La Declinación del V. L. C., XVI. kapituluak).

II. 5. 8. Liburu honen laugarren kapituluak agertzen da, xeheki, aditz batuaren eginkizuna gaur zertan den.

Aditzaren arazoa, horrela, funtsean bederen, konpondutzat eman daiteke eta eman behar da.

II. 5. 8. e. Infinitiboaren eta partizipioaren artean dagoen diferentzia gauza nabarmena eta ezaguna da, batzuek oraindik erreparatu ez badute ere; eta behin eta berriz azaldua (ikus Sustrai Bila, esate baterako).

Bi denbora mota berezten ditu gaurko euskarak: kondaira-ri dagokion denbora (Kondairan gertatu direnena), eta kondairaren mailan obratu ez dena. Lehenengoari partizipioa datzeko; bigarrenari infinitiboa.

II. 5. 8. b. Paradigma horietan, hautatzea merezi duten formak izan bitez beti, ahal delarik, beste euskalkietakoetarik guxien saihesten direnak: *ditu(z)*, ez *dauz*, *gaitu(z)*, ez *gauz*, Bizkai-aldean, etc. Gipuzkoako (ez Gipuzkoa osoko, ez hurrik eman ere) hitano bitxia (*natxegok*, etc.) noski, zeharo baztertzekoa litzateke.

II. 5. 8. c. Zahar eta berrien artean hautatzea ez da erraz, baina forma zaharrari, euskal literaturan aspaldidanik erabiliari, begiramena zor zaio beti. Berriari berea ematen zaiolarik ere, arestiko berrikeriak (gure arteko *zetozten* eta) salatu behar gemituzke, hobe ustean dabiltzanak hontura daitezen.

II. 5. 8. d. Aditz sistema ere, denboren balioa, ez da berdina alde guztietan, berdintsua izan arren. Gai horretan, ordea, itsu itsuan gabilta, nor bere euskalkitik irten bezain laster. Zenbait bereizkuntzari iraunerazten saiatzea alferlana litzateke, agian, baina, halarik ere, ez litzateke hori beti ihardunbide zuzena. *On da* eta *on litzake*, adibidez, ederki bereizten ditugunez gero, zergatik ez gorde, galduxe dugunok, *egin dezake* eta *egin lezake*-ren

sartu da / etorri zen / harrapatu zuten / ez zuten saldu /
ez nau barkatu / itzuli dira / ez zara ezkondu
baina, era berean:

sar daiteke / etor bedi / harrapa zak / ez zazu etxea sal /
barka gaitzala / itzul hadi / ez zaitetz ezkon

Funtsezko liferentzia hau bizkaieraz galdu da gehienik, eta ez oso aspaldian; eta Gipuzkoan ere franko. Gainerako euskalkietan bizirik dago. Eta gipuzkeraz ere oso bizirik iraun du orain-tsu arte (irakur Asteasuko Agirre edo G. Arrue, esate baterako)

Bidezkoa da, beraz, horri eustea.

(Berezketa sakonagoa izan zen XVI. mendean. Ikus Sustrai Bila II; baita Lafon-en Système du verbe basque au XVIème siècle ikertzapen aparta).

II. 5. Jaskera

artekoa (*dai(ke)/lei(ke)*, *diro/lirio*)?

II. 5. 8. e. Aditza darabilgunean, beharrezkoak ditugu, gero eta gehiago, adizkiez gainera, «izenkiak» ere, hala nola *sar*, *sartu*, *sartzen*, etc. Lehenbiziko biak honelatsu erabiltzen dira bereizten diren lekuetan, eta usuario hori bizirik zegoen, nora-ezekoa ez bazen ere, bizkaiera zaharrea: *sar bedi*, *sar daiteke*, *sar dadin*, *iraul beza*, *iraul dezake*, *iraul dezan*, baina *sartu da*, *sartu behar du*, eta abar. Hori da, hain zuzen, batasunerako bidea, neure iritziz, baina, batasunera nahi ez dutenek ere ikas bezate, berderen, noiz kendu behar diren *-tu* eta *-i* horiek eta noiz utzi dauden daudenean. Nahasmendura goaz bestela, ez batasunera.

II. 5. 9. Ez letorke kalte handirik oraingo, beste puntuetan bateratsu bagentoz, aditz laguntzaile molde bat baino gehiago usatzetik, Egizta baitaiteke aditz laguntzaile horiek isomorfoak edo direla euskalki bakoitzean, eta euskalki batetik bestera ere bai, beharrik: *diot*-etik *nion*-era pasatzeko era ederki erakutsiko genioke, buru hauste gogorrik gabe, oraingo makina kalkulatzailer bati, eta orobat *deutsat*-etik *neutsan*-era, eta *diot*-etik *deutsat*-era.

II, 6. Joskera

II. 6. 1. Buru honetan sar daitezke bai sintasisekiko bai estilistikarekiko hauziak: gramatika-formen balioa eta erabiltzeko moldea, hitz ordena, esaerak, etc. Hor, bestetan baino areago, oinarri hutsetan gelditu behar, handik aurrera urratsik egin gabe.

II, 6. Joskera

Arantzazuko Txostenak, irakurleak berak errepara dezakeenez, ez du joskerari buruz bide zehatzik proposatu.

Huts handiak eta ugariak egiten dira, ordea, euskal joskerari dagokionez. Baliteke, hain zuzen, maila horretantxe gertatzea desegokitasunik eta erdarakadarik larrienak: «Los erderismos más graves y frecuentes empleados por los escritores euskaldunes son, sin disputa, los que se refieren a la sintaxis». (Severo Altube, 1930).

Euskaltzaindiak besterik edo zehatzagorik eman artean, beraz, on luke irakurle ikasi-nahiak Altuberen Erderismos liburura

II. 6. 2. Bistan dago, nahiz batasunaren aldeko formak berak legezko duten itxuran erabili, ez garela euskaraz ari —euskara garbiz ez, behintzat— behar bezala ez badarabiltzagu. Halarik ere, euskara bizi delarik eta euskara bizi deino, ez du beti batean irauten eta ez du iraungo. Lege zaharrei eginahalean eustea da, noski, Euskaltzaindiaren eginbidea eta ez du amorerik emango ezinbestean baizik. Euskal autore gailenak ditu eredu eta, haien buruzko iritziak denborak gutxi edo gehiago aldatzen baditu ere, badu hor oinarri sendoa.

II. 6. 3. Maila edo mota bat baino gehiago daude euskara idatzian. Poesi mintzaera landua dugu aspaldidanik eta orain ere lantzen ari zaizkigunak baditugu; bide bat baino gehiago badugu sail horretan eta ez zaio inori debekatzen bide berrietan barrena abiatzea. Orobat esango nuke, hainbestean ez bada ere, elkar hizketari dagokionez, aho mintzaerari lotuago ageri den elkar hizketari: teatroak, ipuin-eleberriek erakutsi digute zer den eta zer izan daitekeen.

II. 6. 4. Euskaldunik gehienak, hoberenak ez badira ere, M. Jourdain-en antzera mintzatzen garenez gero izkribuz eta geure iritziak, zuzenak nahiz okerrak, elkar hizketarik gabe agertzen ditugularik, euskal prosa arruntaren izatea, egoera eta hutsbeteak aztertu nahi genituzke, «gramatikatasunean» landaturik baina «gramatikatasun» soilean oinak itsasten ez zaizkigularik.

II. 6. 5. Nolabait esan, bi errenteriar desberdin aipatzea zilegi bazait, askozaz ere hobeki zekien euskaraz Xenpelarrek nik baino. Xenpelarren hizkerak, haatik, hain egokia izanik, ez du netzat balio. Bestela eta erabatago esanik, sartaldeko hizkuntzako prosa zenbait bidetan barrena ibiltzen ikasia eta trebatua da, latinaren ondotik, jakina, goragokorik aipatu gabe. Era berean, hainbeste ez bada ere, geure hizkuntza.

jotzea. Urteen buruan zenbait puntutan egileak berak «biguindua», Altuberen liburua dugu gaur bertan ere euskal joskerari buruz inoiz argitara den osoena eta seguruenena.

1871. urtean izan zen lehen aldiz, Euzkoan, euskal literatura berriaren hasierak. Euzkoan, euskal literatura berriaren hasierak. Euzkoan, euskal literatura berriaren hasierak. Euzkoan, euskal literatura berriaren hasierak.

II. 8. 7. Euzko gurea, gurea bertatik ez denera, ez da hizkuntza batetik eta bestetik, nazio batetik eta bestetik, ez da hizkuntza batetik eta bestetik, nazio batetik eta bestetik, ez da hizkuntza batetik eta bestetik, nazio batetik eta bestetik.

II. 8. 8. «Euskal-egina» «euskal-kutsua» berrikuntza oinordeko, euskal-kutsua, berrikuntza oinordeko, euskal-kutsua, berrikuntza oinordeko, euskal-kutsua, berrikuntza oinordeko.

II. 8. 9. Hitz-ordena eta hizkuntza berriaren lehenak ez dira izateko, euzko gurea, gurea bertatik ez denera, ez da hizkuntza batetik eta bestetik, nazio batetik eta bestetik, ez da hizkuntza batetik eta bestetik, nazio batetik eta bestetik.

II. 6. 6. Ibilaldi horiek hizkuntza, edozein hizkuntza, arinago, zailuago, malguago bihurtu dute. Euskaldunok ez dugu, herri gaietan izan ezik, kultura berezirik: mendeko gara, kultura barruti horretan bizi gara. Ezin izan dezakegu, beraz, askatasunik hizkuntzaren aldetik: askatasun hori erdiets zitekeen VIII. mendean, XIII.an eta XVI.an ere bai oraindik, agian; ez, ordea, oraingoan eta are gutxiago hurrengoan. Latinaren, eta erabat sortaldeko hizkuntzen, kutsua geure bekokian daramagu. Aitor dezagun, onar dezagun, eta goazen aurrera bide horretarik.

II. 6. 7. Egungo prosa, gaiak bereizten ez duenean, ez da hizkuntza batekoa eta batena, nazio artekoa baizik: B. L. Whorf-ek «standard average European» deitu zuena. Euskal idazlerik gehienek ere ez dute bestela jokatu. Ezin bazter eta arbuia dezakegu zor diegun hizkuntzaren lantzea, beti irabazle izan ez bagara ere.

II. 6. 8. «Euskal usaina», «euskal kutsua» deritzatena ongi dago, noski, euskal gaiak darabiltzagunean, Euskal herriko mendi giroa irakurleari sumarazi nahi diogunean. Hortik kanpora, ordea, badirudi ur garbiaren pare behar duela izan behar bezalako prosak: inongo usainik, kolorerik eta zaporerik gabea. Euskal kutsua badario, barren muinetarik dario, ez axaleko edergarrietarik.

II. 6. 9. Hitz ordenaz eta aurkitu diren legeak ez dira idazlea estekatzeko gateak, honen kemenak gehi ditzaketen lanabesak baizik, hitzen indar izkutua nabarmenduaz. Idazlearen eginkizuna erraz da adierazten, gaitz betetzen: hizkuntzari bere burua menderatuaz, hizkuntza menderatu, hizkuntz legeen lokarriak eta trabak, airea hegaztiarentzat bezala, sostengu eta laguntza bihurtu daitezten.

III. Deklinabide batua

III, 1. Kasuen gramatikazko izena eta erdal itzulpena

A 1 - Pasibo

Mendia ikusi dut = he visto el monte,
j'ai vu la montagne.

A 2 - Ergatibo

Mendiak nekatu gaitu = el monte nos ha cansado,
la montagne nous a fatigué.

A 3 - Datibo

Mendiari eskaini dio bertsoa = ha ofrecido el verso al monte,
il a offert son vers à la montagne.

A 4 - Posesibo

Mendiaren edertasuna = la hermosura del monte,
la beauté de la montagne.

A 5 - Asoziatibo

Zakurrarekin joan da = se ha ido con el perro,
il est allé avec le chien.

A 6 - Destinatibo

Zakurrarentzat erosi du haragi hori = ha comprado esa carne para el
perro, il a acheté cette viande
pour le chien.

A 7 - Instrumental

Mendiaz baliatu ziren = se aprovecharon del monte,
il se servirent de la montagne.

Lekutasunezkoak

B 1 - Inesibo

Mendian izan gara = hemos estado en el monte,
nous avons été à la montagne.

B 2 - Ablatibo

Menditik iritsi ziren = llegaron del monte,
ils arrivèrent de la montagne.

B 3 - Direktibo 1

Mendira joan da = se ha ido al monte,
il est allé à la montagne.

B 4 - Direktibo 2

Mendiraino hurbildu nintzen = me acerqué hasta el monte,
j'approchai jusqu'à la montagne.

B 5 - Lokatibo

Mendiko xoriak = los pájaros del monte,
les oiseaux de la montagne.

Bi kasu berezi (mugagabeen bakarrik)

D 1 - Partitibo

Mendirik ez dago herri honetan = en este pueblo no hay montes,
il n'y a pas de montagne dans
cette contrée.

D 2 - Prolatibo

Menditzat hartu zuen = lo tomó por monte,
il le prit pour montagne.

III, 2. Bizigabean deklinabidea

Mugagabe (indet.)

- (a) zenbat...
- b) hainbeste...
- d) bost, zazpi...

Sing.

(dakigun...)

Plur.

(aipatu ditugun...)

(A 1) mendi-	mendi- a	mendi- ak
(A 2) mendi- k	mendi- ak	mendi- ek
(A 3) mendi- ri	mendi- ari	mendi- ei
(A 4) mendi- ren	mendi- aren	mendi- en
(A 5) mendi- rekin	mendi- arekin	mendi- ekin
(A 6) mendi- rentzat	mendi- arentzat	mendi- entzat
(A 7) mendi- z	mendi- az	mendi- ez/etaz
(B 1) mendi- tan	mendi- an	mendi- etan
(B 2) mendi- tatik	mendi- tik	mendi- etatik/rik
(B 3) mendi- tara	mendi- ra	mendi- etara
(B 4) mendi- taraino	mendi- raino	mendi- etaraino
(B 5) mendi- tako	mendi- ko	mendi- etako
(D 1) mendi- rik		
(D 2) mendi- tzat		

Deklinabide honen arabera, erabiltzen dira **bokalez** bukatzen diren hitzak, baita -ai, -ei, -oi, -ui diptongoez bukatzen direnak.

(A 1) haran-	haran- a	haran- ak
(A 2) haran-ek	haran- ak	haran- ek
(A 3) haran-i	haran- ari	haran- ei
(A 4) haran-en	haran- aren	haran- en
(A 5) haran-ekin	haran- arekin	haran- ekin
(A 6) haran-entzat	haran- arentzat	haran- entzat
(A 7) haran-ez	haran- az	haran- ez/etaz
(B 1) haran-etan	haran- ean	haran- etan
(B 2) haran-etatik/rik	haran- etik	haran- etatik/rik
(B 3) haran-etara	haran- era	haran- etara
(B 4) haran-etaraino	haran- eraino	haran- etaraino
(B 5) haran-etako	haran- eko	haran- etako
(D 1) haran-ik		
(D 2) haran-tzat		

Deklinabide honen arabera, **kontsonantez** bukatzen diren hitzak eta **au** diptongoaz bukatzen direnak (ikus **Sustrai Bila**).

Mugagabe

Esate baterako:

zenbat **menditan** izan zara? zenbat **haranetan**?
 hainbeste **menditan** / **haranetan** egon ondoren
 zazpi **menditan** / **haranetan** ibili naiz gaez

Singular

guk dakigun **mendian** harrapatu dituzte

Plural

aipatu ditugun **mendietan** akabatu dituzte otsoak

Oharra: jakina denez:

zazpi **menditan** ≠ zazpi **mendietan**

zazpi **mendi** ≠ zazpi **mendiak**

(ikus: **Sustrai Bila**)

III, 3. Deklinabideari dagozkion fonetika legeak

1/ Mugagabeen

1.1 - bi bokaleren artean : -R-

mendi + **ik** = mendirik

etxe + **en** = etxeren

1.2 - bi kontsonanteren artean: -E-

haran + **k** = haranek

haran + **tan** = haranetan

1.3 - kontsonante eta bokaleren artean, loturazko letrarik ez:

mendi + **tan** = menditan

haran + **ik** = haranik

2/ Singularrean

2.1 - Loturarik ez eskuarki:

mendi + **a** = mendia

haran + **az** = haranaz

2.2 - Lekutasunari dagozkion kasuetan (B), bukaerako kontsonantearen eta atzizkiaren artean: -E-.

haran + **an** = haranean

bihotz + **ko** = bihotzeko

haritz + **ra** = haritzera

gau + **ko** = gaueko

2.3 - «A itsatsia» duten hitzetan: A + A = A.

alaba + **ak** = alabak

atorra + **an** = atorran

birjina + **ari** = birjinari

eliza + **aren** = elizaren

3/ Pluralean

3.1 - Pluralean ez dago **inoiz** loturazko letrarik:

mendi + **etan** = mendietan

buru + **ei** = buruei

3.2 - «A itsatsia» duten hitzetan: A + A = A

A + E = E

atorra + **ak** = atorrak

egia + **en** = egien

3.3 - «E» batez bukatzen direnetan, elkarri atxikiak:

seme + **ek** = semeek

larre + **etako** = larreetako

III, 4. Lekutasunezko kasuak (B) bizidunetan

-t- ren ordez -g- agertzen da, deklinabide honen arabera:

(B 1)	seme-(ren)gan	seme- a(ren)gan	seme-engan
(B 2)	seme-(ren)gandik	seme- a(ren)gandik	seme-engandik
(B 3)	seme-(ren)gana	seme- a(ren)gana	seme-engana
(B 4)	seme-(ren)ganaino	seme- a(ren)ganaino	seme-engaino
(B 1)	gizon-(en)gan	gizon- a(ren)gan	gizon-engan
(B 2)	gizon-(en)gandik	gizon- a(ren)gandik	gizon-engandik
(B 3)	gizon-(en)gana	gizon- a(ren)gana	gizon-engana
(B 4)	gizon-(en)ganaino	gizon- a(ren)ganaino	gizon-engaino

III, 5. Izen nagusiak

(A) sailean deklinabide berbera:

Maddi - k	Ogutx - ek
Maddi - ri	Ogutx - i
Maddi - ren	Ogutx - en
Maddi - rekin	Ogutx - ekin
Maddi - rentzat	Ogutx - entzat
Maddi - z	Ogutx - ez

(B) sailean honela:

Tolosa - n	Eibar - en
Tolosa - tik	Eibar - tik
Tolosa - ra	Eibar - a
Tolosa - raino	Eibar - aino
Tolosa - ko	Eibar - ko
Maddi - (ren)gan	Ogutx - engan
Maddi - (ren)gandik	Ogutx - engandik
Maddi - (ren)gana	Ogutx - engana
Maddi - (ren)ganaino	Ogutx - engaino

(D)

Tolosa - rik	Eibar - ik
Tolosa - tzat	Eibar - tzat

EUSKALTZAINDIA

ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA — ACADÉMIE DE LA LANGUE BASQUE

(Fundada en 1918 bajo el patrocinio de las Excmas. Diputaciones de Navarra, Vizcaya, Guipúzcoa y Álava)

Bulego nagusi | Ribera, 6 - BILBAO - 5
Ofizinas onak | Teléfono 21 27 45

Arbako Ordezkaritz | Institución «Sancho el Sabio»
Delegación de Álava | Plaza de la Provincia VITORIA

Gipuzkoako Ordezkaritz | Palacio de la Diputación
Delegación de Guipúzcoa | Provincial SAN SEBASTIAN

Bilbon, Euskaltzaindian etxean, Apirilaren 7an, goizeko hamaiketan bildu dira: Villasanteko buru, Mitxelena, Lafitte eta Irigoyen euskaltzainak; Altuna, Aresti, Berriatua, Intxausti, Eizabena eta Oregi laguntzaile eta adits batzordekoak; Satrustegi jaunak azken orduan itxuriko dela adierazi du; Lekona (D. Manuel) eta Txillardegik beren esin etorrria adieraziaz beren oharrak bidali dituzte; Haritxelhar, San Martin, Diharce eta Irujoz euskaltzainek beren esin ahozkoa adierazi dute. Txillardegik bere botoa adits batzordeko bera, Mitxelena jaunaren eskutian uzten du, A. Diharceek bere poderioa Lafitteri ematez dio eta San Martinak Satrustegiri.

Bildu direnek azken azterketak egin ondoren bi adits laguntzaileak batzarat eman dituzte eta Euskaltzaindiek bere birrespona legez eman denan, beste arabekioak hartu dira: Mitxelena, batzorde buru eta Altuna, batzorde idazkariak egin dezatela onartuak diren adizki gutien zerrenda, ze azken eta sortarako adizki bat den azaldurik; 2º Zerranda hau euskaltzain oso gutxi eta batzordekoek gabeldakiela, Gasteizko batzarraren denoi buruz eta hamabost buruan beren iritziak eman dituzten. 3. Maiatzaren 25ean, Donostian egingo den batzarrean Euskaltzaindian birrespen ofiziala izango da.

Besterik gabe bukatzen da bilkura eta batzarkideek agiri hau izenpetzez dutelarik.

[Handwritten signatures and initials over the stamp and text:]
A. Villasanteko
P. Mitxelena
L. Lafitte
I. Irigoyen
M. Berriatua
D. Aresti
E. Intxausti
E. Eizabena
O. Oregi
A. Lekona
M. Txillardegik
S. Haritxelhar
S. Martin
D. Diharce
I. Irujoz
A. Satrustegi
J. Haritxelhar
S. Martin
D. Diharce
I. Irujoz
A. Satrustegi

OHARRA:

Atzoko Gasteizko batzarrean epea luzatzea arabeki sen, Maiatzeko batzar egunoraino, 25erata, eta birrespona Stalaineko batzarrean ematea.

1973-IV-28
IDAZKARI-ORDEA

IV. Aditz Batua

IV, 1. NOR

(Aditz hauek, beraz, intransitiboak dira)

IV, 1.1. Indikatibozko orain-aldia

	1	ni	—	na	iz
bak.	2	hi	—	ha	iz
	3	hura	—	da	
	1	gu	—	ga	ra
an.	2	zu	—	za	ra
	2'	zuek	—	za	rete
	3	haiek	—	di	ra

Aditz-joko honetaz baliaturik, **hiru** aldi osa daitezke:

hurbildu naiz	=	me he	acercado	j'ai	approché
hurbiltzen naiz	=	me	acerco	j'approche	
hurbilduko naiz	=	me	acercaré	j'approcherai	

Oharra = Atzetik atzizki bat datorrelarik, **e** batez egingo da lotura.

Adibidez = naizeia, haizela, dela, garelara, zaretela, direla.

IV, 1.2. Indikatibozko lehen-aldia

1	—	nin	tzen
2	—	hin	tzen
3	—	z	en
1	—	gin	en
2	—	zin	en
2'	—	zin	e ten
3	—	zi	ren

Aditz-joko honetaz baliaturik, beste **hiru** osa daitezke.

hurbildu nintzen	=	me	acerqué	j'approchai
hurbiltzen nintzen	=	me	acercaba	j'approchais
hurbilduko nintzen	=	me	acercaría	j'approcherais

Oharra = Erdarazko itzulpenak erdarakada bat sor dezake, eta kontuz ibili behar da.

Si tuviera dinero me **acercaría** } Dirurik banu, hurbilduko **nintzateke**
 Si j'avais de l'argent j'**approcherais** }

Había dicho que me **acercaría** } Hurbilduko **nintzela** esan nuen
 J'avais dit que j'**approcherais** }

Ohar itzazu bi esaera hauek, funtsean berdinak:
 Hurbilduko **naizela** esan dut // Hurbilduko **nintzela** esan nuen.

IV, 1.3. Indikatibozko baldintza (aurrekoa)

Aditz-joko hau 2 tik atera daiteke

1 — ba nintz

2 — ba hintz

3 — ba litz

1 — ba gina

2 — ba zina

2' — ba zinete

3 — ba lira

IV, 1.4. Indikatibozko baldintza (ondorioa)

Aditz-joko hau ere, 2 tik atera daiteke

1 — nin tzateke

2 — hin tzateke

3 — li tzateke

1 — gin ateke

2 — zin ateke

2' — zin atekete

3 — li rateke

Oharra = Hiru baldintza-mota osa daitezke:

Sartu banintz, hurbildu(ko) nintzatekeen =

= si me hubiera metido, me hubiera acercado,
 si j'étais entré, j'aurais approché.

Sartzen banintz, hurbiltzen nintzateke =

= si me metiera, me acercaría / si j'entrais, j'approcherais.

Sartuko banintz, hurbilduko nintzateke =

= si me metiera, me acercaría / si j'entrais, j'approcherais.

— «nintzatekeen» saila lortzeko, aski da 4 sailari **-en** erantsi, eta 3. pertsonetan:

litzateke → zatekeen (irreg.)

lirateke → ziratekeen (reg.)

— Oso huts ezaguna gaurko euskaraz, «nintzakeen» sailaren ordezt, «nintzen» saila erabiltzea:

Sartu banintz, hurbilduko «nintzen» (= erdarakada).

Baldintza baten ondorioak, ordea, beti eraman behar du «-ke» atzizkia.

IV, 1.5. Potentzialezko (ahalezko) orain-aldia

1 — na ite ke

2 — ha ite ke

3 — da ite ke

1 — ga ite z ke

2 — za ite z ke

2' — za ite z ke te

3 — da ite z ke

hurbil naiteke = puedo acercarme, je peux approcher

gerta daiteke = puede suceder, il peut arriver

Oharra=(orain, berehala, gaur...) hurbil naiteke.

IV, 1.6. Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldia

(gaur gero-aldi gisa erabilia)

1 — nin te ke

2 — hin te ke

3 — li te ke

1 — gin te z ke

2 — zin te z ke

2' — zin te z ke te

3 — li te z ke

hurbil ninteke = podría acercarme, je pourrais approcher

gerta liteke = podría suceder, il pourrait arriver

Oharra = (bihar, egunen batez, datorren astean) hurbil ninteke.

IV, 1.7. Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldi urruna

- 1 — nin te ke en
- 2 — hin te ke en
- 3 — zi te ke en
- 1 — gin te z ke en
- 2 — zin te z ke en
- 2' — zin te z ke ten
- 3 — zi te z ke en

hurbil nintekeen = hubiera podido acercarme, j'aurais pu approcher
gerta zitekeen = hubiera podido suceder, il aurait pu arriver

Oharra = (atzo, iaz, hara iritsi ginenean) gerta zitekeen hori.

IV, 1.8. Subjuntibozko orain-aldia

- 1 — na di n
- 2 — ha di n
- 3 — da di n
- 1 — ga ite z en
- 2 — za ite z en
- 2' — za ite zten
- 3 — da ite z en

hurbil nadin = que me acerque, que j'approche
gerta dadin = que suceda, qu'il arrive

Oharra = joan dadin nahi dut

IV, 1.9. Subjuntibozko lehen-aldia

- 1 — nen di n
- 2 — hen di n
- 3 — ze di n
- 1 — gin te z en
- 2 — zin te z en
- 2' — zin te zten
- 3 — zi te z en

hurbil nendin = que me acercase, que j'approchasse
 sar zedin = que entrase, qu'il entrât
Oharra = joan zedin nahi nuen / joan ledin nahi nuke.

IV, 1.10. Inperatibozko orain-aldia

- 1 — (subj.)
 2 — ha di
 3 — be di
 1 — (subj.)
 2 — za ite z
 2' — za ite zte
 3 — b ite z

hurbil hadi = acércate, approche-toi
 sar bedi = entre, qu'il entre

IV, 1.11. Subjuntibozko baldintzak (orain-aldia)

- 1 — ba na di
 2 — ba ha di
 3 — ba da di
 1 — ba ga ite z
 2 — ba za ite z
 2' — ba za ite zte
 3 — ba da ite z

(oraintxe) hurbil banadi, gogorak entzungo dituzu =
 = si me levanto, vas a oír gordas,
 si je me lève, tu vas entendre quelque chose.
 (gaur) sar badadi = si entra,
 s'il entre.

Oharra = hurbil banadi (beraz = benetan hurbil naiteke)
 sar badadi (beraz = benetan sar daiteke)
 (Ikus **Sustrai Bila** eta **Omaetxebarria**, 1959)

IV, 1.12. Subjuntibozko baldintzak (lehen-aldia)

1	—	ba	nen	di
2	—	ba	hen	di
3	—	ba	le	di
1	—	ba	gin	te z
2	—	ba	zin	te z
2'	—	ba	zin	te zte
3	—	ba	li	te z

(halako batez) hurbil banendi = si me acercara, si j'approchais
(egunen batez) sar baledi = si entrara, s'il entrait

Oharra = hurbil banendi (= benetan hurbil ninteke)
sar baledi (= benetan sar liteke)

— Indikatibo eta Subjuntibozko baldintzak ez dira berdinak. (Ikus honi buruz Sustrai Bila; edo Omaetxebarriaren Euskera, 1959).

IV, 1.13. Indikatibozko gero-aldi arkaikoa

1	—	na	iza	teke
2	—	ha	iza	teke
3	—	da		teke
1	—	ga	ra	teke
2	—	za	ra	teke
2'	—	za	ra	teke te
3	—	di	ra	teke

(Aditz-joko hau ia ahaztuta dago Zuberoan eta Baxenabarren ezik)

etorri da = ha venido (objetivamente)
il est venu (objectivement).

etorri dateke = habrá venido, puede que haya venido, supongo, (subject.)
il serait venu (je suppose, subject.), il se peut qu'il soit arrivé.

Oharra = Aditz-joko hau ez da **potentziala**; eta partizipioaren laguntzaz erabil-tzen da = etorri dateke, gertatu dateke (ez 'etorri dateke', ez 'gerta dateke'). (Ikus Sustrai Bila).

IV, 2. NOR/NORI

A **Nori-ri** dagozkion -T (niri), -K eta -N (hiri) artizki (= infijo)-en ondoren, beste letra bat datorrenean, aldakuntza hauek gertatzen dira:

	— T —	→	— DA —
BETI :	— K —	→	— A —
	— N —	→	— NA —

Adibidez = zait	→ zaidala, zaidanean
hatzait	→ hatzaidanean
natzaik	→ natzaiala
gatzaizkin	→ gatzaizkinalako
zatzaizkidate	

B **Nori-ren** ezagugarriak hauek dira =

1	— niri	— T
2	— hiri	— K / N
3	— hari	— O
1	— guri	— GU
2	— zuri	— ZU
2'	— zuei	— ZUE
3	— haiei	— E

D **Nor / Nori** aditz jokoak beti dira **bi** pertsona desberdinetakoak =

1 / 2, 3	2 / 1, 3	3 / 1, 2, 3'
ni / hiri	hi / niri	hura / niri
ni / hari	hi / hari	hura / hari
ni / zuri	hi / guri	hura / beste bati
ni / zuei	hi / haiei	hura / guri
ni / haiei		hura / zuri
		hura / zuei
		hura / beste batzuri

1 / 2, 3	2 / 1, 3	2' / 1, 3	3 / 1, 2, 3'
gu / hiri	zu / niri	zuek / niri	haiek / niri
gu / hari	zu / hari	zuek / hari	haiek / hiri
gu / zuri	zu / guri	zuek / guri	haiek / hari
gu / zuei	zu / haiei	zuek / haiei	haiek / guri
gu / haiei			haiek / zuri
			haiek / zuei
			haiek / beste batzuri

E **Nor** eta **Nori** pertsona berberari buruzkoak direnean, «...re burua» erabiltzen da:

ni neure buruari hurbildu natzaio
 gu geure buruari urrikaldu gatazkieko

Beraz: 1 / 1, 2 / 2 eta 3 / 3 ez dira koadroen araberan egiten, «...re burua» ren bidez baizik (3 / 3 bi pertsona **desberdinen** artean ezik).

F Zuek (bigarren pertsona) delakoari dagokion **-te** atzizkia, **Nor**-i dagokio; eta ez **Nori** delakoari :

zuek zatazkie DA te niri
 zuek zatazkie O te hari
 baina ni natzaizue zuei
 gu gatazkiekie zuei

G Ondoko koadroak, horretara, **ilaran** irakurri behar dira, errarran; **Nori** pertsonarekiko, **ordea**, **lerroz aldatuz**:

1 —→ 2 / 3
 2 —→ 3 / 1
 3 —→ 1 / 2

IV, 2.1. Indikatibozko orain-aldia

INOR

1. na tzai

2. ha tzai

3. zai

1. ga tzai zki

2. za tzai zki

2'. za tzai zki

3. zai zki

hurbildu naiz / hurbildu natzaio hari

hurbilduko haiz / hurbilduko hatzait niri

hurbiltzer: gara / hurbiltzen gatzazkie haiei

NORI

T

K/N

O

GU

ZU

ZUE te

E

ERABILKERA

1. ni naiz

natzaik/n hiri
natzaio hari
natzaizu zuri
natzaizue zuei
natzaie haiei

2. hi haiz

hatzait niri
hatzaio hari
hatzaigu guri
hatzaie haiei

3. hura da

zait niri
zaik/n hiri
zaio hari
zaigu guri
zaizu zuri
zaizue zuei
zaie haiei

1. gu gara

gatzazkik/n hiri
gatzazkio hari
gatzazkizu zuri
gatzazkizue zuei
gatzazkie haiei

2. zu zara

zatzaizkit niri
zatzaizkio hari
zatzaizkigu guri
zatzaizkie haiei

2'. zuek zarete

zatzaizkidate niri
zatzaizkiote hari
zatzaizkigute guri
zatzaizkiete haiei

3. haiek dira

zaizkit niri
zaizkik/n hiri
zaizkio hari
zaizkigu guri
zaizkizu zuri
zaizkizue zuei
zaizkie haiei

IV, 2.2. Indikatibozko lehen-aldia

NOR		NORI	
1. nin tzai		T	}
2. hin tzai		K/N	
3. zi tzai		O	
1. gin tzai zki		GU	
2. zin tzai zki		ZU	
2'. zin tzai zki		ZUE	
3. zi tzai zki		E	
te			
hurbildu nintzen /		hurbildu nintzaien	haiei
erori zen /		erori zitzaidan	niri
errukitu ginen /		errukitu gintzaizkion	hari

ERABILKERA

1. ni nintzen	2. hi hintzen	3. hura zen
2. nintzaian/nan	1. hintzaidan	1. zitzaidan
3. nintzaion	3. hintzaion	2. zitzaian/nan
2. nintzaizun	1. hintzaigun	3. zitzaion
2'. nintzaizuen	3. hintzaien	1. zitzaigun
3. nintzaien		2. zitzaizun
		2'. zitzaizuen
		3. zitzaien
1. gu ginen	2. zu zinen	
2. gintzaizkian/nan	1. zintzaizkidan	
3. gintzaizkion	3. zintzaizkion	
2. gintzaizkizun	1. zintzaizkigun	
2'. gintzaizkizuen	3. zintzaizkien	
3. gintzaizkien		
2'. zuek zineten	3. haiek ziren	
1. zintzaizkidaten	1. zitzaizkidan	
3. zintzaizkioten	2. zitzaizkian/nan	
1. zintzaizkiguten	3. zitzaizkion	
3. zintzaizkieten	1. zitzaizkigun	
	2. zitzaizkizun	
	2'. zitzaizkizuen	
	3. zitzaizkien	

IV, 2.3. Indikatibozko baldintza (aurrekoa)

		NOR	NORI			
}	BA	1.	nin tzai	T		
		2.	hin tzai	K/N		
		3.	li tzai	O		
		1.	gin tzai zki	GU		
		2.	zin tzai zki	ZU		
		2'.	zin tzai zki	ZUE	te	
		3.	li tzai zki	E		
			hurbildu banintz /	hurbildu banintzaio	hari	
			erori balira /	erori balitzaizkigu	guri	
	galduko balitz /	galduko balitzaizue	zuei			

ERABILKERA

1. ni banintz	2. hi bahintz	3. hura balitz
2. banintzaik/n	1. bahintzait	1. balitzait
3. banintzaio	3. bahintzaio	2. balitzaik/n
2. banintzaizu	1. bahintzaigu	3. balitzaio
2'. banintzaizue	3. bahintzaie	1. balitzaigu
3. banintzaie		2. balitzaizu
	2. zu bazina	3'. balitzaizue
1. gu bagina	1. bazintzaizkit	3. balitzaie
2. bagintzaizkik/n	3. bazintzaizkio	
3. bagintzaizkio	1. bazintzaizkigu	
2. bagintzaizkizu	3. bazintzaizkie	
2'. bagintzaizkizue		
3. bagintzaizkie	3. haiek balira	
	1. balitzaizkit	
2'. zuek bazinete	2. balitzaizkik/n	
1. bazintzaizkidate	3. balitzaizkio	
3. bazintzaizkiote	1. balitzaizkigu	
1. bazintzaizkigute	2. balitzaizkizu	
3. bazintzaizkiete	2'. balitzaizkizue	
	3. balitzaizkie	

Gharra = 2 tik 3 ra pasatzeko, aski da -n kendu eta aurretik **ba-** jartzea. Hirugarren pertsonen z-, l- bihurtzen da.

IV, 2.4. Indikatibozko baldintza (ondorioa)

NOR		NORI		
1.	nin tzai	T	}	
2.	hin tzai	K/N		
3.	li tzai	O		
1.	gin tzai zki	GU		KE
2.	zin tzai zki	ZU		
2'	zin tzai zki	ZUE		te
3.	li tzai zki	E		

hurbilduko nintzateke / hurbilduko nintzaioke hari
 eroriko litzateke / eroriko litzaiguke guri
 errukituko ginatega / errukituko gintzaizkiake hiri

Nor soilari buruz eman ditugun oharrek, **nor/nori** honi buruz ere baiio dute.

ERABILKERA

1. ni nintzateke	2. hi hintzateke	3. hura litzateke
2. nintzaiake/nake	1. hintzaidake	1. litzaidake
3. nintzaioke	3. hintzaioke	2. litzaiake/nake
2. nintzaizuke	1. hintzaiguke	3. litzaioke
2'. nintzaizueke	3. hintzaieke	1. litzaiguke
3. nintzaieke		2. litzaizuke
	2. zu zinateke	2'. litzaizueke
1. gu ginateke	1. zintzaizkidake	3. litzaieke
2. gintzaizkiake/nake	3. zintzaizkioke	
3. gintzaizkioke	1. zintzaizkiguke	
2. gintzaizkizuke	3. zintzaizkieke	
2'. gintzaizkizueke		
3. gintzaizkieke	3. haiek liratega	
	1. litzaizkidake	
2'. zuek zinatekete	2. litzaizkiake/nake	
1. zintzaizkidakete	3. litzaizkioke	
3. zintzaizkiokete	1. litzaizkiguke	
1. zintaikigukete	2. litzaizkizuke	
3. zintzaizkiekete	2'. litzaizkizueke	
	3. litzaizkieke	

Oharra = 2 tik 4 ra pasatzeko, aski da **-n** ren ordeaz. **-ke** jartzea = nintzaion /nintzaioke. Hirugarren pertsonen **-l-** bihurtzen da.

IV, 2.5. Potentzialezko (ahalezko) orain-aldia

NOR		NORI		
1	— na ki		T	}
2	— ha ki		K/N	
3	— da ki		O	
1	— ga ki zki		GU	}
2	— za ki zki		ZU	
2'	— za ki zki		ZUE	
3	— da ki zki		E	
	hurbil naiteke / hurbil nakioko		hari	
	erruki daiteke / erruki dakiguke		guri	

ERABILKERA

1. ni naiteke	2. hi haiteke	3. hura daiteke
2. nakiake/nake	1. haki dake	1. daki dake
3. nakioko	3. haki oko	2. daki ake/nake
2. naki zuke	1. haki guke	3. daki oko
2'. naki zueke	3. haki eke	1. daki guke
3. naki eke		2. daki zuke
		2'. daki zueke
		3. daki eke
1. gu gaitezke	2. zu zaitezke	
2. gaki zkiake/nake	1. zaki zki dake	
3. gaki zkioko	3. zaki zkioko	
2. gaki zki zuke	1. zaki zki guke	
2'. gaki zki zueke	3. zaki zki eke	
3. gaki zki eke		
	3. hai ek daitezke	
2'. zuek zaitezkete	1. daki zki dake	
1. zaki zki dakete	2. daki zki ake/nake	
3. zaki zki okete	3. daki zkioko	
1. zaki zki gukete	1. daki zki guke	
3. zaki zki ekete	2. daki zki zuke	
	2'. daki zki zueke	
	3. daki zki eke	

IV, 2.6. Potentzialezko (ahalezko). lehen-aldia

NOR			NORI	
1.	nen ki		T	}
2.	hen ki		K/N	
3.	le ki		O	
1.	gen ki zki		GU	}
2.	zen ki zki		ZU	
2'	zen ki zki		ZUE	
3.	le ki zki		E	
	hurbil ninteke	/	hurbil nenkioko	hari
	erruki gintezke	/	erruki genkizkieke	haiei

ERABILKERA

1. ni ninteke	2. hi hinteke	3. hura liteke
2. nenkiake/nake	1. henkidake	1. lekidake
3. nenkioko	3. henkioko	2. lekiako/nake
2. nenkizuke	1. henkiguke	3. lekioko
2'. nenkizueke	3. henkieke	1. lekiguke
3. nenkieke		2. lekizuke
		2'. lekizueke
1. gu gintezke	2. zu zintezke	3. lekieke
2. genkizkiako/nake	1. zenkizkidake	
3. genkizkioko	3. zenkizkioko	
2. genkizkizuke	1. zenkizkiguke	
2'. genkizkizueke	3. zenkizkieke	
3. genkizkieke		
2'. zuek zintezkete	3. haiek litezke	
1. zenkizkidakete	1. lekizkidake	
3. zenkizkiokete	2. lekizkiako/nake	
1. zenkizkigukete	3. lekizkioko	
3. zenkizkiekete	1. lekizkiguke	
	2. lekizkizuke	
	2'. lekizkizueke	
	3. lekizkieke	

IV, 2.7. Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldi urruna

NOR

1. nen ki
2. hen ki
3. ze ki
1. gen ki zki
2. zen ki zki
- 2'. zen ki zki
3. ze ki zki

NORI

T	}	KE
K/N		
O		
GU		
ZU		
ZUE		
E		
		EN
		te

hurbil nintekeen / hurbil nenkioken hari
 erruki gintezkeen / erruki genkizkiekeen haiei

Oharra = 6 tik 7 ra pasatzeko, aski da **-en** erastea, hirugarren pertsonetan
 1. ren ordez **-z-** jarritz.

2' pertsonari dagokion bigarren anitzailean = te+en = TEN.

IV, 2.8. Subjuntibozko orain-aldia

NOR

1. na ki
2. ha ki
3. da ki
1. ga ki zki
2. za ki zki
- 2'. za ki zki
3. da ki zki

NORI

T	}	N
K/N		
O		
GU		
ZU		
ZUE		
E		
		te

hurbil nadin / hurbil nakion hari
 eror daitezen / eror dakizkizun zuri
 gal ez dadin / gal ez dakigun guri

Oharra = 5 tik 8 ra pasatzeko, aski da **-ke-** ren ordez, **-n** jartzea:

eror dakioko / eror dakion
 gal dakizkieke / gal dakizkien
 hurbil nakizuke / hurbil nakizun

IV, 2.9. Subjuntibozko lehen-aldia

	NOR		NORI	
1.	nen ki		T	} N
2.	hen ki		K/N	
3.	ze ki		O	
1.	gen ki zki		GU	
2.	zen ki zki		ZU	
2'.	zen ki zki		ZUE	
3.	ze ki zki		E	

mintza zedin nahi nuen / mintza zekigun nahi nuen

mintza ledin nahi nuke / mintza lekigun nahi nuke

Oharra = 6 tik 9 ra pasatzeko, aski da -ke- ren ordez -n jartzea; hirugarren pertsonen **l-, z-** bihurtuz:

mintza nenkioke	/	mintza nenkion
hurbil genkizkioke	/	hurbil genkizkion
eror lekiake	/	eror zekian

IV, 2.10. Inperatibozko orain-aldia

	NOR		NORI	
1.	(subj.)		T	
2.	ha ki		K/N	
3.	be ki		O	
1.	(subj.)		GU	
2.	za ki zki		ZU	
2'.	za ki zki		ZUE	te
3.	be ki zki		E	

Oharra = 5 tik 10 ra pasatzea erraza da:

- ke kendu behar da.
- Hirugarren pertsonen **da-, be-** bihurtzen da.
- Lehenengo pertsonetan **nor** ez dago jokorik.

Beraz:

hurbil hakidake	/	hurbil hakit!
gal dakioke	/	gal bekio!
barka dakiguke	/	barka bekigu!
erruki zakizkioke	/	erruki zakizkio!
erruki hakiguke	/	erruki hakigu!

IV, 2.11. Subjuntibozko baldintzak (orain-aldia)

	NOR	NORI
BA	1. na ki	T
	2. ha ki	K/N
	3. da ki	O
	1. ga ki zki	GU
	2. za ki zki	ZU
	2'. za ki zki	ZUE te
3. da ki zki	E	

hurbil banadi	/	hurbil banakio	hari
sar badadi	/	sar badakigu	guri

Oharra = 5 tik 11 ra pasatzeko, aski da **-ke** kendu eta aurretik **ba-** jartzea.

nakioke	/	banakio
gakizkizuke	/	bagakizkizu
dakiguke	/	badakigu

IV, 2.12. Subjuntibozko baldintzak (lehen-aldia)

	NOR		NORI		
}	1.	nen ki		T	
	2.	hen ki		K/N	
	3.	le ki		O	
	1.	gen ki zki		GU	
	2.	zen ki zki		ZU	
	2'.	zen ki zki		ZUE	te
	3.	le ki zki		E	
		hurbil banendi /	hurbil banenkio	hari	
		sar baledi /	sar balekie	haiei	

Oharra = 6 tik 12 ra pasatzeko, aski da **-ke** kendu, eta aurretik **ba-** jartzea.

nenkioke / banenkio
lekidake / balekit

VI, 2.13. Indikatibozko gero-aldi arkaikoa

Ez da erabiltzen. Euskaltzaindiak emana du; baina ez dugu hemen jarriko.

IV, 3. NOR/NORK

A **Nork**-i dagozkion **-T (nik)**, **-K (hik)** eta **-N (hik)** atzizkien ondoren, beste letra edo atzizki bat datorrenean, aldakuntza hauek agertzen dira:

BETI :

—	T	/	—	DA	—
—	K	/	—	A	—
—	N	/	—	NA	—

Adibidez:

dut	/	dudala
gaituk	/	gaitualarik
ditun	/	ditunalako

B Edozein kasutan:

tu + te = tuzte	(dituzte, gaituzte...)
tu + ke = tuzke	(nituzke, genituzke...)
ke + n = keen	(nezakeen, genitzakeen...)

D Eskuarki hauek dira **nork**-en ezagugarriak:

1. **nik** -T
2. **hik** -K / -N
3. **hark** —
1. **guk** -GU
2. **zuk** -ZU
- 2'. **zuek** -ZUE
3. **haiek** -TE

Lehen-aldietan, halere, **nor** hirugarren pertsona denean, ez da erregela hau erabiltzen (ikus segidan aldakuntza zertan datzan).

E **Nor / Nork** aditz-jokoak beti dira pertsona desberdinez osatuak:

1 / 2, 3	2 / 1, 3	3 / 1, 2, 3'
ni / hik	hi / nik	hura / nik
ni / hark	hi / hark	hura / hik
ni / zuk	hi / guk	hura / hark (= beste batek)
ni / zuek	hi / haiek	hura / guk
ni / haiek		hura / zuk
		hura / zuek
		hura / haiek

1 / 2, 3	2 / 1, 3	2' / 1, 3	3 / 1, 2, 3'
gu / hik	zu / nik	zuek / nik	haiek / nik
gu / hark	zu / hark	zuek / hark	haiek / hik
gu / zuk	zu / guk	zuek / guk	haiek / hark
gu / zuek	zu / haiek	zuek / haiek	haiek / guk
gu / haiek			haiek / zuk
			haiek / zuek
			haiek / haiek (= beste batzuek)

F 1 / 1, 2 / 2, 3 / 3, gertatzen denan, «...re burua» erabiltzen da:

nik	neure burua	egazutzen dut
hark	bere burua	galdu du
guk	geure burua	botako dugu

G Ondoko koadroetan, beraz, aditz-joko hauek balio dute:

1 / 2	2 / 1	3 / 1	
1 / 3	2 / 3	3 / 2	
		3 / 3'	A B-k

IV, 3.1. Indikatibozko orain-aldia

NOR

1.	na	u
2.	ha	u
3.	d	u
1.	ga	it u
2.	za	it u
2'.	za	it u zte
3.	d	it u

NORK

T
K/N
—
GU
ZU
ZUE
TE

ikus	nauzu	=	me has visto,	vous m'avez vu
ikusten	nauzu	=	me ves,	vous me voyez
ikusiko	nauzu	=	me verás,	vous me verrez

Hiru aditz-joko sor daitezke, beraz.

ERABILKERA

1. ni		2. hi		3. hura	
2. nauk/n	hik	1. haut	nik	1. dut	nik
3. nau	hark	3. hau	hark	2. duk/n	hik
2. nauzu	zuk	1. haugu	guk	3. du	hark
2'. nauzue	zuek	3. haute	haiek	1. dugu	guk
3. naute	haiek			2. duzu	zuk
				2'. duzue	zuek
				3. dute	haiek
1. gu		2. zu			
2. gaituk/n		1. zaitut			
3. gaitu		3. zaitu			
2. gaituzu		1. zaitugu			
2'. gaituzue		3. zaituzte			
3. gaituzte					
2'. zuek		3. haiek			
1. zaituztet		1. ditut			
3. zaituzte		2. dituk/n			
1. zaituztegu		3. ditu			
3. zaituzte (te)		1. ditugu			
		2. dituzu			
		2'. dituzue			
		3. dituzte			

IV, 3.2. Indikatibozko lehen-aldia

NOR

1.	nind u
2.	hind u
3.	(irreg.)
1.	gint u
2.	zint u
2'.	zint u zte
3.	(irreg.)

NORK

T	}	N
K/N		
—		
GU		
ZU		
ZUE		
TE		

ikus	ninduzuen	=	me visteis,	vous m'aviez vu
ikusten	ninduzuen	=	me veíais,	vous me voyiez
ikusiko	ninduzuen	=	me veríais,	vous me verriez

(ikusiko **nauzuela** esan **duzue** / ikusiko **ninduzuela** esan **zenuten**)

Nor/Nori aditz-jokoan egindako oharrek, honi buruz ere balio dute.

ERABILKERA

1. ni
2. ninduan/nan
3. ninduen
2. ninduzun
- 2'. ninduzuen
3. ninduten

2. zu
1. zintudan
3. zintuen
1. zintugun
3. zintuzten

3. hura (irreg.)

1. n u en
2. h u en
3. z u en
1. gen u en
2. zen u en
- 2'. zen u ten
3. z u ten

2. hi
1. hindudan
3. hinduen
1. hindugun
3. hinduten

1. gu
2. gintuan/nan
3. gintuen
2. gintuzun
- 2'. gintuzuen
3. gintuzten

- 2'. zuek
1. zintuztedan
3. zintuzten
1. zintuztegun
3. zintuzte(te)n

3. haiek (irreg.)

1. n itu en
2. h itu en
3. z itu en
1. gen itu en
2. zen itu en
- 2'. zen ituz ten
3. z ituz ten

IV, 3.3. Indikatibozko baldintza (aurrekoa)

	NOR	NORK	
}	1.	nind u	T
	2.	hind u	K/N
	3.	(irreg.)	—
	1.	gint u	GU
	2.	zint u	ZU
	2'.	zint u zte	ZUE
	3.	(irreg.)	TE

2-tik 3 ra pasatzeko, aski da **-n** kendu, eta aurretik **ba-** jartzea:

hindudan / bahindut
gintuzten / bagintuzte

Hirugarren pertsonetan **z-** ken, eta **l-** jar:

zuen / balu
zituzten / balituzte

IV, 3.4. Indikatibozko baldintza (ondorioa)

	NOR		NORK	
}	1.	nind u	}	T
	2.	hind u		K/N
	3.	(irreg.)		—
	1.	gint u		GU
	2.	zint u		ZU
	2'.	zint u zte		ZUE
	3.	(irreg.)		TE

2-tik 4-ra pasatzeko, aski da **-n** kendu, eta **nork-en** aurretik **-ke-** sartzea:

ninduzun /	nindukezu	zenuten /	zenukete
hindudan /	hinduket	zuten /	lukete
gintuzten /	gintuzkete	zenituzten /	zenituzkete
zintuen /	zintuzke	zituzten /	lituzkete

Adibidez = eramango bagintuzu, erosiko genuke.
 barkatuko bahindut, eramango hinduket.
 Ikus, segidan, 3 et 4 ren Erabilkera.
 Itzulpenak, jakina, **nor/nori** jokoetan bezalaxe.

3. ERABILKERA

1. ni		1. gu
2. baninduk/n		2. bagintuk/n
3. banindu		3. bagintu
2. baninduzu		2. bagintuzu
2'. baninduzue		2'. bagintuzue
3. banindute		3. bagintuzte
2. hi	2. zu	2'. zuek
1. bahindut	1. bazintut	1. bazintuztet
3. bahindu	3. bazintu	3. bazintuzte
1. bahindugu	1. bazintugu	1. bazintuztegu
3. bahindute	3. bazintuzte	3. bazintuzte (te)
3. hura		3. haiek
1. banu		1. banitu
2. bahu		2. bahitu
3. balu		3. balitu
1. bagenu		1. bagenitu
2. bazenu		2. bazenitu
2'. bazenute		2'. bazenituzte
3. balute		3. balituzte

4. ERABILKERA

1. ni		1. gu
2. nindukek/n		2. gintuzkek/n
3. ninduke		3. gintuzke
2. nindukezu		2. gintuzkezu
2'. nindukezue		2'. gintuzkezue
3. nindukete		3. gintuzkete
2. hi	2. zu	2'. zuek
1. hinduket	1. zintuzket	1. zintuzteket
3. hinduke	3. zintuzke	3. zintuzteke
1. hindukegu	1. zintuzkegu	1. zintuztekegu
3. hindukete	3. zintuzkete	3. zintuzteke (te)

3. hura
1. nuke
2. huke
3. luke
1. genuke
2. zenuke
- 2'. zenukete
3. lukete

3. haiek
1. nituzke
2. hituzke
3. lituzke
1. genituzke
2. zenituzke
- 2'. zenituzkete
3. lituzkete

Ohar: **Norki** dagokion **-te** beti atzetik = **KETE**.

IV, 3.5. Potentzialezko (ahalezko) orain-aldia

	NOR	}	KE	}	NORK
1.	na za	}	KE	}	T
2.	ha za				K/N
3.	de za				—
1.	ga it za	}	KE	}	GU
2.	za it za				ZU
2'.	za it za				te ZUE
3.	d it za				TE

bazkal dezakegu	=	podemos comer, nous pouvons déjeuner
eraman gaitzakete	=	nos pueden llevar, ils peuvent nous amener.
ikus nazakezu	=	me puedes ver, vous pouvez me voir.

Oharra = Potencial inmediato, Potentiel immédiat.

ERABILKERA

1. ni	1. gu
2. nazazek/n	2. gaitzakek/n
3. nazake	3. gaitzake
2. nazakezu	2. gaitzakezu
2'. nazakezue	2'. gaitzakezue
3. nazakete	3. gaitzakete

2. hi	2. zu	2'. zuek
1. hazaket	1. zaitzaket	1. zaitzaketet
3. hazake	3. zaitzake	3. zaitzakete
1. hazakegu	1. zaitzakegu	1. zaitzaketegu
3. hazakete	3. zaitzakete	3. zaitzakete (te)
3. hura		3. haiek
1. dezaket		1. ditzaket
2. dezakek/n		2. ditzakek/n
3. dezake		3. ditzake
1. dezakegu		1. ditzakegu
2. dezakezu		2. ditzakezu
2'. dezakezue		2'. ditzakezue
3. dezakete		3. ditzakete

IV, 3.6. Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldia

	NOR		NORK
1.	nint za	} KE {	T
2.	hint za		K/N
3.	(irreg.)		—
1.	gint za		GU
2.	zint za		ZU
2'.	zint za		te ZUE
3.	(irreg.)		TE

- bazkal genezake = podríamos comer,
nous pourrions déjeuner.
- eraman gintzakete = podrían llevarnos,
ils pourraient nous amener
- ikus nintzakezu = me podrías ver,
vous pourriez me voir.

Oharra = Potencial no inmediato, Potentiel non immédiat.

ERABILKERA

1. ni
2. nintzakek/n
3. nintzake
2. nintzakezu
- 2'. nintzakezue
3. nintzakete

2. hi

1. hintzaket
3. hintzake
1. hintzakegu
3. hintzakete

3. hura

1. nezake
2. hezake
3. lezake
1. genezake
2. zenezake
- 2'. zenezakete
3. lezakete

2. zu

1. zintzaket
3. zintzake
1. zintzakegu
3. zintzakete

1. gu

2. gintzakek/n
3. gintzake
2. gintzakezu
- 2'. gintzakezue
3. gintzakete

2'. zuek

1. zintzaketet
3. zintzakete
1. zintzaketegu
3. zintzakete (te)

3. haiek

1. nitzake
2. hitzake
3. litzake
1. genitzake
2. zenitzake
- 2'. zenitzakete
3. litzakete

Nork-i dagokion **-te** beti atzetik = **-kete**.

IV, 3.7. Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldi urruna

NOR		NORK
1. nint za 2. hint za 3. (irr.) 1. gint za 2. zint za 2'. zint za 3. (irr.)	}	KE
	}	te
		T K/N — GU ZU ZUE TE
		}
		N

bazkal genezakeen = hubiéramos podido comer,
nos aurions pu déjeuner.

eraman gintzaketen = hubieran podido llevarnos,
ils auraiant pu nous amener.

ikus nintzakezun = hubieras podido verme,
vous auriez pu me voir.

Oharra = 6tik 7ra pasatzeko, aski da -n eratea, hirugarren pertsonetan l-ren ordez z- jarritz:

gintzakete	/	gintzaketen
hintzakete	/	hintzakedan
lezake	/	zezakeen

IV, 3.8. Subjuntibozko orain-aldia

	NOR		NORK	
1.	na za		T	}
2.	ha za		K/N	
3.	de za		—	
1.	ga it za		GU	
2.	za it za		ZU	
2'.	za it za te		ZUE	
3.	d it za		TE	

barka gaitzazun = que nos perdones,
que vous nous pardonniez.

sal ditzagun = que los vendamos
que nous les vendions.

eros dezaten = que lo compren,
qu'ils l'achètent.

Oharra = 5 tik 8 ra pasatzeko, aski da **-ke-** kendu, eta atzetik **-n** erastea:
gaitzakezu / gaitzazun

IV, 3.9. Subjuntibozko lehen-aldia

NOR		NORK	
1.	nint za	T	}
2.	hint za	K/N	
3.	(irreg.)	—	
1.	gint za	GU	} N
2.	zint za	ZU	
2'.	zint za te	ZUE	
3.	(irreg.)	TE	
	barka gintzazun =	que nos perdonaras	
	sal genitzan =	que vous nous pardonassiez.	
	eros zezaten =	que los vendiéramos,	
		que nous les vendions.	
		que los comprarán,	
		qu'ils les achetassent.	

Oharra = 6 tik 9 ra pasatzeko, aski da **-ke** kendu, da atzetik **-n** erastea:

hintzaket	/	hintzadan
gintzakezu	/	gintzazun
sal zezan nahi nuen	/	sal lezan nahi nuke

IV, 3.10. Inperatibozko orain-aldia

NOR		NORK	
1.	na za	(ez dago)	
2.		K/N	
3.	be za	—	
1.	ga it za	(ez dago)	
2.		ZU	
2'.		ZUE	
3.	b it za	TE	

Oharra: **Nork** bigarren pertsona denean, **b-** galdu egiten da: ezak, ezan...
Ikus segidan erabilkera osoa:

ERABILKERA

1. ni	1. gu
2. nazak/n	2. gaitzak/n
2. nazazu	2. gaitzazu
2'. nazazue	2'. gaitzazue
3. hura	3. haiek
2. ezak/n	2. itzak/n
3. beza	3. bitza
2. ezazu	2. itzazu
2'. ezazue	2'. itzazue
3. bezate	3. bitzate

sal ezazu	=	véndelo, vends-le.
harrapa ezak	=	agárralo, attrappe-le.
barka bitzate	=	perdónenles, qu'ils les pardonnent.

IV, 3.11. Subjuntibozko baldintzak (orain-aldia)

NOR

NORK

BA	}	1.	na	za	T
		2.	ha	za	K/N
		3.	de	za	—
	}	1.	ga	it za	GU
		2.	za	it za	ZU
		2'.	za	it za te	ZUE
3.		d	it za	TE	

(oraintxe) puska badezat = si lo rompo (y puedo hacerlo),
si je le casse (et je peux le faire).

barka bagaitzak = si nos perdonas,
si tu nous pardonnes.

Oharra = 5 tik 11 ra pasatzeko, aski da **-ke-** kendu, eta aurretik **ba-** jartzea:

dezaket / badezat
 gaitzakezu / bagaitzazu
 hazakete / bahazate

IV, 3.12. Subjuntibozko baldintzak (lehen-aldia)

		NOR		NORK	
}	BA	1.	nint za	T	
		2.	hint za	K/N	
		3.	(irreg.)	—	
	}	BA	1.	gint za	GU
			2.	zint za	ZU
			2'.	zint za te	ZUE
		3.	(irreg.)	TE	

(halako batez) puska baneza = si lo rompiera (y podría hacerlo),
 si je le cassais
 (et je pourrais le faire).

barka bagintzak = si nos perdonaras,
 si tu nous pardonnavs.

Oharra = 6 tik 12 ra pasatzeko, aski da **-ke-** kendu, eta aurretik **ba-** jartzea:

gintzakek / bagintzak
 lezake / baleza

IV, 3.13. Indikatibozko gero-aldi arkaikoa

	NOR	}	KE	}	NORK
1.	na u	}	KE	}	T
2.	ha u				K/N
3.	d u				—
1.	ga it u				GU
2.	za it u				ZU
2'.	za it u				te ZUE
3.	d it u		TE		

Oharra = 1 tik 13 ra pasatzeko, aski da **nork** pilarearen aurretixe **-ke** sartzea:

dut / duket
 ditut / dituzket
 hau / hauke

Zakurra galdu du = ha perdido el perro
 (hecho objetivo),
 il a perdu le chien
 (fait objectif).

Zakurra galdu duke = habrá perdido el perro,
 es posible que haya perdido
 el perro (apreciación),
 il aurait perdu le chien
 (appréciation).

IV, 4. NOR/NORI/NORK

IV, 4.1. Indikatibozko orain-aldia

	NOR	NORI	NORK
hura DI haiek DIZKI	}	1. T	T
		2. K/N	K/N
		3. O	—
		1. GU	GU
		2. ZU	ZU
		2'. ZUE	ZUE
	3. E	TE	
	erosten dut / erosten diot, dizut...		
	ekarri ditut / ekarri dizkiat, dizkiot...		

ERABILKERA hura

<p>1. niri</p> <p>2. didak/n hik</p> <p>3. dit hark</p> <p>2. didazu zuk</p> <p>2'. didazue zuek</p> <p>3. didate haiek</p>	<p>1. guri</p> <p>2. diguk/n</p> <p>3. digu</p> <p>2. diguzu</p> <p>2'. diguzue</p> <p>3. digute</p>
<p>2. hiri</p> <p>1. diat/nat nik</p> <p>3. dik/n hark</p> <p>1. diagu/nagu guk</p> <p>3. diate/nate haiek</p>	<p>2. zuri</p> <p>1. dizut</p> <p>3. dizu</p> <p>1. dizuguzue</p> <p>3. dizute</p>
<p>3. hari</p> <p>1. diot nik</p> <p>2. diok/n hik</p> <p>3. dio hark</p> <p>1. diogu guk</p> <p>2. diozu zuk</p> <p>2'. diozue zuek</p> <p>3. diote haiek</p>	<p>2'. zuei</p> <p>1. dizuet</p> <p>3. dizue</p> <p>1. dizuegu</p> <p>3. dizuete</p> <p>3. haiei</p> <p>1. diet</p> <p>2. diek/n</p> <p>3. die</p> <p>1. diegu</p> <p>2. diezu</p> <p>2'. diezue</p> <p>3. diete</p>

Oharra = **Haiek** jokatzeko, aski da **di-** ren ordezt, **dizki-** jartzea.

IV, 4.2. Indikatibozko lehen-aldia

	NORK		NOR		NORI			
1.	N	}	I (zki)	}	T	}		
2.	H				K/N			
3.	Z				O			
1.	GEN				GU		N	
2.	ZEN				ZU			
2'.	ZEN				ZUE			TE
3.	Z				E			TE

erosi nituen / erosi nizkion, nizkizun...

ERABILKERA hura

1. niri	1. guri
2. hidan	2. higun
3. zidan	3. zigun
2. zenidan	2. zenigun
2'. zenidaten	2'. zeniguten
3. zidaten	3. ziguten
2. hiri	2'. zuei
1. nian/nan	1. nizuen
3. zian/nan	3. zizuen
1. genian/nan	1. genizuen
3. ziaten/naten	3. zizueten
3. hari	3. haiei
1. nion	1. nien
2. hion	2. hien
3. zion	3. zien
1. genion	1. genien
2. zenion	2. zenien
2'. zenioten	2'. zenieten
3. zioten	3. zieten

Oharra = **Haiek** jokatzeko, i-ren ordez **-izki-**: diet / dizkiet.

IV, 4.3. Indikatibozko baldintza (aurrekoa)

	NORK	NOR	NORI	
BA	{ 1. N 2. H 3. L 1. GEN 2. ZEN 2'. ZEN 3. L }	I (zki)	{ T K/N O GU ZU ZUE E }	TE TE

2 tik 3 ra pasatzeko, aski da **-n** kendu, eta aurretik **ba-** jartzea:
 nion / banio

Hirugarren pertsonetan **z-**ren ordez **l-**.

Bestetan bezala: **-kete** (liokete, lidakete...).

IV, 4.4. Indikatibozko baldintza (ondorioa)

	NORK	NOR	NORI	
1. 2. 3. 1. 2. 2'. 3.	{ N H L 1. GEN 2. ZEN 2'. ZEN 3. L }	I (zki)	{ T K/N O GU ZU ZUE E }	KE TE TE

2 tik 4 ra pasatzeko, aski da **-n** kendu, eta atzetik **-ke** jartzea:

nizun / nizuke
 genion / genioke

IV, 4.5. Potentzialezko (ahalezko) orain-aldia

NOR	NORI	NORK	
DIEZA (zki) -	1. T	T	
	2. K/N	K/N	
	3. (i) O	—	
	1. GU	GU	
	2'. ZU	ZU	
	2. ZUE	ZUE	
	3. (i) E	TE	
		KE	

sal dezaket / sal diezaioket, sal diezazueket...

ERABILKERA hura

1. niri	1. guri	
2. diezadakek/n	2. diezagukek/n	
3. diezadake	3. diezaguke	
2. diezadakezu	2. diezagukezu	
2'. diezadakezue	2'. diezagukezue	
3. diezadakete	3. diezagukete	
2. hiri	2. zuri	2'. zuei
1. diezaaket/naket	1. diezazuket	1. diezazueket
3. diezaake/nake	3. diezazuke	3. diezazueke
1. diezaakegu/nakegu	1. diezazukegu	1. diezazuekegu
3. diezaakete/nakete	3. diezazukete	3. diezazuekete
3. hari	3. haiei	
1. diezaioket	1. diezaieket	
2. diezaiokek/n	2. diezaiekek/n	
3. diezaioke	3. diezaieke	
1. diezaiokegu	1. diezaiekegu	
2. diezaiokezu	2. diezaiekezu	
2'. diezaiokezue	2'. diezaiekezue	
3. diezaiokete	3. diezaiekete	

Plur: diezazkidakek... diezazkiekete.

IV, 4.6. Potentialezko (ahalezko) lehen-aldia

	NORK	NOR	NORIN
1.	N		T
2.	H		K/N
3.	L		(i)O
1.	GEN	IEZA (zki)	GU
2.	ZEN		ZU
2'.	ZEN		ZUE
3.	L		(i)E

} KE
TE
TE

eros nezake / eros niezaioke, niezazueke...

ERABILKERA hura

1. niri	1. guri
2. hiezadake	2. hiezaguke
3. liezadake	3. liezaguke
2. zeniezadake	2. zeniezaguke
2'. zeniezadakete	2'. zeniezagukete
3. liezadakete	3. liezagukete
2. hiri	2'. zuei
1. niezaake/nake	1. niezazueke
3. liezaake/nake	3. liezazueke
1. geniezaake/nake	1. geniezazueke
3. liezaakete/nakete	3. liezazuekete
2. zuri	3. haiei
1. niezazuke	1. niezaieke
3. liezazuke	2. hiezaieke
1. geniezazuke	3. liezaieke
3. liezazukete	1. geniezaieke
	2. zeniezaieke
	2'. zeniezaiekete
	3. liezaiekete

IV, 4.7. **Potentzialezko (ahalezko) lehen-aldi urruna**

NORK		NOR		NORI		NORK		
<ol style="list-style-type: none"> 1. N 2. H 3. L 	}	IEZA (zki)	}	<ol style="list-style-type: none"> T K/N (i)O GU ZU ZUE (i)E 	}	KE	}	EN
<ol style="list-style-type: none"> 1. GEN 2. ZEN 2'. ZEN 3. L 	}		}		}	<ol style="list-style-type: none"> TE TE 	}	

eros nezakeen / eros niezazukeen

Oharra = 6 tik 7 ra pasatzeko, aski da **-en** erastea, hirugarren pertsonetan
 l- ren ordez z- jarritz.
 — te + n = ten

IV, 4.8. **Subjuntibozko orain-aldia**

NOR		NORI		NORK		
<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3. 	}	DIEZA (zki)	}	<ol style="list-style-type: none"> T K/N (i)O GU ZU ZUE (i)E 	}	N
<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 2'. 3. 	}		}	<ol style="list-style-type: none"> T K/N — GU ZU ZUE TE 	}	

sal dezaten / sal diezaguten, diezazuten...

Oharra = 5 tik 8 ra pasatzeko, aski da **-ke-** kendu, eta atzetik **-n** erastea:

diezaiokegu / diezaiogun
 diezadakete / diezadaten

IV, 4.9. Subjuntibozko lehen-aldia

NORK

N
H
L
GEN
ZEN
ZEN
L

NOR

IEZA (zki)

NORI

T
K/N
(i)O
GU
ZU
ZUE
(i)E

TE
TE

N

sal nezan / sal niezaan, niezaien...

Oharra = 6 tik 9 ra pasatzeko, aski da **-ke** ren ordean, **-n** jartzea:
niezazkiok / niezazkion

IV, 4.10. Inperatibozko orain-aldia

NOR

(B) IEZA (zki)

NORI

T
K/N
(i)O
GU
ZU
ZUE
(i)E

NORK

(subj.)
K/N
—
(subj.)
ZU
ZUE
TE

barka ezazu / barka iezaguzu, iezaezu...

Oharra = Bigarren pertsonetan **Nork**, **B-** galdu egiten da:

ezazu / ezazue

ERABILKERA hura

1. niri
2. ieziadak/n
3. bieziat
2. ieziadazu
2'. ieziadazue
3. bieziadate | 2. hiri
3. bieziak/n
3. bieziate/nate

3. hari
2. ieziakiok/n
3. bieziario
2. ieziariozu
2'. ieziariozue
3. bieziariote | 1. guri
2. ieziaguk/n
3. bieziagu
2. ieziaguzu
2'. ieziaguzue
3. bieziagute

2'. zuei
3. bieziazue
3. bieziazuete

3. haiei
2. ieziakiok/n
3. bieziarie
2. ieziariezu
2'. ieziariezue
3. bieziarie. |
|---|--|---|

IV, 4.11. Subjuntibozko baldintzak (orain-aldia)

NOR	NORI	NORK
BADIEZA(zki)	{ T K/N (i)O GU ZU ZUE (i)E	T K/N — GU ZU ZUE TE

puska badezat / puska badieziariot, badieziaruzut

Oharra = 5 tik 11 ra pasatzeko, aski da **-ke-** kendu, eta aurretik **ba-** jartzea:
 dieziaruzket / badieziaruzut

IV, 4.12. Subjuntibozko baldintzak (lehen-aldia)

	NORK	NOR	NORI
BA	$\left. \begin{array}{l} 1. \\ 2. \\ 3. \\ 1. \\ 2. \\ 2'. \\ 3. \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} N \\ H \\ L \\ GEN \\ ZEN \\ ZEN \\ L \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} T \\ K/N \\ O \\ GU \\ ZU \\ ZUE \\ E \end{array} \right\}$
		IEZA (zki)	

puska baneza / puska baniezaio

Oharra = 6 tik 12 ra pasatzeko, aski da **-ke** kendu, eta aurretik **ba-** jartzea:
 niezazuke / baniezazu

IV, 4.13. Indikatibozko gero-aldi arkaikoa

Ez da maiz erabiltzen, eta hori dela-ta ez dugu bilduma honetan sartu.

V. Eraskinak

V, 1. Euskaltzaindiaren agiria euskal hitzei buruz

Euskaltzaindiak, idazle eta hizlarietara zuzenbide batzuz eskaini nahiz, eta asko zuzenbide horien zai dagoela jakinik, honako Agiri hau azaltzen du:

OINARRI-LEGEA

Hiztegi sailean ez da bidezko hitz asmatutara jotzea ezin bestez baizik, eta orduan ere hitzen erabidean hizkuntzaren jorak gordeaz.

Hori hiztegiari gagozkiola. Gramatikaren barrutian, ordea, ez da sekula zilegi asmatzen ibiltzea edo hizkuntza aldatu nahi izatea.

EUSKAL HITZAK ZEIN DIREN JAKITEKO BIDEA

Eta hiztegiaren hauzi hau xehetasun gehiagorekin garbitu nahiz, euskal hitzak zein diren, hau da, euskal literaturan erabiltzeko hitz jatorrak eta bidezkoak zein diren jakiteko, bidea eta neurria finkatu nahi du aurrenik Euskaltzaindiak.

Euskal hitzak dira euskara bizian sustraiturik daudenak.

Sustrai hori zenbat eta sakonagoa izan, hainbat eta esku-bide gehiago du hitz batek erabilia izateko. Hitz baten zabaluneak, antzinasunak eta idazle zaharrek hitz hori erabili ote duten jakiteak, asko esan nahi du hitzaren sustraia zenbaterainokoa den jakiteko.

Sustrai handiko hitzak, bada, euskal hitzak dira, nahiz eta erdaratik etorri. Bada gure hiztegian holako hitzen piloa: jatorriz

kanpotik sartuak, baina euskaran gogotik erroturik daudenak, alegia. Beraz, etxeko bihurtuak dauzkagu, gure gureak dira hitz horiek. Euskal hitzak dira, bada, erdaratikakoak izan arren. Hitz horiek eskubide osoz erabil daitezke, eta horien lekuan erabiltzeko asmatu diren hitz berriak ez dira gehienetan euskal hitzak eta ez dute haiek hainbat eskubide erabiliak izateko.

Hona hemen holako euskal hitz jatorren zerrenda bat. Erdaratikakoak izan arren, etxeko bihurtuak dauzkagu, eta emandako neurriaren arabera euskal hitz jatorrak dira:

<i>abendu</i>	<i>erregina</i>
<i>aingeru</i>	<i>erlijio / erlegino</i>
<i>alkate</i>	<i>eliza / eleiza / elexa</i>
<i>amodio</i>	<i>eskola</i>
<i>arima / anima</i>	<i>espiritu / izpiritu</i>
<i>abade / apaiz / apez</i>	<i>familia / pamili</i>
<i>apostolu</i>	<i>fed</i>
<i>arraz</i>	<i>frutu / fruitu</i>
<i>arrazoi / arrazoin</i>	<i>finkatu</i>
<i>bake / pake</i>	<i>gorputz</i>
<i>balio</i>	<i>gramatika</i>
<i>bekatu / pekatu</i>	<i>gloria / loria</i>
<i>berba</i>	<i>grazia / garazia</i>
<i>bertso</i>	<i>imajina</i>
<i>bedeinkatu / benedikatu</i>	<i>inpernu / infernu</i>
<i>birjina</i>	<i>imitazio / imitazino / imitazione</i>
<i>birtute</i>	<i>jende / jente</i>
<i>borondate</i>	<i>joku</i>
<i>doe / doai</i>	<i>kantatu</i>
<i>damu</i>	<i>kolore</i>
<i>deabru</i>	<i>kafe</i>
<i>denbora / denpora</i>	<i>karidade</i>
<i>dantza / jantza</i>	<i>komunio / komunino / komunione</i>
<i>diru</i>	<i>kanpo</i>
<i>desegin</i>	<i>kontra</i>
<i>errege</i>	<i>kanta</i>

liburu
lore / lora
lege
mundu
meza
modu
molde
moldatau
obeditu
olgeta
partitu
paradisu / parabisu

barkatu / parkatu
bekatu / pekatu
pentsatu
pentsamentu / pentsamendu
Sakramendu / sakramentu
santu / saindu
seinale
testamentu
umil
zapata
zentzu / zentzun
zeru

Euskaltzaindiak, bada, hitz hauek eta antzekoak diren beste asko eskubide osoz erabil daitezkeela erabakitzen du, euskaldunak, jatorrak eta garbiak direlako. Eta idazle eta hizlarietara erabil ditzatela eskatzen die, hitz asmatutara jo gabe.

Berebat, hizkuntza berezien gainetik zabaldurik dauden kultura eta zibilizaziozko hitzak ontzat hartzea eta erabiltzea Euskaltzaindiak begi onez ikusten du. Adibidez: *politika, teknika, literatura, liturgia, metro, kilometro*, eta abar.

1959ko Apirilaren 2an

V, 2. Baionako Biltzarraren Erabakiak (1964-eko abuztuaren 29-30)

Baiona'ra euskaldun idazleak eta irakasteak bildurik, hona hemene Biltzarrak ontzat eman dituen puntuak.

Batasunari buruz, euskaltzale guzietan erabaki hauek betetzen hasteko eskatzen diegu; eta bereziki Euskaltzaindiari egiten diogu dei bat, bere aipamen guziaz gure erabaki hauek aztertu ondoren onar ditzan.

IDAZKARITZA'KO HIZKUNTZA SAILLAK.

IDAZKERA

- « X » — goxo, xamur, xede, xekatu eta abar onartzen dira.
« sh », « ch », « ss », « s̄ », eta abar, baztertzen dira.
- « TX » — etxe, atxiki, amatxo, zakurtxo, txiki eta abar onartzen dira.
« tch », « ts̄ », « ch » eta abar baztertzen dira.
- « J » — jin, jan, jario, josi, jarri, jauzi, eta abar onartzen dira. — Nahiz eta euskalki guzietan soinu berbera ez izan.
- « RR » — elurra, egurra, irri, farre, zoragarri, arrunt eta abar onartzen dira.
« r̄ » baztertzen da.
Hitz bukaeran « r » idatziko da beti : haur, ur, ar, zur, elur; nahiz batzutan « rr » eman (egurra, arra, elurra), eta beste zenbait aldiz « r » (nori, ura, ora).
Elurr, atorr, zakurr, eta honelakoak baztertzen dira.

BUSTIAK.

Palatalizazio edo bustiera deritzan fenomenua, letra bikoiztuz idatziko da.

LL — llabur

DD — Maddalen

TT — ttaka-ttaka, pittarra, aittitta, pottoka.

« ĩ », « d̄ », eta « t̄ » baztertzen dira.

« NB » eta « NP »

Nahiz « mb » eta « mp » esan, « nb » eta « np » idatziko da : enparantza, denbora, enbata, baldinba, eta abar.

« **ĪN** » eta « **ILL** »

Euskalki batean « in » eta « il », eta beste batean « iñ » eta « ill » esaten diran hitzak, beti aurretikako « i » horrekin idatziko dira :

Baino : baiño (ez « baño »).

Oilo : oillo (ez « ollo »).

Arraina : arraiña (ez « arraña »)

« **H** »

Nahiz euskalki batzuetan letra hau ez esan hitzegitean, idazkeran onartu egiten da; « H »-a gorde duten euskalkien forma eredutzat harturik : Hitz, handi, hodei, hil, hartu eta abar.

Euskaldun askok « H » hori nun dagoen ez dakielako, epeka joatea erabakitzen da.

1) Lehenengo epe batean :

a) Bokal berdinen artean « H » dagonean, idatzi egingo da. Nahastu, mihi, eta abar. (Ondoren doa hitz hauetarik erabillienen lerrokada bat.)

b) Bi adiera nahas ditezkeanean, berealatik idatziko da « H »-kin : Hori-ori; hura-ura; ohol-ola; haur-ahur eta abar.

2) Epe baten buruan :

Gainerako « H »-ak idatziko dira. Baina bitarte huntan bi idazkerak onartzen dira : Hartu edo artu; handi-andi; ahizpa-aizpa eta abar.

« **KH** », « **LH** », « **NH** », « **ÑH** », « **PH** », « **RH** », « **TH** »

K, L, N, Ñ, P, R, eta T idatziko da : Bekatu, alaba, senar, Aiñarbe epe, eri, eta urte idatziko da; nahiz xubereraz, baxenabarreraz edo lapurteraz bekhatu, alhaba, senhar, Aiñarbe, ephe, erhi, eta urthe esan. — Erabaki hau bidea erreztutzearen alde hartzen da, eta irakurtzean zailtzen ez duelako.

BALDINTZAKO « BA »

Lotuta idatziko da : Baldin banator, nere amak baleki, ezkontzen bazera, gertatu balitz, baldin esan balute.

BAIEZTUTZEKO ETA UKATZEKO « BA » eta « EZ »

Bereiz edo aparte, idatziko dira :

Ba dakit, ba datoz, ba zekien, ba dakartzu, ba daude.

Ez dakit, ez datoz, ez zekien, ez dakartzu, ez daude.

Nahiz hauek esan, itzegiterakoan : « eztakit », « eztatoz », « etzekien », « eztakartzu », « eztaude ».

« **BAIT** »

Lotuta idatziko da : Baitakit edo baidakit, baitzekien edo baizekien, baiikiñan edo baigiñan, eta abar.

V, 3. Euskal Herriko leku-izenak

Izen lerrokada hau 1964-an prestatu zuen Baionako «Euskal Idazkaritza»k.

Euskaltzaindiak izendatu duen Batzordea lanean ari da honi buruz, eta oraindik ez du bere Txostena ezagutarazi.

Artean, beraz, eta Euskaltzaindiak bere leku-izen lerrokada argitarara artean, hau erabil daiteke.

— A —

Abadiano: *Abadiño*

Abaigar: *Abaigar*

Abalcisqueta: *Abaltzizketa*

Abando: *Abando*

Abanto: *Abanto*

Abarzuza: *Abartzuza*

Abaurrea Alta: *Abaurregaina*

Abaurrea Baxa: *Abaurrepea*

Abecía: *Abezia*

Abechuco: *Abetxuku*

Abense le Haut: *Omize-gaiñe*

Abense le Bas: *Omize*

Aberasturi: *Aberasturi*

Aberin: *Aberin*

Abitain: *Abitaiñe*

Ablitas: *Orbitas*

Acedo: *Azedo*

Acorda: *Akorda*

Acosta: *Akosta*

Adios: *Adios*

Adiós: *Adios*

Adour: *Atturri*

Aduna: *Aduna*

Aézcoa: *Aiezkoa*

Aguilar: *Agillar, Arnotegi*

Aguinaga: *Aginaga*

Ahaxe: *Ahatsa*

Ahetze: *Ahetze*

Aibar: *Oibarre, Aibar*

Aïcirits: *Alziritze*

Aincille: *Aintzila*

Aincioa: *Ainzioa*

Ainharp: *Ainharbe*

Ainhice: *Ainhize*

Ainhoa: *Ainhoa*

Aizarnazábal: *Aizarnazabal*

Ajanguiz: *Ajangiz*

Albistur: *Albiztur*

Alciette: *Altzietta*

Alçabéhéty: *Altzabeheti*

Alçai: *Altzai*

Alda: *Alda*

Aldudes: *Aldude*

Alegria de Alava: *Dulanzi*

Alegria de Oria: *Alegi*

Allen (valle): *Allin*

Allí: *Ehari*

Allin: *Allin*

Allo: *Allo*

Alloz: *Aillotz*

Alonsótegui: *Alonsotegi*

Alos: *Aloze*
 Alquiza: *Alkitza*
 Alsasua: *Altsatsu*
 Alza: *Altza*
 Alzaga: *Altzaga*
 Alzo: *Altzo*
 Amendeuix: *Amenduze*
 Amescoa Baja: *Amezkoa Bengoa*
 Amézaga: *Ametzaga*
 Amézqueta: *Amezqueta*
 Amoroto: *Amoroto*
 Amorots: *Amorotze*
 Amorebieta: *Zornotza*
 Amurrio: *Amurrio*
 Ance: *Arhantze*
 Ancín: *Antzin*
 Andía (Sierra): *Andimendi*
 Andoain: *Andoain*
 Andoín: *Andoín*
 Andosilla: *Andosilla*
 Andrein: *Andreñe*
 Anglet: *Angelu*
 Angous: *Angastue*
 Anguiozar: *Angiozar*
 Anhau: *Anhauze*
 Ansó: *Berari*
 Ansoain: *Antsoain*
 Antoñana: *Antoñana*
 Anué: *Anue*
 Anzuola: *Antzuola*
 Aoiz: *Agoitz*
 Apatamonasterio: *Apatamonasterio*
 Apellániz: *Apiñaniz, Apellaniz*
 Apodaca: *Apodaka*
 Aquerreta: *Akerreta*
 Aracaldo: *Arakaldo*
 Aragón (río): *Arago*
 Araiz (valle): *Araitz-ibar*
 Aramayona: *Aramaio*
 Aramits: *Aramitze*
 Aranarache: *Aranaratxe*
 Aranaz (Cinco Villas): *Aranatze, Arantza*
 Arancou: *Errango*
 Aranguren: *Aranguren*
 Arano: *Arano*
 Aránzazu: *Arantzazu*
 Araquil: *Arakil*
 Arats: *Arats*
 Araya: *Araia*
 Arbacegui: *Munditibar*
 Arbaille (forêt): *Ite-ko oihana*
 Arberats: *Arberatze*
 Arberoue: *Arbela*
 Arbizu: *Arbizu*
 Arboniés: *Arbontze*
 Arbonne: *Arbona*
 Arbouet: *Arboti*
 Arcangues: *Arrangoitze*
 Arcaraso: *Arkaraso*
 Arcaute: *Arkaute*
 Arcaya: *Arkaia*
 Arce (valle de): *Artzibar*
 Arcemales: *Artzentariz*
 Arciniega: *Artzeniega*
 Arechavaleta (Al.): *Haritzabaleta*
 Arechavaleta: *Aretxabaleta*
 Aréjola: *Arexola*
 Arellano: *Arellano*
 (Las) Arenas: *Areeta*
 Areso: *Areso*
 Arette: *Ereta*
 Arga: *Arga, Laharraga*
 Argandoña: *Argandoña*
 Arguedas: *Arketa*
 Arhan: *Arhane*

Arhansus: *Arhantsuse*
Aria: *Aria*
Aríñez: *Aríñez*
Arive: *Aribe*
Arlucea: *Karreluzea, Arluzea*
Armendarits: *Armendaritze*
Armentia: *Armendiri, Armentia*
Arminza: *Armintza*
Armiñón: *Aramiñon, Armigona*
Arnéguy: *Arnegi*
Aroue: *Arue*
Arraiza: *Arraitza*
Arrancudiaga: *Arrankudiaga*
Arrast: *Urruztoi*
Arrastaria: *Arrastaria*
Arrauntz: *Arruntza*
Arraute: *Arrueta*
Arraya: *Arraia*
Arrazua: *Arratzua*
Arriaga: *Arriaga*
Arriasgoiti: *Arriasgoiti*
Arriba: *Arribe*
Arriola: *Arriola*
Arrigorriaga: *Arrigorriaga*
Arrive: *Arribe*
Arrizala: *Harrizabalaga, Arrizala*
Arroa: *Arroa*
Arroniz: *illarronitz, Arronitz*
Arros: *Arrotze*
Arroyabe: *Arroiabe*
Arruazu: *Arbazu*
Artajona: *Artaxona*
Artazu: *Artazu, Artatzu*
Arzubiaga: *Arzubiaga*
Ascain: *Azkaine*
Ascarat: *Azkarate*
Ascarza: *Askartzá*
Ascoaga: *Azkoaga*

Aspárrena: *Asparrana*
Aspurz: *Aizpurgi*
Asquizu: *Askizu*
Asteasu: *Asteasu*
Astegieta: *Astegieta*
Astigarraga: *Astigarraga*
Astigarreta: *Astigarreta*
Atauri: *Atauri*
Atez (valle): *Atezibar*
Athérey: *Atherei*
Audicana: *Audikana*
Aussurucq: *Altzurükü*
Autevielle: *Autille*
Avellaneda: *Urreiztieta*
Axpe-Marzana: *Axpe Martzana*
Aya: *Aia*
Ayala: *Aiara*
Ayegui: *Aiegi*
Ayesa: *Aihertza*
Ayherre: *Aiherra*
Ayerbe: *Aiherbe*
Azagra: *Azagra*
Azaceta: *Azatzaheta, Azatzeta*
Azcoitia: *Azkoitia*
Azcona: *Aizkona*
Azpeitia: *Azpeitia*
Azpicueta: *Azpikueta*
Azpilcueta: *Azpilkueta*
Azuelo: *Azuelo*

— B —

Bacaicoa: *Bakaikoa*
Baliarrain: *Baliarrain*
Baños de Ebro: *Baños de Ebro*
Baquío: *Bakio*
Baquiola: *Bakiola*
Baracaldo: *Barakaldo*

Barajuen: *Barasuen*
Barambio: *Baranbio*
Barasoain: *Barasoain*
Barbarin: *Barbarin*
Barcus: *Barkoxe*
(Las) Bardenas: *Bardeak*
Bardos: *Bardoze*
Barétous: *Baretos*
Bargota: *Bargota*
Barillas: *Barillas*
Barlanès: *Sarraltzune*
Baroja: *Barola, Baroja*
Barrica: *Barrika*
Barriobusto: *Orrebusu*
Barrón: *Barboa*
Barrundia: *Barrundia*
Basaburua: *Basaburua*
Basauri: *Basahuri*
Bascassan: *Bazkazane*
Bassussarry: *Basusarri*
Bayas (río) *Ibaia, Osingain*
Bayonne: *Baiona*
Baztán: *Baztan*
Béarn: *Biarno*
Begoña: *Begoña*
Béguios: *Behauze*
Béhasque: *Behaskane*
Béhobie: *Pausu*
Béhorleguy: *Behorlegi*
Beire: *Beiria*
Beizama: *Beizama*
Belascoain: *Belaskoain*
Belaunza: *Belauntza*
Berango: *Berango*
Berantevilla: *Berandihuria*
Berástegui: *Berastegi*
Berbinzana: *Berbintzana*
Berganzo: *Bergantz*

Bergouey: *Burgue*
Bergüenda: *Iberguenda*
Bermeo: *Bermeo*
Bernedo: *Bernedo*
Berraute: *Berrueta*
Berriatua: *Berriatua*
Berrioplano: *Berriobeiti*
Berriz: *Berriz*
Berrobi: *Berrobi*
Berroci: *Berrozi*
Berrogain: *Berrogaiñe*
Berrosteguieta: *Berrostegieta*
(La) Berdueva: *Berrotza*
Betoño: *Betoñu*
Bertiarana: *Legaja, Bertizarana*
Beyrie sur Joyeuse: *Bithiriñe*
Betelu: *Betelu*
Biarritz: *Miarritze*
Bidache: *Bidaxune*
Bidángoz: *Bidankoze*
Bidarray: *Bidarrai*
Bidart: *Bidarte*
Bigüezal: *Bigotzari*
Bilbao: *Bilbo*
Bimbalet (pic): *Binbaleta*
Biniés: *Bintze*
Biriadou: *Biriatu*
Biscay: *Bizkai*
Biurrun: *Biurrun*
Bolíbar: *Bolíbar*
Bonloc: *Lekuine*
Bordeaux: *Bordale*
Boucau (le): *Bokale*
Brisous: *Beraskoitze*
Bujanda: *Bujanda*
Bunus: *Bunuze*
Buñuel: *Buñuel*
Burguete: *Auritze*

Burgui: *Burgi*
Bustince: *Bustintze*
Busto: *Bustia*
Busturia: *Busturia*
Bussunarits: *Duzunaritze*

— C —

Cabanillas: *Kabanillas*
Cabredo: *Kabredo*
Cadreita: *Kadreira, Kadereita*
Cambo les Bains: *Kambo*
Came: *Akhamarre*
Camou (Soule): *Gamere-Zihiga*
Camou (Basse Navarre): *Gamue*
Campanas (Nav.): *Erretako Mu-
ruarte*
Campezo: *Kanpezu*
Canala: *Kanala*
Caparrosu: *Kaparrotsu*
Cárcar: *Karakarre*
Carcastillo: *Zarrakaztelu*
Çaro: *Zaro*
Carranza: *Karrantza*
Carrica: *Karrika*
Casalarreina: *Naharruri*
Cascante: *Kaskante*
Cáseda: *Kaseda*
Castañares: *Kastañares*
Castetnau: *Gazteluberri*
Castillo (Alava): *Gaztelu*
Castillo-Elejabeitia: *Gaztelu Eléxa-
beitia*
Castillo Nuevo: *Gaztelu Berri*
Ceánuri: *Zeanuri*
Ceberio: *Zeberio*
Cegama: *Zegama*
Celhay: *Zelhaia*

Celigüeta: *Zilegieta*
Cemborain: *Zenborain*
Cenarruza: *Zearrotza*
Cendea de Galar: *Galarzendea*
Cerio: *Zerio*
Cerain: *Zerain*
Cestafe: *Zestape*
Cestona: *Zestoa*
Charre: *Xarra*
Charritte de Haut: *Sarrikota gaiñe*
Charritte de Bas: *Sarrikota pie*
Chéraute: *Sorhueta*
Ciaurriz: *Ziaurriz*
Cibits: *Zíbitze*
Ciboure: *Ziburu*
Ciérvana: *Zierbana*
Ciga: *Zihiga*
Ciganda: *Ziganda*
Cigoitia: *Zigoitia*
Cildoz: *Zildoiz*
Cilbeti: *Zilbeti*
Cintruénigo: *Zintruenigo*
Ciordia: *Ziordia*
Ciriza: *Ziritza*
Cirauqui: *Zirauki*
Cizur: *Zizur*
Cizúrquil: *Zizurkil*
Comunión: *Komungoni*
Contrasta: *Kontrasta*
Cordovilla: *Kordobilla*
Corella: *Korella*
Corres: *Korrez*
Cortezubi: *Kortezubi*
Costapolo: *Kostapolo*
Crispán: *Kiripan*
Crispiana: *Krispiana*
Cuartango: *Kuartango*

— D —

Dax: *Akize*
Derio: *Derio*
Dima: *Dima*
Desierto-Erandio: *Altzaga*
Desojo: *Desojo*
Deusto: *Deustua*
Deva: *Deba*
Dicastillo: *Deikaztelu*
Domezain: *Domintxaine*
Donamaria: *Ezperun*
Dos Caminos: *Bidebieta*
Durana: *Durana*
Durango: *Durango*

— E —

Ea: *Ea*
Echabbarri - Urtupiña: *Etxabbarri - Urtu-
piña*
Echavarri de Viña: *Dibiñaga-Etxe-
barri*
Echavarri (Vizc.): *Etxebarri*
Echagüen: *Etxaguen*
Echalar: *Etxalar*
Echano: *Etxano*
Echarri-Aranaz: *Etxarri-Aranatze*
Echauri: *Etxauri*
Echavarri: *Uribe-Etxebarri*
Echevarría: *Markina-Etxebarri*
Echecoiz: *Etxebakoitz*
Ega (río): *Aiega, Ega*
Egüés: *Egues*
Eguilaz: *Hegiratz*
Eguileta: *Igelegieta, Egileta*
Eguino: *Egino*
Eibar: *Eibar*

Elanchove: *Elantxobe*
El Burgo: *Burgelu*
El Busto: *Elbusto*
Elcano: *Elkano*
Elciego: *Zieko*
Elcoaz: *Errukaxe*
Elduayen: *Elduaien*
Elgóibar: *Elgoibar*
Elgorriaga: *Elgorriaga*
Elgueta: *Elgeta*
Eliçabery: *Elizaberry*
Elorriaga: *Elorriaga*
Elorrio: *Elorrio*
Elorz (valle): *Elortzibar*
Elosu: *Elosu*
El Regato: *Mendierreka*
Elvetea: *Eluete*
El Villar: *Elbillar*
Eneriz: *Eneritz*
Erandio: *Erandio*
Erasun: *Eratsun*
Ereño: *Ereño*
Ergoyena: *Ergoiena*
Erleches: *Erletxeta*
Ermua: *Ermua*
Erro (valle): *Erroibar*
Escaliers (pic): *Eskaleak*
Escároz: *Eskaroze*
Escoriaza: *Eskoriatza*
Escos: *Eskoitze*
Escota: *Haizkoeta, Haskoeta*
Eslava: *Eslaba*
Esparza: *Espartza*
Espelette: *Ezpeleta*
Espès: *Ezpeize*
Espinal: *Aurizperri*
Espiate: *Azpilda*
Espronceda: *Esprontzedá*

Esquibel: *Eskibel*
Esquiule: *Eskiula*
Estabillo: *Estabelu*
Estérençuby: *Ezterenzubi*
Estíbaliz: *Estibalitz*
Etaio: *Etaio*
Etcharry: *Etxarri*
Etchebar: *Etxebarre*
Euláte: *Eulate*
Ezcabarte: *Ezkabarte*
Ezcurra: *Ezkurra*
Ezprogui: *Ezporogi*
Ezquioga: *Ezkioga*

— F —

Faido: *Paldu*
Falces: *Falzes*
Féas: *Iñhasi*
Fica: *Fika*
Fitero: *Fitero*
Fontellas: *Fontellas*
Foronda: *Foronda*
Forua: *Forua*
Fruniz: *Fruniz*
Fuenterrabía: *Hondarrabia*
Funes: *Funes*
Fustiñana: *Fustiñana*

— G —

Gabat: *Gabadi*
Gaceta: *Gatzeta*
Gainza: *Gaintza*
Galdácano: *Galdakao*
Galdames: *Galdamiz*
Gallipienzo: *Galipentzu*

Gallués: *Galoze*
Gamarra: *Gamarra*
Gamiz (Al.): *Gamiz*
Ganzaga: *Gantzaga*
Garaybie: *Garaibi*
Garay: *Garai*
Gardelegui: *Gardelegi*
Garde: *Garde*
Garindain: *Garindaiñe*
Garralda: *Garralda*
Garris: *Garruze*
Gatica: *Gatika*
Gauna: *Gaona*
Gautegui de Arteaga: *Arteaga Gautegiz*
Gavica: *Gabika*
Gaviria: *Gabiria*
Gaztelu: *Gaztelu*
Genevilla: *Uxanabilla*
Géronce: *Jeruntze*
Gestas: *Jestasu*
Geüs: *Ustasu*
Gobeo: *Gobeo*
Gojain: *Goñain*
Goizueta: *Goizueta*
Gomecha: *Gometxa*
Gómez: *Gomiz*
Goñi: *Goñi*
Gopegui: *Gopegi*
Gordejuela: *Gordexola*
Gordoa: *Gordoa*
Gorliz: *Gorliz*
Gorocica: *Gorozika*
Gotein: *Gothaiñe*
Goyaz: *Goiatz*
Gréziette: *Gerezieta*
Guecho: *Getxo*
Guellano: *Gellao*

Güeñes: *Gontze, Gueñiz*
Guernika: *Gernika*
Guerricaiz: *Gerrikaitz*
Güesa: *Gortza*
Guesalaz: *Gezalatze*
Guetaria: *Getaria*
Guéthary: *Getharia*
Guevara: *Gebara*
Guiche: *Gixune*
Guirguillano: *Girgilano*
Guizaburuaga: *Gizaburuaga*
Gulbizar: *Zubizar*
Gulina: *Gulina*

— H —

Halsou: *Haltsu*
Harambels: *Haranbeltz*
Harriette: *Harrieta*
Hasparren: *Ahazparne, Hazparne*
Haux: *Haunze*
Hélette: *Heleta*
Hendaye: *Hendaia*
Hernani: *Hernani*
Hôpital de S. Blaise: *Ospitalepia*
Hosta: *Hozta*
Huarte - Arakil: *Uharte-Arakil*
Huetos: *Otoeta*

— I —

Ibargoiti: *Ibargoiti*
Ibarra: *Ibarra*
Ibarranguelua: *Ibarrangelua*
Ibarre: *Ibarra*
Ibarrole: *Ibarrola*
Ibarruri: *Ibarruri*
Ibilcieta: *Ibilzieta*
Ibiricu: *Ibiriku*

Icasteguieta: *Ikaztegieta*
Iciz: *Izize*
Ichaso (G.): *Itxaso*
Ichaso (N.): *Itsaso*
Idaux: *Idaunze*
Idiazábal: *Idiazabal*
Idocin: *Idozin*
Idoy: *Ihidoi*
Igal: *Igari*
Iguesquiza: *Iguzkitza*
Iholdy: *Iholdi*
Ijona: *Iskona*
Ilarduya: *Ilarduia*
Ilarregui: *Ilarregi*
Ilharre: *Ilharre*
Imbuluzqueta: *Inbuluzketa*
Imízcoz: *Imizkoz*
Imoz: *Imoz*
Irache: *Iratxe*
Irañeta: *Irañeta*
Iragui: *Iragi*
Irissarry: *Irisarri*
Irouléguay: *Irulegi*
Irujo: *Irujo*
Iruñ: *Urantzu, Irun*
Iruña (Alava): *Iruña*
Iruira: *Iruira*
Iruiraiz: *Iruiraitz*
Irurozqui: *Irurozki*
Iruzun: *Irurtzun*
Isaba: *Izaba*
Isasondo: *Itsasondo*
Iso: *Izu*
Ispáster: *Izpazter*
Ispoure: *Izpura*
Isturits: *Isturitze*
Isurieta: *Izurieta*
Ithorots: *Ithorrotze*

Ituren: *Ituren*
Iturmendi: *Iturmendi*
Iturrioz: *Iturriotz*
Itxassou: *Itsasu*
Iza: *Itza*
Izagaondo: *Izagaondo*
Izalzu: *Itzaltzu*
Izarza: *Izartza*
Izcue: *Izkue*
Izurza: *Izurtza*

— J —

Jaso: *Jatsu*
Jassès: *Jase*
Jatxou: *Jatsu*
Jaurrieta: *Eaurreta*
Javier: *Xabier: Exaberi*
Jaunsaras: *Jaunsarats*
Jaxu: *Jatsu*
Jemein: *Xemein*
Josbaig (bois): *Landar- oihana*
Juslapeña: *Txulapain*
Junguitu: *Jungitu*

— L —

La Bastida: *Hego-Bastida*
La Bastide Clairence: *Bastida*
Labayen: *Labaien*
Labecino: *Labezino*
Labetz: *Labetze*
Labraza: *Laberatz*
Lacabe: *Lakabe*
Lácar: *Lakar*
Lacarre: *Lakarre*
Lacarry: *Lakharri*
Lacorzana: *Logrozana, Lakortzana*
Lacozmonte: *Lakozmendi*

Lacunza: *Lakuntza*
Lacurda (col): *Lakurde*
Lagrán: *Lagaran*
Laguardia: *Biaizteri*
Laguingue: *Liginaga*
Lahonce: *Lehontza*
La Madeleine (pic): *Arhane*
Laminoria: *Laminoria*
Lana (valle): *Lana*
Lanciego: *Lantziego*
La Négresse (barrio): *Herausta*
La Négresse (lac): *Herausta-ko Aintzira*
Lanestosa: *Lanestosa*
Lanne: *Landa*
Lantabat: *Landibarre*
Lanz: *Lantze*
Lapiste: *Lapizketa*
La Población: *La Población*
Laquidain: *Lakidain*
Larceveau: *Lartzabale*
La Reineta: *Larrañeta*
Larequí: *Lareki*
Larrabezúa: *Larrabetzua*
Larraga: *Larraga*
Larraona: *Larraona*
Larragueta: *Larrageta*
Larrasoaña: *Larrasoaña*
Larrau: *Larrañe*
Larraun: *Larraun*
Larraya: *Larraia*
Larrayoz: *Larraioz*
Larriebieu: *Larrebile*
Larregui: *Larregi*
Larressore: *Larresoro*
Larribar: *Larribarre*
Larroy: *Larriori*
Larumbe: *Larunbe*

Laruns: *Larhuntze*
Lasarte: *Lasarte*
Las Barrietas: *Olabarrieta. Labarrieta*
Lasse: *Lasa*
Laucariz: *Laukaritz*
Lauquíniz: *Laukiniz*
Laurcain: *Laurkain*
Lazagurría: *Elizagorria*
Lazcano: *Lazkao*
Leache: *Leatxe*
Leazcue: *Leazkue*
Lecabe: *Lekabe*
Lecároz: *Lekarotze*
Lecaun: *Lekaun*
Lecumberry: *Lekunberri (Garazi)*
Lecumberry: *Lekunberri (Larraun)*
Legarda: *Legarda*
Legazpia: *Legazpia*
Legorreta: *Legorreta*
Leire (sierra): *Lexuri*
Leiza: *Leitza*
Lejona: *Lesoa*
Lemona: *Lemoa*
Lemoniz: *Lemoiz*
Léniz: *Leintz, Lenitz*
Leorza: *Leortza*
Leoz: *Leoz*
Lequeitio: *Lekeitio*
Lerga: *Lerga*
Lerin: *Lerin*
Lermanda: *Lermanda*
Lesaca: *Lesaka*
Les Arambeaux: *Arameltze*
Leza: *Leza*
Lezana: *Lezama*
Lezaun: *Lezaun*
Lezo: *Lezo*

Libarrenx: *Irabarne*
Lichans: *Lexantsu*
Licharre: *Lextarre*
Lichos: *Lixoze*
Licq: *Ligi*
Liédena: *Ledia*
Lizarza: *Lizartza*
Lizoain: *Lizoain*
Llodio: *Laudio*
Locen: *Lozen*
Lodosa: *Lodosa*
Lohizun: *Lohitzune*
Lónguida: *Longida*
Los Arcos: *Uranzia*
Louhossoa: *Luhoso*
Lubiano: *Lubiano*
Lujua: *Lojua*
Lumbier: *Irunberri*
Luno: *Lumo*
Luquín: *Lukin*
Luyando: *Luxaondo*
Luxe: *Lukuze*

— M —

Macaye: *Makaia*
Maeztu: *Maeztu*
Mallavia: *Mallabia*
Mañaria: *Mañaria*
Mañeru: *Mañeru*
Maquirriain: *Makirriain*
Marañón: *Marañon*
Marcalain: *Markalain*
Marcilla: *Martzilla*
Margarita: *Margarita*
Marquina: *Markina*
Marquínez: *Markiniz*

Maruri: *Maruri*
Masparraute: *Martxueta*
Matauco: *Matauku*
Mauleón: *Maule*
Maya: *Amaiur*
Mazquiniz: *Mazkiniz*
Méharin: *Mehaine*
Mélida: *Melida*
Mendarozqueta: *Mendarozketa*
Mendata: *Mendata*
Mendavia: *Mendabia*
Mendoza: *Mendatza*
Mendeja: *Mendexa*
Mendibil: *Mendibil*
Mendibieu: *Mendibile*
Mendigorría: *Mendigorría*
Mendiola: *Mendiola*
Mendionde: *Lekhorne, (Mendiondo)*
Menditte: *Mendikota*
Mendive: *Mendibe*
Mendoza: *Mendotza*
Mendy: *Mendi*
Meñaca: *Meñaca*
Méritein: *Meritiñe*
Metauten: *Metauten*
Mezquiniz: *Mezkiniz*
Milagro: *Milagro, Mirari*
Miñano: *Miñano*
Miranda del Arga: *Arga Miranda*
Miravalles: *Ugao*
Mixe: *Amikuze*
Moncayolle: *Mithikile*
Mondragón: *Arrasate*
Monjelos: *Monjolose*
Monjardín: *Deio*
Monreal: *Elo*
Monteagudo: *Mendizorrotz*
Montevite: *Meritiñe*

Montory: *Muntori (Berorize)*
Moreda: *Moreta*
Morentin: *Morentiain*
Morga: *Morga*
Motrico: *Motriku*
Mues: *Mues*
Música: *Muxika*
Mugueta: *Mugeta*
Muguiro: *Mugiru*
Munarrizqueta: *Munarrizketa*
Mundaca: *Mundaka*
Munguía: *Mungia*
Murchante: *Murtxante*
Murélagu: *Murelaga*
Murguindeta: *Murgindeta*
Murieta: *Murieta*
Murillo el Cuende: *Arasatze, Arasaltz*
Murillo el Fruto: *Murillo Frutuko*
Murueta: *Murueta*
Muruzábal: *Muruzabal*
Musculdy: *Müzküldi*
Musques (S. Julián): *Muzkiz*

— N —

Nabas: *Nabarzi*
Nachitua: *Natxitua*
Naguiz: *Nagiz*
Najurieta: *Enaxurieta*
Nanclares: *Langrares*
Narbaja: *Narbaiza*
Narcue: *Narkue*
Nardués: *Nardotze*
Narp: *Narpe*
Navaridas: *Nabarida*
Navárniz: *Nabarniz*
Navarrenx: *Nabarrenkoze*

Navascués: *Nabazkoze*
Navaz: *Nabaz*
Nazar: *Nazar*
(La) Nive: *Errobi*
(La) Nivelles: *Urdazuri*

— 0 —

Obanos: *Obanos*
Ochagavía: *Otsagabia, (Otsagi, herr.)*
Ochandiano: *Otxandio*
Ochallary: *Otxalarri*
Ocio: *Ozio*
Oco: *Oko*
Odieta: *Odieta*
Oiquina: *Oikina*
Oiz: *Oitze*
Olaeta: *Olaeta*
Olaibar: *Olaibar*
Olaverri: *Olaberri*
Olazagutia: *Olazti, Olazagutia*
Olcoz: *Olkoz*
Olejua: *Olexoa*
Olhaiby: *Olhaibi*
Olite: *Herriberri*
Olfabarre: *Olabarri*
Ollacarizqueta: *Ollakarizketa*
Ollo: *Oillo*
Olloqui: *Oilloki*
Ollo (valle): *Oillaran*
Oloriz: *Oloritz*
Oloron: *Oloroe*
Olza: *Oltza*
Ondarrolle: *Ondarrola*
Ondárroa: *Ondarroa*
Ondategui: *Ondategi*
Oneix: *Onaso*

Onraitia: *Erroheta, Onraeta*
Oñate: *Oñati*
Oquendo: *Okendo*
Oquina: *Okina*
Orbaiceta: *Orbaizeta*
Orbara: *Orbara*
Orbiso: *Urbizu*
Orcoyen: *Orkoyen*
Ordíarp: *Urdínharbe*
Orduña: *Urduña, Orduña*
Oreja: *Oreja*
Oreitía: *Oreitía*
Orendain: *Orendain*
Orègue: *Oragarre*
Oricain: *Orikain*
Orin: *Orhi*
Orhy (pic): *Orhi*
Orio: *Orio*
Orisoain: *Orisoain*
Ormáiztegui: *Ormaiztegui*
Ormijana: *Urbilana*
Oronz: *Orontze*
Oroquieta: *Orokietá*
Ororbía: *Ororibia*
Oroz-Betelu: *Oroz-Betelu*
Orozco: *Orozko*
Orquin: *Orkin*
Orsanco: *Ostanko, Otsankoa*
Ortuella: *Ortuella*
Osacain: *Osakain*
Osacar: *Osakar*
Oscoz: *Oskoz*
Oscáriz: *Oskaritz*
Ossas: *Ozaze*
Osserain: *Ozagaine*
Ossès: *Ortzaize*
Ostabat: *Izura*
Ostabat (pays de): *Ostibarre*

Ostiz: *Ostitz*
Otazu: *Otatzu*
Oteo: *Otelu*
Oteiza: *Oteitza*
Oyarzun: *Oiartzun*
Oyeregui: *Oieregi*
Oyhercq: *Oiheregi*
Oyón: *Olon*
Ozaeta: *Otzaeta*
Ozcoldi: *Ozkoldi*

— P —

Paganos: *Paganos*
Pagolle: *Pagola*
Pamplona: *Iruñea, Iruñea*
Pariza: *Paritza*
Pasajes: *Pasaia*
 S Juan: *Donibane*
 Ancho: *Aintzio*
Paternain: *Baternain*
Pedernales: *Samikola*
Peñacerrada: *Urizarra*
Peralta: *Azkoien*
Petilla de Aragón: *Aragoiko Petilla*
Peyrehorade: *Peiorrada*
Piedramillera: *Piedramillera*
Pipaon: *Pipaona*
Pitillas: *Pitillas*
Placencia de las Armas: *Soraluze,*
 Plaentxia
Plencia: *Gaminiz*
Portugalete: *Portugalete, Portalde*
Puebla de la Barca: *Puebla de la*
 Barka
Puentelarreina: *Gares, Larrainzubi*
Puentelarra: *Puentelarrarte, Zubila-*
 rraga

Pueyo: *Pueio*

— R —

Racas: *Arrakaxe*
Rala: *Errala*
Régil: *Erretzil*
Rentería: *Erresteria*
Respalditza: *Arrespalditza*
Restoue: *Astüe*
Reta: *Erreta*
Retana: *Erretana*
Ribaforada: *Ribaforada*
Rigoitia: *Errigoitia*
Ripa: *Erripa*
Ripalda: *Erripalda*
Rivareyte: *Arribareita*
Rive Haute: *Arribahaute*
Roncal: *Erronkari*
Roncesvalles: *Orreaga*
Roquiague: *Arrokiaga*

— S —

Sabando: *Sabando*
Sada: *Zare*
Sagüés: *Sagotze*
Ste. Engrace: *Santagarazi*
St. Esteban: *Doneztiri*
St. Etienne: *Doneztebe*
St. Gladie: *Sangladiá*
St. Goin: *Sanguene*
St. Jean de Luz: *Donibane Lohi-*
 tzune
St. Jean de Vieux: *Donazaharre*
St. Jean P. de Port: *Donibane Ga-*
 razi
St. Just: *Donaixti*
St. Martin d'Arberoue: *Donamartiri*

St. Martin d'Arossa: *Arrosa*
St. Michel le Vieux: *Eiheralarre*
St. Palais: *Donapaleu: Donapaule*
St. Pée d'en Haute: *Senpe Galñe-
koa*
St. Pée sur Nivelle: *Senpere*
St. Pierre d'Irube: *Hiriburu*
Salado (río): *Gesalatz*
Salazar: *Zaraltzu*
Salcedo: *Salzedo*
Saldias: *Saldise*
Salinas: *Gatzaga*
Salinas de Pamplona: *Iruin-Gatzaga*
Salinillas de Buradón: *Buradon-Ga-
tzaga*
Salvada (sierra): *Garobel*
Salvatierra: *Agurain*
Samaniego: *Samaniego, Samaineko*
Sames: *Samatze*
San Adrián: *San Adrian*
Sangüesa: *Zankozá*
San Martín de Unx: *Unxe*
San Millán: *Samillan*
San Salvador del Valle: *Trapaga*
San Sebastián: *Donostia*
Sansoain: *Santsoain*
Sansol: *Sansol*
Santa Cara: *Santakara*
Santesteban: *Doneztebe*
Santo Domingo de la Calzada: *Oz-
kabarte*
Santurce: *Santurtze*
San Vicente de Arana: *Arana San
Bizenti*
Sare: *Sara*
Sarrasquette: *Sarasketa*
Sarriés: *Sartzé*
Sartaguda: *Sartaguda*

Saseta: *Saratseta*
Satoztegui: *Satoztegi*
Satrústegui: *Satrustegi*
Sauguis: *Zalgize*
Sauveterre: *Salbaterra*
Segura: *Segura*
Sesma: *Sesma*
Sestao: *Sestao*
Sibas: *Ziboze*
Sillègue: *Zilhekoa*
Socoa: *Zokoa*
Soccos: *Zokueze*
Sondica: *Sondika*
Sopelana: *Sopelana*
Sopuerta: *Sopuerta*
Soracoiz: *Sorakoitz*
Sorhapuru: *Sorhapürü*
Sorholus: *Sorholuze*
Sorlada: *Suruslada*
Sos: *Sause*
Soule (Basse-): *Petharra*
Soule (Haute-): *Basabüría*
Souralde: *Zuraide*
Subijana: *Zubilana*
Súccos: *Zokhozü*
Suhare: *Zuhara*
Suhast: *Zuhazti*
Suhescun: *Suhuskune*
Sumberraute: *Antzumarta*
Sumbilla: *Sunbilla*
Sunhar: *Zünharre*
Sunharrette: *Zünharreta*
Sussaute: *Sosueta, Zohota*

— T —

Tabaille: *Tabailla*
Tabar: *Tabarre*

Tafalla: *Tafalla*
 Tajonar: *Tasore, Tasonare*
 Tardets: *Atharratze*
 Tauste: *Deustia*
 Tiebas: *Tiebas*
 Tirapa: *Tirapa*
 Tolosa: *Tolosa*
 Torralba: *Torralba, Dorrezuri*
 Torrano: *Dorrau*
 Trocóniz: *Trokonitz*
 Tois Villes: *Iruria*
 Trucíos: *Iturriotz*
 Tudela: *Tutera, Muskaria*
 Tulebras: *Tulebras*

— U —

Ubarrundia: *Ubarrundia*
 Ubidea: *Ubidea*
 Ucar: *Ukar*
 Uhart-Cize: *Uharte Garazi*
 Uhart-Mixe: *Uhartiri*
 Ujué: *Utsue, Uxera, Uxue*
 Ulibarri Arana: *Huribarri Arana*
 Ullibarri: *Huribarri*
 Ulzama: *Ultzama*
 Unciti: *Untziti*
 Undurein: *Undüraíñe*
 Unzue: *Untzue*
 Urabain: *Urabain*
 Urbicain: *Urbikain*
 Urcabustaiz: *Urcabustaitz*
 Urcuit: *Urketa*
 Urcuray: *Urkudoí, Urkurai*
 Urdax: *Urdazubi*
 Urdiain: *Urdiain*
 Urduliz: *Urdulitz*
 Urepel: *Urepele*

Uribarri (Aramaio): *Uribarri*
 Urnleta: *Urnieta*
 Urraul Alto: *Urraulgoiti, Parditxerria*
 Urraul Bajo: *Urralbeiti*
 Urrechua (Villar.): *Urretxua*
 Urricelqui: *Urrizelki*
 Urroz: *Urroz*
 Urrugne: *Urruñá*
 Urt: *Ahurtiri*
 Urzainqui: *Urzainki, Usteinki*
 Urzante: *Urgan, Urgan*
 Uscarrés: *Uskartze*
 Usechi: *Usetxi*
 Usquain: *Uzkaíñe*
 Ustaritz: *Uztañitz*
 Ustés: *Ustañe*
 Usúrbil: *Usurbil*
 Uterga: *Uterga*
 Uziat: *Uztieta*
 Uzquita: *Uzkieta*
 Uztarroz: *Uztarroze*
 Uztegui: *Uztegi*

— V —

Valcarlos: *Luzaide*
 Valdegobia: *Gobia*
 Valderejo: *Balderexo*
 Val Dextre (Soule): *Ibar-eskuina*
 Val Senestre (Soule): *Ibar-ekerra*
 Valmaseda: *Balmaseda*
 Valtierra: *Valtierra*
 Vautours (pic): *Bizkartze*
 Vedia: *Bedia*
 Vequi: *Beki*
 Vera: *Beraa*
 Vergara: *Bergara*

Viana: *Biana*
 Vidángoz: *Bidankoze*
 Vidania: *Bidania*
 Vidaurreta: *Bidaurreta*
 Vidiaín: *Bidegain*
 Viloria: *Biloria*
 Villaba: *Billaba*
 Villabuena: *Billabuena*
 Villabona: *Billabona, Amasa*
 Villafranca (Nav.): *Alesnes*
 Villafranca de Oría: *Ordizia*
 Villalba: *Billalba*
 Villamayor: *Villamayor*
 Villanañe: *Billanañe*
 Villanueva de Aézcoa: *Aiezko Hiriberri*
 Villanueva de Araquil: *Hiriberri*
 Villarreal de Urrechua: *Urretxua*
 Villarreal de Alava: *Legutiano, Legutio*
 Cinco Villas: *Bortzerrieta, Bortziri*
 Villatuerta: *Villatuerta*
 Villefranque: *Milafranga*
 Villenave (Mixe): *Erriti, Erreiti*
 Villodas: *Billodas*
 Viñaspre: *Benasperí*
 Viodos: *Bildoze*
 Virgala: *Birgala*
 Viscarret: *Gerendiain*

Vitoria: *Gasteiz*

— Y —

Yabar: *labar*
 Yaben: *lbain*
 Yanci: *Igantzi*
 Yarnoz: *Igarnoz*
 Yatabe: *Jatabe*
 Yaunsaras: *launtsarats*
 Yecora: *lekora*
 Yelz: *lelz*
 Yerequi: *Ieregi*
 Yerri (valle): *Jauregi*
 Yesa: *lesa*
 Yuarbe: *Iuarbe*
 Yurre: *Igorre*
 Yurreta: *Iorreta*

— Z —

Zaratamo: *Zaratamo*
 Zarauz: *Zarautz*
 Zorroza: *Zorrotza*
 Zaragoza: *Zaldua, Salduba*
 Zudaire: *Zudaire*
 Zuazo: *Zuhatzu*
 Zumaya: *Zumala*
 Zumárraga: *Zumarrâga*

V, 4. Euskal izendegia (1972)

GIZON-IZENAK

A = Araba

B = Bizkai

G = Gipuzkoa

L = Lapurdi

N = Nafarroa

Z = Zuberoa

Adame (G, 1458)

Agoztar

Alert

Almar (Cf. Haymar)

Aita (+ Aitta)

Aitor

Aketza

Alain (N, 1570)

Amuruza

Anala

Anakoz

Anartz

Antso (Nafarroako paper zaharretan maiz aurkitua. «Antso Eder» erabili da XIV. mendean geroztik. Izen honen aztarnak dira «Ansorena» eta «Ansonea»)

Antxoka (Erdiharokoa. Pio Barojaren nobela batetan erabilia: «Antxoka el afilador»)

Aphat

Aritz (Aritza). Nafarroan eta Erriojan erabilia.

Argina

Arizta (Cf. Aritza)

Arkaitz

Arnalt

Arotza

Artzaia

Artzelz

Asier

Auxkin

Azeri, eta Azeariz (N, 1289)

Azibar (G, XII. mendean)

Aznar (Nafarroan eta Erriojan)

Azubeli (N, 1046)

Baladi (Atsotitz zaharretan, N)

Baraxil (G, 1448)

Bardol

Barea

Bazkoare (N, 1366)

Beila (A, Armentziako Apezpiku)

Bela

Belasko (Nafarroan). Ikus Berasko.

Beltza (N). Baita «Beltxa», «Beltxe» eta «Beltxo».

Beñat (Oso zaharra eta usu erabilia). «Benat» eta «Bernat»

Berart

Berasko

Berdol

Beremundo

Bertol (G, 1458)

Beti (= Betti: oso aspaldikoa)

Betiri (G, 1458)

Birila (Nafarroan)

Bitxintxo

Blasko (N, 1072)

Bordat
Burutzagi
Denis (dokumentu zaharretan maiz aurkitua)
Diegotxe
Domiku (G, 1458)
Eder
Egoitz
Ekain
Ellande (oso aspaldikoa)
Emenon
Endura
Eneko (Oso erabilia: Erriojako Oña-n ospatzen da saildu hau Ekainaren 1-ean. Nafarroako errege baztuek hartua)
Enekoiz
Eñaut (Mendialdeko Nafarroan oso erabilia)
Eriz (N, 1046)
Errando
Etor (Araban)
Etxatxu
Eximio
Ezkerra
Eztebe
Fermin (Nafarroan)
Formerio (Araban)
Fortun
Fortunio
Froila (Erriojan Apezpiku izana)
Galindo
Garikoitz (Baxenabartarra, 1942 sailduta)
Garin
Gartxot
Gaskon
Gaston

Gaxan, Gaxen
Gaztea (B, 1463)
Geraldo (N, 1192)
Gilen
Gilesindo (N, 842)
Gillen (Aspaldidanikoa)
Gixon
Gomesano (N, 1076)
Gorri (N, 1273)
Gurutz (N, 1217)
Gutxi
Hanni (N, 1103)
Hannot, Aniko
Haritz (Cf. Aritz)
Harri (Nafarroako paper zaharretan oso maiz aurkitua)
Harriet
Haymar (Nafarroako handikia)
Haire
Hur
Hurtun (Araban)
Husain
lakes, lakue (G, 1458)
Iban (Araban)
Ibon
Igor (Jatorriz eslaboa, baina gure herrian itsatsia)
Iker
Illart
Iñaki
Iñigo (Cf. Eneko)
Isusko (G, 1458)
Iurgi
Ixona (Araban, 1513)
Jaunzuria (N, 1197)
Javier (= Xabier)
Jurgi (= Iurgi, Bizkaian)
Kaiet (G, 1458)

Kaxen
Lain (N, 1095)
Lander, Landerra
Liher (N, 842)
Lope
Lordi
Lorenz
Luar (N, 1107)
Luzea
Mantzio (N, 1024)
Mandojana
Mānes (Nafarroako mendialdean
 oso erabilia)
Maore
Marko
Marin
Martixa
Mattin
Matxin (Oso erabilia Euskal Herri
 guztian)
Meder
Mederi (Arabian)
Mitxaut
Mitxel
Mitxelko
Montxo
Munio (Nafarroan, Erriojan)
Nuxila
Nabar (G, 1458)
Nabarto (G, 1458)
Nuño (N)
Nunilo (Saindua)
Oier (N, 1110)
Orti (N)
Otxando (N)
Otxoa (B, 1414)
Oxarra (N)
Peire
Peru (G, 1458)

Peruanton (N)
Perutxea
Peruxte
Pes (N)
Petri
Petrigai
Piarres (G, 1458)
Remir (N)
Ruisko (N)
Sanduru (N, XIV. mendan)
Santxo (Cr. Antxo)
Satordi (Zaldibiko kapera bat)
Seme, Semea
Semeno (N)
Sendoa
Tello
Tuste (Arabian)
Txaran (B, 1440)
Txatxu (B, 1448)
Txerran (B, gaur ere Bizkaian era-
 bilia)
Tximitx
Txomin (B, 1470)
Txordon
Txuri (N)
Umea
Unal
Urdaspal (Nafarroako monasterio
 zahar bat Ahuñemendian)
Urdin
Urdintxo
Urko
Urti (N)
Urtun, Hurtun (Arabian)
Urtungo
Urtzi (Jainkoaren izen zaharra)
Xabier (Nafartar sainduak berak
 erabiltzen zuen izena)

Xeme (G, 1448)
Xemeko (G, 1448)
Xemen (N)
Zadornin (Arabian)

Zernin (N)
Zigor (B, 1415)
Zuri, (Arabian, 1448)
Zuriko (N, 1205)

EMAZTEKI IZENAK

Abauntza (Arabako kapera bat.
Erentxun)

Aduna (G, Andra Dona)

Agirre (B, Birj., Gorlitz)

Aginaga (G, Birj., Elbar)

Aiala (A, Birj., Dulantzi)

Ainara

Ainhoa (L)

Ainize, Ainhize (X - XV. mendeetan)

Aintzile (Birj.)

Ainuesa (N)

Aiora (N, 1068)

Aitziber (N, Birj., Urdiain)

Aizpea (G, Birj., Aia)

Aizeti

Akorda (B, Birj., Ibarrangelua)

Alaitz (kapera)

Albizua (A, Birj., Agurain)

Alduenza

Alkain (G, Birj., Gabiria)

Almike (B, Birj., Bermeo)

Almuza (N, Birj., Sesma)

Alodia (N)

Aloña (G, Birj., Arantzazu)

Altazarate (G, Birj., Altzaga)

Ama

Amagoia

Amaia

Amatza (Bizkaiko kapera bat, lorreta)

Amelina

Amuna (Nafarroan eta Erriojan)

Anaurra

Anderazu

Andere

Andikona (B, Birj., Berriz)

Andion (N, Birj., Mendigorria)

Andregoto (Nafarroako Erregina, 970)

Andrekina

Andrezuria

Aniz (N, Birj., Zirauki)

Anoz (N, Birj., Ezkabarte)

Apain (G, Birj., Motriku)

Apala (N, 1196)

Arama (G, Birj., Goierrri)

Arana (A, Birj., Agurain)

Arandon (Erriojan, Birj., Alkanadre)

Arantza (Birj., Ainhoa)

Arantzazu (G, Birj., Oñati)

Arbeiza (N, Birj., Allin)

Arbekoa (N, Birj.) (Galar-Epartza)

Arburua (N, Birj.) (Itzari)

Areitio (B, Birj.) (Maillabia)

Argia

Argiloain (N, Birj., Sartze)
Aritzaga (N, Birj., Iturmendi)
Arkija (A, Birj., Kanpezu)
Arluzea (A, Birj., Amarita)
Armola (A, Birj., Foronda)
Arnotegi (N, Birj., Obanos)
Arrako (N, Birj., Isaba)
Arrate (G, Birj., Eibar)
Arrazubi (N, Birj., Oloritz)
Arreo (A, Birj., Añanako Gatzaga)
Arieta (N, Birj., Artze)
Arrigorria (N, Birj., Arraitza)
Arriluzea (A, Birj., Amarita)
Arrizabalaga (N, Birj., Erretako Mu-
ruarte)
Arritokieta (G, Birj., Zumaia)
Artederreta (N, Birj., Untzue)
Artiza (N, Birj., Iza)
Artzeina (A, kapera zahar bat, Tre-
biño)
Artzanegi (A, Birj., Ilarduia)
Asa (A, Birj., La Puebla)
Askoa (Arabako kapera zahar bat,
Apodaka)
Astiza (N, Birj., Astiz, Otsobi)
Atallo (N, Birj., Atallo)
Atxarte (B, Birj., Abadiño)
Aurela
Auria (Antzínako Nafarroan oso
maiz aurkitua)
Auriola (N, 1111)
Aurramari
Axpe (B, Birj., Busturia)
Aiala (A, Birj., Dulantzi)
Azitain (G, Birj., Eibar)
Bañano (N, Birj., Dorrezuri)
Barazorda (B, Birj., Lemoiz)

Barria (A, Birj., Samillan)
Barrika (A, Birj., Aperregi)
Basaba (N, Birj., Untziti)
Basagaitz (N, Birj., Esain)
Basalgo (G, Birj., Bergara)
Beatasis (N, Birj., Zuñiga)
Begoña (B, Birj., Bilbao)
Bekorregi (B, Birj., Dima)
Belaskita (Erriojan)
Belate (N, Birj., Alkotz)
Beloke (L, Birj., Ahurtiri)
Bengoarra (Arabako kapera bat, Sa-
bando)
Bengolarrea (A, Birj., Huribarri Ha-
rana)
Berzijana (A, Birj., Iekora)
Betisa (N, 1276)
Bihotz
Bikarregi (B, Birj., Dima)
Burgondo (A, Birj., Otsate)
Burtzeña (B, Birj., Barakaldo)
Doltza (N, 1197)
Domeka (N)
Doniansu (N, Birj., Muru-Azterain)
Donianzu (N, Birj., Zizur)
Dorleta (G, Birj., Leinzko Gatzaga)
Dota (N, 1209)
Dulanto (Arabako kapera bat, Villa-
bezana)
Ederra (Errioja)
Eduerne
Edurtzeta (B, Birj., Ibarruri)
Egiarte (N, Birj., Aillotz)
Egillior (N, Birj., Egillior)
Eider
Elisenda
Elizamendi (G, Birj., Anglozar)
Elizmendi (A, Birj., Kontrasta)

Elkano (G, Birj., Zarautz)
Elorriaga (G, Birj., Itziar)
Enara
Eneka (Erregina)
Eneriz (N, Birj., Izarbe)
Erdoiza (B, Birj., Izurtza)
Erdotza (B, Birj., Markina)
Ergiña (G, Birj., Arrasate)
Eriete (N, Birj. Eriete)
Erisenda (N, 1099)
Erkuden (N, Birj., Altsatsu)
Erlea
Ermin (N, Birj., Ezteribar)
Ermisenda (N, 1110)
Ermua (A, Birj., Zuia)
Erniobe (G, Birj., Tolosa)
Errasabia (N)
Errasti (A, Birj., Arrazua)
Erremelluri (A, Birj., Labastida)
Erroz (N, Birj., Arakil)
Eskolunbe (A, Birj., Kuartango)
Esozia (G, Birj., Soraluze)
Espoz (N, Birj., Espotz)
Estibaliz (A, Birj., Gasteiz)
Etxano (B, Birj., Zornotza)
Etxaurren (A, Birj., Menoio)
Eunate (N, Birj., Muruzabal)
Eusa (N, Birj., Eusa)
Ezkurra (N, Birj., Ezkurra)
Gabon (A, B)
Gadea (Arabako saildua)
Gainko (B, Birj., Arrieta)
Gaisko (N)
Garazi (oso erabilia aspaldidanik)
Gardotza (B, Birj., Berriatua)
Garrastatxu (A, Birj., Baranbio)
Gatzarrieta (B, Birj., Abadiño)
Gazeta (B, Birj., Elorrio)

Gaxi (N)
Geraxane
Goikoana (A, Birj., Oiarde)
Gorostiza (B, Birj., Nabarnitz)
Gorria (N)
Gorritiz (B, Birj., Lumo)
Gorriza (N, Birj., Arginaritz)
Goto (N, 1066)
Goiaz (G, Birj., Abaltzizketa)
Goiuria (B, Birj., Iorreta)
Gurutzeta (G, Birj., Idiazabal)
Hiart (N, Birj., Lete)
Ibabe (A, Birj., Aramaio)
Ibernalo, *Ibernaoja* (A, Birj., Kanpezu)
Idoia (N, Birj., Izaba)
Idoibaltzaga (B, Birj., Errigoitia)
Idurre (G, Birj., Motriku)
Iera (A, Birj., Arreo)
Iloz (N, Birj., Arriasoiti)
Irantzu (N, Birj., Irantzu)
Iratxe (N, Birj., Deikaztelu)
Iriberry (N, Birj., Iriberry)
Iristain (N, Birj., Orba)
Iriñuela (A, Birj., Ereña)
Iruetxeta (G, Birj., Zegama)
Iruña (A, Birj., Iruzubieta)
Isasi (B, Birj., Gordexola)
Isibene
Isurieta (G, Birj.)
Itoiz (N, Birj., Artzibar)
Itxaso (B, Birj.)
Itziar (G, Birj., Itziar)
Iturrieta (A, Birj., Arana)
Iturrisantu (G, Birj., Ataun)
Iurdana (G, 1448)
Iurre (G, Birj., Igorre)
Ivana

Ixone
Izaro (B, Birj., Bermeo)
Izaskun (G, Birj., Tolosa)
Jauregi (A, Birj., Menagarai)
Jugatx (A, Birj., Zuia)
Katrin, *Katerin* (N)
Kiles (Arabako saindu bat, Arangitz)
Kizkitza (G, Birj., Itxaso)
Kodes (N, Birj., Arnotegi)
Lamiaran (B, Birj., Mundaka)
Lamindano (B, Birj., Arratia)
Landa (N, Birj., Mezkiritz)
Landerra
Larraitz (G, Birj., Abaltzizketa)
Larrara (A, Birj., Dulantzi)
Larrauri (A, Birj., Urarte)
Larrainzar (A, Birj., Mendotza)
Lasagain (N, Birj., Anue)
Lasarte (A, Birj., Vitoriano)
Latxe (A, kapera bat)
Legarda (Erriojan, Birj., Otxanduri)
Legarra (N, Birj., Lizasoain)
Legendika (B, Birj., Sukarrieta)
Legundia (N, 1086)
Lejoar (N, 1086)
Leire (N, Birj., Leire)
Leorin, *Leorin* (N, Birj., Deikaztelu)
Lerate (N, Birj.)
Letasu (A, kapera, Arexola)
Lezaeta (N, Birj., Araitz)
Lezana (A, kapera, Berandihuria)
Lezeta (A, Birj., Huribarri-Harana)
Lierni, *Liernia* (G, Birj., Mutilloa)
Loinaz (B, Birj., Beasain)
Loza (N, Birj., Antsoingo Zendea)
Mañarrieta (A, Birj., Zuia)

Maider, *Marider* (Nafarroako mendialdean oso erabilia)
Maier
Maite
Maldea (A, Saindua)
Manzia (N)
Mariaka (A, kapera, Aramaio)
Marider
Mendi (N, Birj., Lizarra)
Mendigaña (N, Birj., Azkona)
Menga
Menosa (N, 1058)
Menzia (A)
Meñaka (B, Birj., Meñaka)
Meñakabarrena (B, Birj., Meñaka)
Mikeldi (B)
Mikele
Milia
Mina (A, saindua)
Molora (N, Birj., Sartaguda)
Monlora (A, Birj.)
Moronda (N, Birj., Ierri)
Munia (Errioja)
Muniain (A, Birj.)
Muntzaratz (B, Birj., Abadiño)
Murgindueta (N, Birj., Arakil)
Muruzabal (Errioja, Birj., Tirgo)
Muskilda (N, Birj., Otsagabia)
Muxika (B, Birj., Muxika)
Nabarra
Nagore (N, Birj., Artzibar)
Naiara (Errioja, Birj., Najera)
Nere
Nerea
Nora (N, Birj., Zankotza)
Okon (A, Birj., Bernedo)
Oianko (A, Birj., Zubilana)
Oibar (B, Birj., Gizaburuaga)

Oihana
Oinaze
Oitia (A, Birj., Kontrasta)
Ojakua (N, Birj., Gesalatz)
Oka (B, Birj., Gorozika)
Okon (A, Birj., Bernedo)
Olaiz (N, Birj., Olaibar)
Olalla (A, Saindua, Artzeniega)
Olar (A, saindua, Aiala)
Olaría (A, saindua, Lahotz)
Olartia (A, Birj., Rodezno)
Olatz (G, Birj., Azpeitia)
Olite (N, Birj., Herriberri)
Ollano (Errioja, Birj., Cameros)
Olleta (N)
Oloriz (N, Birj., Orba)
Ondiz (B, Birj., Lexona)
Oneka (N)
Orbalz (N, Birj., Longida)
Ordizia (G, Birj., Ordizia)
Orella
Oria (saindua)
Oriz (N, Birj.)
Oro (A, Birj., Murgia)
Ororbía (N, Birj., Ororbía)
Orrao (A, Birj., Albenitz)
Orreaga (N, Birj., Orreaga)
Orzuri
Oskia (N, Birj., Atondo)
Osteriz (N, Birj.)
Otsanda
Plazenzia (Nafarroako Erregina)
Parezi (N, Birj., Busturia)
Paternain (N, Birj.)
Poio (N, Birj., Biana)
Pui (N, Birj., Lizarra/Gares)
Sagarduía (A, Birj., Urizarra)
Saioa

Sallurtegi (A, Birj., Agurain)
Santillaurente (B, Birj., Aretxabaleta)
Santutxo (G, Birj., Arrasate)
Sokorri (Birj., Urruña)
Sorauren (N, Birj., Ezkabarte)
Soskaño (B, Birj., Karrantza)
Tetxa (A, Birj., Zubilana)
Toda (N, 1103)
Toloño (A, Birj., Urizarra)
Uba (G, Birj., Altza)
Ubaga (Errioja, Birj., Ezkarai)
Ubarriaran (A, Birj., Otoeta)
Udiarraga (B, Birj., Ugao)
Uga
Ugarte (G, Birj., Amezketa)
Ula (A, Birj., Agurain)
Uli (N, Birj.)
Untza (A, Birj., Okendo)
Untzizu (N, Birj., Arellano)
Uraburu (A, Birj., Mendieta)
Uralde (A, Birj., Araiko)
Urdaigaga (G, Birj., Usurbil)
Urdina
Uriarte (G, Birj., Elgeta)
Uribarri (G, B, Birj., Durango / Oñati)
Uriz (N, Birj., Artzibar)
Uronea (L, Birj., Bidarte)
Urraka
Urrategi (G, Birj., Azkoitia)
Urretxa (A, Birj., Zuia)
Urreturre (Errioja, Birj.)
Urrexola (G, Birj., Oñati)
Urroz (N, Birj.)
Urtza (B, Birj., Zornotza)
Usoa (Loiola-ko Inigo-ren iloba baten izena)

Usue (N, Birj.)
Xemein (B, Birj., Markina)
Ximena (A)
Xurdana (Cf. Iurdana)
Zabal (A, Birj., Portillo)
Zabaleta (G, Birj., Urretxua)
Zalao (B, Birj., Orozko)
Zamartze (N, Birj., Uharte-Arakil)
Zandua (Birj.)
Zeberiogana (B, Birj., Zeberio)

Zerran (A, Birj., Laberatza)
Zikuñaga (G, Birj., Hernani)
Ziortza (B, Birj., Bolibar)
Zita (Birj., Unxe)
Zuberoa (N, Birj., Garde)
Zufiaurre (G, Birj., Zumarraga)
Zumadoia (N, Birj., Gastiain)
Zumalburu (A, Birj., Agurain)
Zuria (oso izen zabaldua aspaldian)

A D D E N D A

(Eleizalde - Aranarenak)

GIZON-IZENAK

Abar..... Ramos
Aingeru..... Angel
Ander..... Andrés
Andlma
Andoni, Antton... Antonio
Bixintxo
Deunoro..... Santos
Dunixi..... Dionisio
Estebe..... Esteban
Ferran
Gaizka..... Salvador
Gorka..... Jorge
Gotzon..... Angel
Gurutz..... Cruz
Hillari..... Hilario
Imanol..... Manuel
Ion..... Juan
Ioseba..... José
Iosu..... Jesús
Iokin..... Joaquín
Iuanes..... Juan

Iulen..... Julián
Karmel..... Carmelo
Kepa..... Pedro
Koldo..... Luis
Kusko
Lander..... Leandro
Maiorga
Manu..... Manuel
Martxelin..... Marcelino
Mattin..... Martín
Mikel..... Miguel
Mitxel..... Miguel
Paulo..... Pablo
Panpili
Pello..... Pedro
Patxi..... Francisco
Premiñ..... Fermín
Sabin..... Sabino
Seber..... Severo
Txomin..... Domingo

EMAZTEKI IZENAK

<i>Abarne</i>	Ramos	<i>Ialone</i>	Natividad
<i>Agurtzane</i>	Adoración	<i>lasone</i>	Asunción
<i>Aintzane</i>	Gloria	<i>Igone</i>	Ascensión
<i>Alazne</i>	Milagros	<i>Ikerne</i>	Visitación
<i>Amane</i>	Maternidad	<i>losune</i>	Jesusa
<i>Andone</i>	Antonia	<i>lokiñe</i>	Joaquina
<i>Añes</i>	Inés	<i>Iragartze</i>	Anunciación
<i>Arrene</i>	Oraclón	<i>lruna</i>	Trinidad
<i>Arroxali</i>	Rosalía	<i>Iulene</i>	Juliana
<i>Aurkene</i>	Presentación	<i>Karmele</i>	Carmen
<i>Bakarne</i>	Soledad	<i>Katixa</i>	
<i>Berbixe</i>	Resurrección	<i>Kattalin</i>	Catalina
<i>Deñe</i>	Anunciación	<i>Koldobike</i>	Luisa
<i>Dunixe</i>	Dionisia	<i>Kontxexi</i>	Conchita
<i>Erregiñe</i>	Reina	<i>Lore, Lorea</i>	Flora
<i>Ederne</i>		<i>Maia</i>	María
<i>Errosali</i>	Rosalía, Rosario	<i>Maitane</i>	
<i>Eskarne</i>	Mercedes	<i>Mari</i>	María
<i>Estebeni</i>	Estefanía	<i>Mikele</i>	Micaela
<i>Etorne</i>	Pentecostés	<i>Mirari</i>	Milagros
<i>Gaizkane</i>	Salvadora	<i>Miren</i>	María
<i>Garbikunde</i>	Purificación	<i>Nekane</i>	Dolores
<i>Garbiñe</i>	Inmaculada	<i>Osane</i>	Remedios
<i>Gaxux, Gaxuxa</i> ..	Graciosa	<i>Premiñe</i>	Fermina
<i>Geaxi</i>	Engracia	<i>Sorkunde</i>	Concepción
<i>Gexina</i>	Graciana	<i>Sorne</i>	Concepción
<i>Gixane</i>	Encarnación	<i>Uguzne</i>	Bautista
<i>Gorane</i>	Exaltación	<i>Uzuri</i>	
<i>Gotzone</i>	Angela	<i>Xabadin</i>	Sabina (aspald.)
<i>Gure</i>		<i>Zuriñe</i>	
<i>Gurutze</i>	Cruz		

V, 5. Batasunerako Hiztegia (1968)

ATARIAN

Arantzazu-ko batzarreko erabakiak, erabatekoak izanik, bana-banako erabaki xeheagoak behar dituzte izan ondoren. Hizkuntza idatziaz mintzatu ginen han, batez ere, eta hizkuntza idatzi horretan erdietsi behar genukeen batasunaz. Eta hizkuntza idatzia-zenaren batasuna, gurearena beste zein-nahirena bezanbat, azal-etik hasten da: hots, idazkeratik edo ortografiatik.

Badugu beste hauzirik, batasun bidean abiatu garenez gero, larriagorik agian eta gaitzagorik ere bai, baina ez, guk uste premiazkogorik. Horrexegatik bada, han hartu ziren erabakiak nolarebait mamitzeko eta gatzatzeko, legezko iruditu zitzaigun zenbait hitz-zerrenda prestatzea, nolako hitzen forma eta grafia erabili behar litzatekeen azaltzeko, gure iritziz behintzat.

Hau duzu lehena, hitzik usatuenak eta hedatuenak, hizkuntza idatziari dagokionez, biltzen dituenak. Badakigu behar baino gehiago baztertuko genituela; badakigu ere sartu behar ziren zenbait ez ditugula, noski, sartu. Huts horiek, ordea, ez dugu uste larriegiak izan daitezkeenik. Hurren datozen zerrendatan izango baita leku okerrak zuzentzeko eta hutsarteak betetzeko.

Hemen hitzen formaz ari gara, soil-soilik, ez hitzen erabileraz: hitz batek aurre-aldean nahiz erdian *h* bat behar lukeen ala ez, *s*-kin idatzi behar litzakeen ala ez, azkeneko *-a* berezkoa duen ala erantsia, *-o* duen bukaeran ala *-u*, eta abar. Hauek dira, huts-hutsik, zerrenda hauetan ukitu nahi ditugun gaiak. Zein hitz erabili behar diren, eta nola erabili, ardurazko gaia da, noski, eta guztioi dioakiguna, baina poliki-poliki, urratsez urrats doana urrutiago heltzen omen da maiz aski presaka eta lehiatuki dabilena baino. Eta, batik bat, oinarrietarik hasi behar, etxea eraikiko baldin bada.

Hitz bi, azkenik, erabili den idazkerak zer adierazi nahi duen agertzeko.

1. Osorik idatzirik ez daudenak, honela baizik *ot-*, *sat-*, etc... ez dira hitzak, hitz-zatiak baizik, hitz elkartuen hasieran maiz agertzen direnak; bere eskuko hitz osoa *sagu* da, beraz, baina *sat-*, *satandera*, *satitsu* eta beste batzuetan agertzen den *sagu-*ren euskal-ordézko egokia.

2. Letra bat parentesis-artean ezartzen dugunean, bitara idatzi daitekeela adierazi nahi dugu: *sasoi*, nahiz *sasoin*, esate baterako. Badakigu hobe litzatekeela beti izkribu-modu bakarra izatea, baina ez dugu indarrrik aski aurkitu ez gure baitan ez gure inguruan ohiturak eta usuarioak erabaki beharko dituen puntuak geure buruz gogor eta zorrozki erabakitzeko.

3. Bi forma, bata bestearen ondotik, jartzen ditugunean berdintzat jotzen ditugu, pisu eta balio berekotzat, biak azpi-aldeko lerroz markatuak doazenean: *sehi* eta *sein*; *zihi* eta *ziri*. Ez, ordea, aurrena markatua eta ondokoa markarik gabe agertzen direnean: bata, lehena eta markatua noski, hobestekoa da horrelakoetan: adibidez: «*soro*, solo» («*soro*» hobe «*solo*» baino).

4. Hitz-forma edo aldaera horiek leku berean ez datozenean, *hiri* eta *uri* bezala, «ik.», hau da, «ikus» batek zuzentzen du irakurlea batetik bestera. Baina, entzun ongi, «ik.» hori, balio batekoak uste ditugunean bakarrik daramate biek; bestela, xumeenak, mendekoak darama soilik «ikus»; gailenenak, nagusiak, ez. Adibidez: «*solo*, ik. *soro*» («*soro*», «*solo*» baino hobea dela esan nahi du).

5. Izan daitezkeen dudak garbitzeko, zalantzako hitzaren ondoan beste hitz bat jarri da, edo adibide bat: *ai* (deihadar), *ahi* (janari), *ar* (emea ez dena), *har* (zool.).

Zerrenda hau eta honen ondoren etorriko direnak, diogun azkenik, ez dira inolazko maisukeriak eraginak; gure jakinduria urriak ez digu oinik ematen besteren irakasle bihurtzeko. Horre-

lako zerbait egiteko zegoen, eta luzamendurik gabe egiteko gainera, gure hizkuntzak iraungo baldin badu, eta lanean hasi gara haurra lehen urratsak egiten hasten den bezala, hala-hola eta ahal bezala. Hasiak egina omen dirudi ordea, Bizkaiko esan zaharrek dionez, eta oraingoa aurreratzeko, ugaltzeko eta hobetzeko asmoetan hasi gara, ahal dezakegun mailaraino lanean ekiteko asmoetan.

OHARRA: *Azalpen* gisa eskuin aldean ematen diren itzulpenak (españeraz eta frantsesez) ez dira gutxi gora-beherako *laguntzaile bat baizik*. «Abar» hitzak, esate baterako, adierazki asko du; eta ez ditugu hemen denak zehatz eman.

Hiztegi honetan (1958 hitz, guztira), hitzen *idazkera batua* hartu dugu gogoan; adierazkiaren arazoa ikutu gabe utziz.

— A —

aha- (*aho*: *ahapeka*, eta *abar*)

Ahaide: pariente, parent

Ahal: poder, puissance

Ahalke: vergüenza, honte

Ahantzi, *ahaztu*: olvidado, oublié

Ahardi: cerda, truie

Ahari: carnero, mouton

Aharrausi: bostezo, bâillement

Ahate: pato, canard

Haatik: sin embargo, cependant

Ahaztu, *ahantzi*: olvidado, oublié

Abade: sacerdote, prêtre

Habaila: honda, fronde

Abantail(a): ventaja, avantage

Abar: resto, résidu

Abarka: abarca, brodequin

Habe: viga, poutre

abel- (*abere*: *abelgorri*, *t-a*)

Abendu: Diciembre, décembre

Aberats: rico, riche

Abere: (animal, animal)

Aberrri: patria, patrie

Habia (*kabia*): nido, nid

Abiatu: puesto en marcha, mis en route

Abisatu: avisado, averti

Aburu: opinión, avis

Abuztu: agosto, août

ada- (*ik. adar*: *adaburu*,...)

Adabatu: remendado, raccommodé

Adar (*ada-*): rama, branche

Adats: cabellera, chevelure

Adierazi: dado a entender, exposé

Adin: edad, âge

Adio: adiós, au revoir

Adiskide: amigo, ami

Aditu: oído, entendu

Aditz: verbo, verbe

Adoratu: adorado, adoré

Adreilu: ladrillo, brique

Afari (*afal-*): cena, souper

Haga: percha, perche

- ager-* (*agertu: agerraldi...*)
Ageri, agiri: evidente, évident
Agertu: aparecido, apparu
Agian: ojalá, Dieu le veuille
Hagin: diente, dent
Hagin: tejo, if. (Bot.)
Agindu: mandado, commandé
Agiri, ageri: evidente, évident
Hagoan: en equilibrio, en équilibre
Agonia: agonía, agonie
Agor: seco, sec
Agudo: ligero, agile
Agur: saludo, salut
Agure: anciano, vieil homme
Ai: grito, cri
Ahi: papilla, bouillie de farine
Ai(h)en: enredadera, plante grim-
 pante
Ai(h)er: propensión, penchant
Hain: tan, aussi
Ainara, enara: golondrina, hiron-
 delle
Aingeru: ángel, ange
Aingira: anguila, anguille
Aingura: ancla, ancre
(aintzin): Aitzin
Aintzira: lago, lac
Aipatu: mencionado, mentionné
Aire: viento, vent
Aisa, aise: fácilmente, facilement
Aita: padre, père
Aitortu: confesado, avoué
A(h)itu, akitu: agotado, épuisé
Haitz: peña, rocher
(aitzaki): Atxakia
Aitzin (aintzin): delante, devant
(H)aitzur: azada, bêche
(H)aize: viento, vent
(H)aizkora: hacha, hache
Ahizpa: (hermana, soeur)
Akabatu: terminado, fini
Akats: defecto, défaut
Aker: macho cabrío, bouc
Aketz: verraco, verrat
Akitu, a(h)itu: agotado, épuisé
Akuilu: aguijón, aiguillon
Akusatu: acusado, accusé
Ala: o (disy.), ou (disj.)
Ala-: por..., pour...
Hala: de aquella manera, de cette
 façon là
Alaba: hija, fille
Alabaina: empero, mais
Halaber: así mismo, de même
Alai: alegre, gai
Alanbre: alambre, fil de fer
Alargun: viudo, veuf
Alatu: atormentado, tourmenté
Alba-, albaít: sí, si
Albi(ri)ste: noticia, nouvelle
(albo): Alde
Alda: (Alde)
Aldamio: andamio, échafaudage
Aldapa: cuesta, pente
Aldare: altar, autel
Aldats: cuesta, côte
Aldatu: cambiado, changé
Alde, alda-: lado, côté
Alde (albo): cerca, près
Alde (talde): grupo, groupe
Aldi: vez, fois
Aie: grano, grain
Alegera, alegere: alegre, gai
Alegia: fábula, fable
Alfer: perezoso, paresseux
(alimale): Animalia

- (*alkar*): *Elkar*
Alkate: alcaide, maire
Alki, aulki: banco, banc
Almute: almud, almud
Alor: campo, champ
Altxatu: educado, élevé
Haltz: aliso, aulne
Altzairu, altzeiru: acero, acier
Altzo: regazo, sein
Alu: órgano genital femenino, orga-
 ne génital féminin
Ama: madre, mère
Hama-: *Hamar*
Amagiarreba, amaginarreba: suegra,
 belle-mère
Hamar: diez, dix
Amaraun: tela de araña, toile d'arai-
 gnée
Amarra: ligadura, ligature
Amarru: sagacidad, sagacité
Amets: sueño, rêve
Ametz: carballo, rouvre
Amildu: derrumbado, écroulé
Amore, amorio: (concesión, con-
 cession)
(H)amu: anzuelo, hameçon
Amuarrain(n): trucha, truite
Han: allí, là-bas
Anaia: (hermano, frère)
And(e)re: señora, dame
Handi, (haundi): grande, grand
Andura: saquillo, hièble
Animalia, (alimale): animal, animal
(H)anitz: muchos, beaucoup
Hanka: (pierna, jambe)
Antolatatu: preparado, préparé
Antsi(a): apuro, inquiétude
Antz: parecido, ressemblance
Antzara, antzera: ganso, oie
Antzo: como si, tel que...
Antze: hábil, habile
Antzu: estéril, stérile
aho, aha-: boca, bouche
Ahotz: cascabillo, bale (blé)
Apain: elegante, élégant
Apaiz, (apez): sacerdote, prêtre
Apal: modesto, modeste
Apartatu: separado, séparé
(apez): *Apaiz*
Apiril: abril, avril
Apo: sapo, crapaud
Apostolu: apóstol, apôtre
Apostu, apustu: apuesta, pari
Apur: un poco, un peu
Apustu, apostu: apuesta, pari
Ar: macho, mâle
Har: gusano, ver
Har: tomar, prendre
(H)aragi, (h)arat-: carne, chair
Aran: ciruela, prune
Haran: valle, vallée
Arantz, arantze: (espino, épine)
(H)arat-: *haragi* (comp.)
Arau: regla, règle
Arazi, erazi: hecho..., fait...
Arbaso: antepasado, ancêtre
(H)arbi: nabo, navet
Arbola, arbole: árbol, arbre
Ardagai, ardaí: agárico, agarique
Ardan-: *ardo* (Comp.)
Ardí, art-: oveja, brebis
Ardit: ardite, liard
Ardo (arno): vino, vin
Ardura: cuidado, soin
Are: incluso, même
Are: rastra, herse

- Harea*: arena, sable
Aretze, aretxe: ternero, veau
Argal: débil; faible
Argi, art-: luz, lumière
Argudio, argurio: argumento, argument
Ari: ocuparse de, s'occuper de
Hari: hilo, fil
Harik eta: hasta que, jusqu'à ce que
Haril: ovillo, peloton de fil
Arima: alma, âme
Arin: ligero, léger
Haritz: roble, chêne
Arka: arca, arche
(arkitu): aurkitu
Arku: arco, arc
Arlote: andrajoso, déguenillé
Harma: arma, arme
Armaiarma: araña, araignée
Arnegatu, (ernegatu): blasfemaño, blasphémé
(arno): ardo
(H)aro: tiempo, temps
(H)arotz: carpintero, charpentier
Harpoín: arpón, harpon
Arrai: alegre, gai
Arrai(n), arran-: pescado, poisson
Harramaska: rasguño, éraflure
Arran-: arrain (comp.)
Arrano: cuervo, corbeau
Harrapatu: capturado, capturé
Arras: muy, très
Arrastelu: rastrillo, râteau
Arrats: anochecer, soir
Arrau(l)tza, arrau(l)tze: huevo, oeuf
Arrau(n): remo, rame
Arraza: raza, race
Arrazoi(n): razón, raison
Arreba: hermana, soeur
Arren: por favor, s'il vous plaît
Arrenkura, arrengura: cuidado, souci
Harri: piedra, pierre
Arrimatu: ordenado, agencé
Arrisku, (irrisku): riesgo, risque
Harro: orgulloso, orgueilleux
Arroka: roca, rocher
Arropa: ropa, vêtement
Arrosa: rosa, rose
Arrosario: rosario, chapelet
Arrotz: extranjero, étranger
Arrunt: muy, très
Art-: argi, ardi (comp.)
Arta-: arte, arto (comp.)
Arte: intervalo, intervalle
Artez: directamente, directement
Artikulu: artículo, article
Arto, arta-: maíz, maïs
Hartu: tomado, pris
Hartz: oso, ours
Artzai(n), artzan-: pastor, berger
Asaldata: inquietado, inquiété
Ase: hartar, rassasier
Haserre: enfado, ire
Hasi: empezado, commencé
Aska: pesebre, crèche
Aski: bastante, assez
Asko: muchos, beaucoup
Asmatu: inventado, inventé
Aspaldi: hace tiempo, il y a long-temps
Aspertu: aburrido, ennuyé
Aspil: gamella, seau
Asta-: asto (comp.)
Asti: tiempo libre, temps libre
Astigar: arce, érable
Asto, asta-: burro, âne

Asu(i)n, ausin: ortiga, ortie
Ata: ate
Atabal: tambor, tambour
Ate, ata: puerta, porte
Atera: sacar, sortir
Atertu: escampado, éclairci
Atorra: camisa, chemise
Hats: aliento, haleine
Atsegin: placer, plaisir
Atsekabe: aflicción, affliction
Atso: vieja, vieille
Atun: atún, thon
Atxakia, (aitzaki): pretexto, pré-
 texte
Hatz: dedo, doigt
Atzapar, (aztapar): garra, serre
Atze: extranjero, étranger
Atzo: ayer, hier
Hau: éste, celui-ci
Ahul: débil, faible
A(u)lki: banco, banc
(aunatu): unatu
(haundi): handi
Ahuntz: cabra, chèvre
Ahur: palma, paume
Haur: niño, enfant
Aurkitu, (arkitu): encontrado, ren-
 contré
Aurten: este año, cette année
Aurtiki, jaurtiki: lanzar, jeter
Ausart: atrevido, osé
Ausiki: morder, mordre
(hausko): hauspo
(H)ausnar, (h)ausnaur: rumiar, ru-
 miner
Hauspo, (hausko): fuelle, soufflet
Hautatu: elegido, choisi
Hauts: ceniza, cendre

Hautsi: quebrado, cassé
Hauzi: pleito, procès
(H)auzo: vecino, voisin
Axola: cuidado, sollicitude
Axuri: corderito, agnelet
Aza: berza, chou
Azal: corteza, croûte
Azaro: noviembre, novembre
Azeri: zorro, renard
Hazi: semilla, semence
(H)azienda: ganado, bétail
Azkar: fuerte, fort
Azkon: dardo, dard
Azote: látigo, fouet
Azpi: inferior, inférieur
Aztal: pantorrilla, mollet
(aztapar): atzapar
(H)aztatu: palpar, palper
Azti: adivino, devin
Aztore: buitre, vautour
Aztura: costumbre, habitude
Azukre: azúcar, sucre

— B —

Ba-. sí, oui (vob.)
Ba-. sí, si (condit.)
Baba: haba, fève
Bada: pues, donc
Bahe: criba, crible
Baga: ola, vague
Bago, Baga-. haya, hêtre
Bai: sí, oui
Bahi: prenda, gage
Baina: pero, mais
Baino: que, que (compar.)
Bainu: baño, bain
Baizik: sino, que

Bakan: raro, rare
Bakar: único, seul
Bake: paz, paix
Bakoitz: cada, chaque
Bala: (trigo, blé)
Balaku: caricia, caresse
Balantza: balanza, balance
Baldres: desarrapado, loqueteux
Baldín: sí, si
Balea: ballena, baleine
Balezta: ballesta, arbalète
Baliatu: utilizado, employé
Balio: valor, valeur
Baltsa: compañía, compagnie
Baltsamo: bálsamo, baume
Bandera: bandera, drapeau
Bapore: barco, bateau
Baranda: balaustrada, balustrade
Baratxuri: ajo, ail
Baratza, baratze: huerto, jardín
Bar(a)ur: ayuno, jeune
Bare: bazo, rate
Bare: limaco, limace
Barkatu: perdonado, pardonné
Barra: risa, rire
Barrabil: testículo, testicule
Barreiatu: desperdigado, éparpillé
Barren: inferior, inférieur
Barrena: hacia, vers
Barrika: barrica, barrique
Bart: anoche, hier soir
Bartz: liendre, lente
Baso, basa-: bosque, forêt
Bat: uno, un
Batel: lancha, barquette
Batu: unificado, unifié
Bataiatu, bateiatu: bautizado, baptisé

Batzu, batzuek: varios, plusieurs
Bazka: pasto, pache
Bazkari, bazkal-: comida, dîner
Bazko: Pascua, Pâques
Bazter: rincón, coin
Behar: deber, devoir
Beharri, beharri: oreja, oreille
Behatz: dedo, doigt
Behaztopa: tropiezo, trébuchement
Behazun: hiel, fiel
Bedei(n)katu, benedikatu: bendecido, béni
Bederatzi: nueve, neuf
Bedere(n): por lo menos, au moins
Behe, behere: abajo, en bas
Begi, bet-: ojo, oeil
Begira: mirar, regarder
Behi: vaca, vache
Beila: peregrinación, pèlerinage
Behin: una vez, une fois
Behintzat: al menos, au moins
Beita: cebo, appât
Bekain: ceja, sourcil
Bekaitz: envidia, envie
Bekatu: pecado, péché
Bekoki: frente, front
Bela: vela, voile
Belar, bela-: hierba, herbe
Beharri, beharri: oreja, oreille
Belaun: rodilla, genou
Beldur, (bildur): miedo, peur
Bele: cuervo, corbeau
Beltz: negro, noir
Benedikatu, bedei(n)katu: bendecido, béni
Benta: venta, vente
Benturaz, menturaz: tal vez, peut-être

Bentzutu: vencido, vaincu
Behor: vaca, vache
Ber-, bir-: re-, re-
Bera, beratz: tierno, tendre
Berandu, berant-: tarde, tard
Beraska, (breska): panal, rayon de miel
Beraz: por consiguiente, par conséquent
Berde, (ferde): verde, vert
Berdin: igual, égal
(bere): ere
Berehala: enseguida, de suite
Berezi: separar, séparer
Bero: caliente, chaud
Berri: nuevo, nouveau
Bertso, bertsu: verso, vers
Bertute, (birtute): virtud, vertu
Bertz, pertz: caldero, chaudron
Besa-, beso: brazo, bras
Beste, bertze: otro, autre
Besarkatu: abrazado, embrassé
Beso, besa-: brazo, bras
Besta: fiesta, fête
Bete: llenar, remplir
Beti: siempre, toujours
Bezain: como, que
Bezala: como, comme
Bezpera: víspera, veille
Beztitu: amortajado, enseveli
Bi, bida: dos, deux
Bihar: mañana, demain
Biharamun: al día siguiente, le lendemain
Bida-: *bide* (comp.)
Bidali: enviado, envoyé
Bide, bida-: camino, chemin
Bider: vez, fois

Bilau(n): villano, déloyal
Bildots: cordero, agneau
Bildu, bil-: recoger, ramasser
(bildur): *beldur*
Billi: birigarro
Bilo: crin, crin
Biloba: nieto, petit-enfant
Bilur: ligadura, lien
Biluzi: desnudado, mis à nu
Bihotz: corazón, coeur
Biper: pimienta, piment
Bipi: polilla, mite
Bira: vuelta, tour
Birao: blasfemia, imprécation
Biribil: redondo, rond
Birigarro, bili-: malviz, grive
Birika, biriki: pulmon, poumon
Biritxi: mellizos, jumeaux
Birjina: virgen, vierge
Birla: (bolo, quille)
(birtute): *bertute*
Biru: hebra, filament
Bista: vista, vue
Bitarte: intermedio, intermède
Bitika, pitika, pitina: cabrito, chevreau
Bixika: vejiga, vessie
Bitxi: curioso, curieux
Bihur: torcido, tordu
Bihurri: travieso, indocile
Bizar: barba, barbe
Bizi: vivo, vif
Bizio: vicio, vice
Bizkar: espalda, dos
Bizkor: ágil, agile
Biztu, piztu: resucitado, réssuscité
Bohatu, bu(h)a: soplado, soufflé
Bola: bola, boule

Biga: ternera, génisse
Bihi: grano, grain
Bikain: excelente, excellent
Bikario: vicario, vicaire
Bike: pez, poix
Bikor: simiente, semence
Biku, piko: higo, figue
Bil-: *bildu* (comp.)
Bilatu: buscado, cherché
Bolada: período, période
Boltsa: bolsa, bourse
Bonbil(a): botella, bouteille
Borda: cuadra, écurie
Borla: borla, houppe
Borondate: voluntad, volonté
Borrero: verdugo, bourreau
Borrai(n)a, borroina: borraja, bour-
 rache
Borroka, burruka: lucha, lutte
Bort: bastardo, bâtard
Bortitz: duro, dur
Bortxa: violencia, violence
Bortu: puerto, col
Bost, bortz: cinco, cinq
Bota: arrojar, jeter
Botoi(n): botón, bouton
(bo(t)z): *poz*
Boz(a): voto, voix
Branka: proa, proue
(breska): *beraska*
Brida: brida, bride
Bu(h)a-: *bohatu*
Bular: pecho, poitrine
Bulkatu, bultzatu: empujado, poussé
Burasoak, gurasoak: padres, pa-
 rents
Burdina, burdin-: hierro, fer
Burla: burla, moquerie

Burruka, borroka: lucha, lutte
Burrunba: fragor, grondement
Burrunzali: cucharón, louche
Buru: cabeza, tête
Bururdi: edredón, édredon
Buruzagi: jefe, chef
Busti: mojado, mouillé
(butz): *putz*
(butzu): *putzu*
Buztan: nabo, queue
(B)uztarri: yugo, joug
Buztin: arcilla, argile

— D —

Damu: arrepentimiento, repentir
Danba: disparo, détonation
Dantza: danza, danse
Daraturu: taladro, tarière
Dardai: flecha, flèche
Dardara: temblor, tremblement
Dardo: dardo, dard
Dastatu: probado, goûté
Deabru: diablo, diable
Debeku: prohibición, interdiction
Dei: llamada, appel
Dei(h)adar: grito, cri
Deitura: apellido, nom
Denbora: tiempo, temps
Denda: tienda, boutique
Desegin: deshacer, défaire
Desiratu: deseado, désiré
Deus: algo, quelque chose
Dilindaka, dilindan: colgado, sus-
 pendu
Dina: tanto, autant
Diru: dinero, argent
Distira: brillo, éclat

Diti, titi: pezón, mamelon
Dohai(n), doha: don, don
Dobera: bóveda, voûte
Doi: juste, juste
Doilor, cruel, cruel
Dolare: lagar, pressoir
Dolore: dolor, douleur
Dolu: luto, deuil
Done: santo, saint
Dorpe: pesado, lourd
Dorre: torre, tour
Dotore: elegante, élégant
Duda: duda, doute
Dukat: ducado, ducat
Dupa: tonel, tonneau
Dupina: marmite, marmite

— E —

Ea: interj.
Eha: *eho*
Hebaindu: rendre, s'éreinter
(partic.)
Ebaki: cortado, coupé
Ebanjelio: evangelio, évangile
Ebatsi: robado, volé
(*ebili*): *ibili*
Edan: beber, boire
Hedatu: extendido, étendu
Hede: correa, courroie
Eder: hermoso, beau
Ediren, idoro: encontrar, trouver
Edo: o, ou
(*hedoi*): *hodei*
E(d)uki: poseer, tenir
Hega: *hegal*
Hegal, ((h)ego): ala, aile
Egarri: sed, soif

Hegazti(n): ave, oiseau
Hegi: ladera, versant
Egia: verdad, vérité
Egin: hacer, faire
(*(h)ego*): *hegal*
Hegoa: sur, sud
Egon: permanecer, rester
Egosi: cocido, cuit
Egotzi: lanzado, lancé
Egun, egu-: día, jour
Egur: leña, bois
(*eguzki*): *iguzki*
(*ei(h)ar*): *ihar*
EHizi, ihizi: caza, chasse
Ekaitz: temporal, tempête
Ekarri: traído, apporté
Ekin: maintenir, soutenir
Hel-: *heldu*
(*elbar*): *herbal*
Elder: baba, bave
Heldu: llegado, arrivé
Ele: ganado, bétail
Elefante: elefante, éléphant
Element(u): elemento, élément
(*elgar*): *elkar*
(*elger*): *ergel*
Eli: tropel, foule
Eliza: iglesia, église
Elkar, (elgar, alkar): réciproca-
mente, à la réciproque
Elkor: estéril, stérile
Elorri: espino, épine
Eltxo: mosquito, moustique
Eltzaur, (intxaur): nuez, noix
Eltze: olla, pot-au-feu
Elur: nieve, neige
Ema-: *eme* (comp.)
Eman: dar, donner

Emazte: esposa, épouse
Eme, ema-: hembra, femelle
Hemen: aquí, ici
Hemeretzi: 19
Enara, ainara: golondrina, hirondelle
Ene: mío, mon
Enga(i)natu: engañado, trompé
Enperadore: emperador, empereur
Enplegatu: empleado, employé
Entseiatu, saiatu: ensayado, essayé
Entzun: oír, entendre
Eho: moler, moudre
Ehortzi: enterrado, enterré
Epe: plazo, délai
Epel: templado, tiède
Eper: perdiz, perdrix
Erabaki: decidir, décider
Erabili: utilizado, utilisé
Eragin: promover, promouvoir
Eragotzi: prohibido, défendu
Eraiki: construir, construire
(erakatsi): irakatsi
Erakutsi: enseñado, montré
Eraman, (eroan): llevar, porter
Era(u)ntzi: desnudado, (se)dés-ha-
 billé
Era(u)si: hablar, parler
Erantsi: añadido, ajouté
Erauntsi: chubasco, averse
Erauzi: arrancado, arraché
Erazi, arazi: hecho..., fait...
Eraztun: anillo, bague
Herbal, (elbar): débil, faible
Erbí: liebre, lièvre
Erdera, erdal-: lengua no vasca, lan-
 gue non basque
Erdi: medio, demi
Herdoil: roña, rouille

Ere: también, aussi
Eredu: modelo, modèle
Erein: sembrar, semer
Eremu: desierto, désert
Herenegun: anteaer, avant-hier
Herensuge: dragón, dragon
Eresi: poema, poème
Er(e)tz: borde, bord
Ergel, (elger): tonto, stupide
Eri: enfermo, malade
Herio: muerte, mort
Heriotze, heriotza: muerte, mort
(eritzi): iritzi
Erle: abeja, abeille
Erloi, erloju: reloj, horloge
Ermitau(n): ermitaño, ermite
Ernari: bestia preñada, bête pleine
Erne: despierto, éveillé
(ernegatu): arnegatu
Ero: loco, fou
(eroan): eraman
Erori: caído, tombé
Erosi: comprado, acheté
Errabia: cólera, colère
Erraiak: las entrañas, les entrailles
Errain, (errein): nuera, bru
Errainak: riñones, reins
Erramu: laurel, laurier
Erran, esan: decir, dire
Errape: ubre, mamelle
Herratu: vagar, errer
Erraz: fácil, facile
Erre: quemar, brûler
Erreal: real, real
Errefain, errefau: rábano, rave
Errege, erret-: rey, roi
Erregina: reina, reine
(errein): errain

Erreka: arroyo, ruisseau
Erremedio: remedio, remède
Errenta: renta, rente
Errespetatu: respetado, respecté
Erresumin: dolor, douleur
Erret-: errege (comp.)
Erretor(e): párroco, curé
Errezibitu: recibido, reçu
Herri: pueblo, peuple
Erro: raíz, racine
Erroitz: precipicio, précipice
Erromeria: peregrinación, pèlerinage
Errota: molino, moulin
(*erruki*): *urriki*
Errumes: mendigo, mendiant
Hertsj, itxi: cerrado, fermé
He(r)stu, estu: estrecho, étroit
Ertz: borde, bord
Hærtze, este: intestino, intestin
Errun: poner huevos, pondre
Esan, erran: decir, dire
Hesi: muralla, enceinte
Eska(i)lerak: (la escalera, les escaliers)
Eskaini: ofrecido, offert
Eskalapoi(n): choclo, sabot
Eska: corto, court
Eskatima: disputa, dispute
Eskatu: pedido, demandé
Esker: gracia, grâce
Eskola: escuela, école
Esku: mano, main
Eskui(n): derecha, droite
Esne: leche, lait
Espal: gavilla, gerbe
Espartzu: esparto, sparte
Esperantza: esperanza, espoir
Esposat: casado, marié

Estakuru: pretexto, prétexte
Estali: cubierto, couvert
Estatu: estado, état
Este, hertze: intestino, intestin
Estimatu: agradecido, remercié
Estre(i)na: inauguración, inauguration
Estu, he(r)stu: estrecho, étroit
Eta: y, et
Eten(du): interrumpir, interrompre
Etorri: venido, venu
Etsai: enemigo, ennemi
Etsenplu: *exenplu*
Etsi: ceder, céder
Etxe, etxa-: casa, maison
Etzan, (etzin): acostarse, se coucher
Etzi: pasado mañana, après-demain
Etzidamu: al día siguiente de pasado mañana, le surlendemain
(*etzin*): *etzan*
Euki, eduki: tener, avoir
Euli: mosca, mouche
Euftzi: parva, airée
Ehun: lienzo, tissu
Euri, (uri): lluvia, pluie
Exenplu, etsenplu: ejemplo, exemple
Ez: no, non
Ezagun, ezagutu: conocido, connu
Ezarri: puesto, mis
Heze: húmedo, humide
Ezer: algo, quelque chose
Hezi: domado, dompté
Ezin: imposible, impossible
Ezkaratz: recibidor, parloir
Ezkata: escama, écaille
Ezkel: bizco, bigle

Ezker: izquierdo, gauche
Ezki: tilo, tilleul
Ezkila: campana cloche
Ezko: cera, cire
Ezkodu: casado, marié
Ezkur: bellota, gland
Ezkutari: astuto, astucieux
Ezkutu: escondido, caché
Ezpain: labio, lèvre
Ezpal: astilla, copeau
Ezpaña: espada, épée
Ezpel: boj, buis
Ezponda: talud, talus
Eztainu: estaño, étain
Eztarri: garganta, gorge
Ezteiak: las bodas, les noces
Ezten: lezna, alène
Eztera, geztera: muela, meule
Ezti: miel, miel
Eztul: tos, toux
Hezur: hueso, os

F —

Fabore: favor, faveur
Falta: falta, faute
Faltsu: falso, faux
Fama: rumor, rumeur
Familia: familia, famille
Fandango: fandango, fandango
Fantasia: fantasía, fantasie
Fardel: paquete, paquet
Fede: fe, foi
(ferde): berde
Feria, peria: feria, foire
Ferra: herradura, ferrurre
Fidatu: confiado, confié
Fier, (pier): orgulloso, fier

Fin: fin, fin
Fin: delgado, mince
Finkatu: determinado, déterminé
Fits: mota, bourrier
Flako: débil, flasque
Fraide, fraile: fraile, moine
Frango, franko: bastantes, beau-
 coup
Fresko: fresco, frais
Frijitu: frito, frit
Froga: prueba, épreuve
Fruitu: fruto, fruit
Funts: (peso, poids)
Furia: furor, fureur
Fusil: fusil, fusil

— G —

Gabe: sin, sans
Gabi: martinete, martinet
Gai, (gei): materia, matière
Gailur: cumbre, sommet
Gain: cumbre, sommet
Gaitz: enorme, énorme
Gaitzuru, gaitzeru: celemín, bois-
 seau
Gaixo, gaizo: pobre, pauvre
Gaizki: mal, mal
Gaizo, gaixo: pobre, pauvre
Gaizto: malo, méchant
Gako: gancho, crochet
Gal-, gari: trigo, blé
Galant: amable, aimable
Galdu: perdido, perdu
Galdatu: pedido, demandé
Galeper: codorniz, caille
Galerna: viento brusco, tempête
Galga: nivel, niveau
Galkatu: apisonado, piétiné

Galtzak: pantalones, pantalons
Galtzarbe: sobaco, aisselle
Gamelu: camello, chameau
Ganbara, ganbera: habitación, pièce
Ganibet: navaja, couteau
Gantz: manteca, graisse
Gantzutu: ungir, oindre
Gapirio: viga, poutre
Gapoi(n): capón, chapon
Gar: llama, flamme
Garagar: cebada, orge
Garai: época, époque
Garba: fajo, fagot
Garbi: limpio, propre
Gardu: cardo, chardon
Garesti: caro, cher
Gari, gal-: trigo, blé
Garizuma: Cuaresma, Carême
Garondo: cerviz, cou
Garraio: transporte, transport
Garranga: (marca, marque, collier)
Garrasi: grito, cri
Garraska: ruido, bruit
Garratz: agrio, âcre
Gartzela: cárcel, prison
Gastatu: mimar, gâter
Gatilu: escudilla, bol
Gatigu, (katigu): cautivo, captif
Gatu, (katu): gato, chat
Gatz: sal, sel
Gatzagi: cuajo, présure
Gau: noche, nuit
Gaur: (hoy, aujourd'hui)
Gauza: cosa, chose
Gazi: salado, salé
Gazta, (gazna), gaztan-: queso, fromage
Gaztaina: castaña, châtaigne

Gazte: joven, jeune
Gaztelu: castillo, château
Gazteria: juventud, jeunesse
Gastigu: aviso, message
Gedar, gedarre: clamor, clameur
(gei): gai
Gehiago: más, plus
Gela: cuarto, pièce
Gelbera: soso, inepte
Geldi: quieto, tranquilo
Gereta: jaula, cage, et porte rustique
Gerezi: cereza, cerise
Geriza: sombra, ombre
Gerla, gerra: guerra, guerre
Gero: luego, après
Gerrena: asador, broche
Gerri: cintura, ceinture
Gertatu: sucedido, arrivé
Gertu: cerca, près
Gesal: nieve derretida, neige fondante
Geza: dulce, doux
Geztera, eztera: muela, meule
Giharre, ginarra: músculo, muscle
Gezur: mentira, mensonge
Gibel: hígado, foie
Gidatu: conducido, conduit
Gíder: mango, manche
Gili-, kili-: cosquilla, chatouillement
Giltz(a): llave, clé
Giltzurin, giltzurrun: riñón, rein
(ginarra): giharre
Ginbalet: barreno, vrille
Ginda, ginga: guinda, cerise
Girtain, girten: mango, manchon
Gisa: manera, manière
Giza- gizon (comp.)

Gizen: gordo, gros
Gizon, giza-: hombre, homme
Gloria, loria: gloria, gloire
Gobernatu: gobernado, gouverné
Gogo, goga-: deseo, désir
Gogor: duro, dur
Goi: alto, haut
Goibel: plomizo, gris
Goilare, koilare: cuchara, cuiller
Gojpe, koipe: manteca, graisse
Goiz: mañana, matinée
Golde: arado, charrue
Golko: seno, sein
Gona: falda, jupe
Gonbidatu: convidado, convié
Gopor: recipiente, récipient
Gor: sordo, sourd
Gora: arriba, en haut
Goraintzi: recuerdos, salutations
Gorde: escondido, caché
Gordin: crudo, cru
Gori: incandescente, incandescent
{goroldio}: *oroldio*
Gorosti: acebo, houx
Gorotz: excremento, excrément
Gorputz: cuerpo, corps
Gorri: rojo, rouge
Gorringo: yema, jaune d'oeuf
Gorte: corte, cour
Gosari: desayuno, déjeuner
Gose: hambre, faim
Gozo, goxo: dulce, doux
Gramatika: gramática, grammaire
Grazia: gracia, grâce
Grina: pasión, passion
Gu: nosotros, nous
Gudu: guerra, guerre
Gupida: compasión, compassion

Gura: deseo, désir
Gurasoak, burasoak: los padres, les parents
Gurbitz: madroño, arbousier
Guri: lozano, douillet
(gurin): *urin*
Gurtu: venerado: vénéré
Gurutze: cruz, croix
Gustu: gusto, goût
Guti, gutxi: poco, peu
Guz(t)i: todo, tout

— I —

Hi: tú, toi
Ia: casi, presque
Ihar, (eihar): seco, sec
Iharduki, ihardun, jardun: conversar, parler
Iharrausi: sacudido, secoué
Iharri: esparcido, répandu
Ihaute, inaute: Carnaval, Carnaval
(H)ibai: río, fleuve
Ibar: valle, vallée
Ibeni, imini, ipini: colocado, placé
Ibili, (ebili): andado, marché
Ide, kide: compañero, collègue
Idea: idea, idée
Idi, it-: buey, boeuf
Hidoi: fango, fange
Idor: árido, aride
Idoro, ediren: encontrado, trouvé
Iduri, irudi: imagen, image
Ihes: huída, fuite
Ifernu: infierno, enfer
Igan, igo: subir, monter
Igande: domingo, dimanche
Igaro, iragan: pasar, passer

Higatu: gastado, usé
I(g)az, (jaz): el año pasado, l'année dernière
Igel: rana, grenouille
Igeltsu: yeso, plâtre
Igeri: nadar, nager
Igitai, igitei: hoz, faucille
Higitu: movido, bougé
Igo, igan: subir, monter
Higuin: hastío, dégoût
(iguzki): eguzki
Ihi: junco, jonc
Ihintz: rocío, rosée
Ikara: temblor, tremblement
Ikasi: aprendido, appris
Ihizi, ehizi: caza, chasse
Ikatz: carbón, charbon
Ikusi: visto, vu
Ikuzi: lavado, lavé
Hil: morir, mourir
Hil, hilabete: mes, mois
Ilar: (guisante, petit pois)
Ilargi: luna, lune
Ilaun: efímero, éphémère
Hildo: surco, sillon
Ilendi, ileti: tizón, tison
Iloba: sobrino, neveu
Ile: pelo, cheveu
(iltze): itze
Ilun: oscuro, obscur
Imajina: estatua, statue
Inaute, ihaute: carnaval, carnaval
Imini, ibeni, ipini: puesto, placé
Inbidia: envidia, jalousie
Indar: fuerza, force
Ingude: yunque, enciume
Ino-: neho-
Inguru: vuelta, tour

Inprimatu: impreso, imprimé
Intsentsu: incienso, encens
(intxaur): eltzaur
Intziri(na): chillido, glapisement
(inude): unide
Inurri, txindurri: hormiga, fourmi
Ipar: Norte, Nord
Ipini, ibeni, imini: puesto, placé
Ipurdi: culo, cul
Ira, iratze: helecho, fougère
Irabazi: ganado, gagné
Iragan, igaro: pasar, passer
Iragazi, irazi: filtrado, filtré
Ireki: abrir, ouvrir
ire(n)tsi: tragado, avalé
Hiri, (uri): ciudad, ville
Irin: harina, farine
Iritzi, (eritzi): opinión, opinion
Irla, isía: isla, île
Irri: risa, rire
Irrintzi(na): grito, cri
Hiru: tres, trois
(irrisku): arrisku
Irudi, iduri: imagen, image
Irun: tejer, filer
Isats, (jats): escoba, balai
Isil: callado, silencieux
Isla, Irla: isla, île
Istil: charco, mare
Isuri: derramar, verser
It-: idi (comp.)
Itaizur: gotera, gouttière
Ito: abrogar, étouffer
Itsaso, itsas-: mar, mer
Itxi, hertsí: cerrado, fermé
Itsu: ciego, aveugle
Itsusi: feo, viain
Iturri: fuente, fontaine

Itxura: aspecto, aspect
Hitz: palabra, mot
Itzal: prestigio, prestige
Itzarri: despertado, éveillé
Itze, (*iltze*): clavo, clou
Itzuli: vuelta, revenu
Itzuri: huido, enfui
Izan: ser, être
Izar: estrella, étoile
Izeba: tía, tante
Izeki: arder, allumer
Izen: nombre, nom
Izerdi: sudor, sueur
Izi, *izu*: terror, terreur
Izoki(n): salmón, saumon
Izkutu: secreto, secret
Izorra: preñada, enceinte
Izotz: escarcha, givre
Izpi: brizna, brin
Izpíritu: espíritu, esprit
Izter: muslo, cuisse
Iztupa: estopa, étoupe
Izu, *izi*: terror, terreur
Izur: plieque, repli
Izurri: peste, peste

— J —

Ja: ya, déjà
Jabe: dueño, maître
Jai, (*jei*): fiesta, fête
Jaiki: levantarse, se lever
Jainko: Dios, Dieu
Jaio: nacer, naître
Jaitsi, (*jatsi*, *jeitsi*): bajado, descendu
Jaka: chaqueta, veston
Jakin: saber, savoir

Jalgi, *jalki*: salir, sortir
Jan: comer, manger
Jantzi: vestido, vêtu
Jardun, *ihardun*, *iharduki*: conversar
Jario: *jariatu*: manar, s'écouler
Jarraí, *jarrei-*: seguir, suivre
Jarri: puesto, placé
Jasan, *jaso*: soportar, supporter
(jats): *isats*
(jatsi): *jaitsi*
Jaun: señor, Monsieur
Jaungoiko: Dios, Dieu
Jauregi: palacio, palais
(J)aurtiki: lanzar, lancer
Jauzi: salto, saut
Jazarri: perseguido, persécuté
(jei): *jai*
(jeitsi): *jaltsi*
Jende: gente, monde
(jaz): *i(a)az*
Jo: pegar, frapper
Joan: ir, aller
Joare: cencerro, sonnette
Jokatu: jugado, joué
(jolas): *solas*
Jorrai: escardillo, sarcloir
Josi: cosido, cousu
Jostatu: divertido, amusé

— K —

Kabarra: gabarra, chaland
(kabia): *habia*
Kable: cable, câble
Kafe: café, café
Kai: puerto, port
Kaiku: cuezo, terrine
Kaio: mallón, goëland

Kajola: jaula, cage
Kaka: mierda, merde
Kalamu: cáñamo, chanvre
Kalte: perjuicio, préjudice
Kamaina: camastro, hamac
Kamamila: manzanilla, camomille
Kamastra: camastro, hamac
Kamuts: embotado, émoussé
Kana: vara, vare
Kanabera: cañavera, roseau sauvage
Kandela: vela, bougie
Kanpo: exterior, extérieur
Kantatu: cantado, chanté
Kapa: marraga, serge
Kapar: garrapata, tique
Kapelu: gorra, bonnet
(kar): gar
Karro(n): hlelo, glace
Karta: carta, carte
Kaskail: desmalazado, déforme
Kaskar: ruin, vil
Kasket: (fantasía, fantaisie)
Kasko: cráneo, crâne
Kasta: casta, caste
Kasu: cuidado, attention
Kaxa: caja, calsse
Kate(a): cadena, chaîne
(katigu): gatibu
Kausa: causa, cause
Ke: humo, fumée
Keinu: guifio, guignement
Kendu: quitado, enlevé
Kenka: crisis, crise
Kexatu: enfadado, fâché
Kide, ide: compañero, compagnon
Kili-, gili-: cosquilla, chatouillement
Kirats: hedor, puanteur
Kirika: atisbando, guettant

Kirrinka: chirrido, grincement
Kiskail: tostado, brûlé
Kitarra: guitarra, guitare
Kitatu: cancelar, solder
Kobla: verso, vers
Kofau, kofoin: colmena, ruche
Koilare, goilare: cuchara, cuiller
Koinata, kolnatu: cuñado, beau frère
Kolpe, golpe: manteca, graisse
Kokots: barbilla, menton
Koloka: movedizo, mouvant
Kolore: color, couleur
Kolpe: golpe, coup
Konkor: jiba, bosse
Kontatu: contado, compté
Kontra: contra, contre
Kontu: cuenta, compte
Kontzientzia: conciencia, conscience
Kopeta: frente, front
Korapilo, orapilo: nudo, noeud
Korda: cuerda, corde
Kordokatu: vacilado, ébranlé
Koróa: corona, couronne
Korroko(n): corcón, muge
Korronka: ronquido, ronflement
Koska: mella, encoche
Kozkor: ruin, petit
Kraskatu: quebrado, brisé
Kriseilu: candil, lumignon
Krozka: estado, état
Kua: cuna, berceur
Kuku: cucú, coucou
Kukula, kukulu: cáliz, corolle
Kuluska: cabezada, dodelinement
Kurrinka: gruñido, grognement
Kusku: cáscara de huevo, coquille

Kutsu: rastro, trace

Kutxa: arca, arche

— L —

Lahar: zarza, ronce

Labaki: artiga, guéret

Labain: resbaladizo, glissant

Laba(i)ña: navaja, couteau

Laborari: labrador, agriculteur

Labe: horno, four

Labur: corto, bref

Lagun: compañero, collègue

Lala: laya, fouilleur

Laido: afrenta, affront

La(i)no: niebla, brouillard

Laka: maquila, mouture

Laket: agradable, agréable

Lakio: lazo, filet

Lamikatu: lamer, lécher

Lami(n)a: lámina, sirène

Lan: trabajo, travail

Lanbro: bruma, brume

Landa: campo, lande

Landare: planta, plante

Landatu: plantado, planté

Lander: pobre, pauvre

Lapa: lapa, patelle

Lapur: ladrón, voleur

Laranja: naranja, orange

Laratz: Ilar, crémaillère

Largatu: librar, relâcher

Larre, larra-: pastizal, pâturage

Larrain: era, aire

Larru: piel, peau

Larri: apurado, angoissé

Larunbat: sábado, samedi

Laster: rápidamente, vite

Lasto, lasta-: paja, paille

Lata: listón, latte

Latz: áspero, âpre

Lau: cuatro, quatre

Laudorio: elogio, éloge

Lausengu: lisonja, flatterie

Lauza: losa, dalle

Laxo: relajado, relâché

Legar: gravier, caillou

Legatz: merluza, merlus

Lege: ley, loi

Legen: lepra, lèpre

Lehen: anterior, antérieur

Leher: reventar, éclater

Leial: leal, loyal

Lehiatu: empeñado, entêté

Leinu: linaje, lignée

Lei(h)o: ventana, fenêtre

Le(i)ze: sima, abîme

Leka: vaina, gousse

Leku: sitio, place

Lelo: sonsonete, ritournelle

Lema: timón, gouvernail

Lehoi(n): león, lion

Lehor, seco, sec

Lepo, lepa-: cuello, cou

Lera: trineo, traîneau

Lerden: esbelto, svelte

Lerro: línea, ligne

Letra: letra, lettre

Leun: suave, lisse

(leze): le(i)ze

Lezoi(n), pezoi(n): trinchera, tran-
ché

Libratu: liberado, libéré

Liburu: libro, livre

Likits: puerco, sale

Lilura: ilusión, illusion

Limurtu: resbalado, glissé
Lingirda: mancha, tache
Liho, linu: lino, lin
Lizar: fresno, frêne
Liztor: avispa, guêpe
Lizun: obsceno, obscène
Lo: dormir, dormir
Lodi: gordo, gros
Lohi: barro, vase
Loka: (gallina, poule)
Lore, lora-: flor, fleur
Loria, gloria: gloria, gloire
Lot-: lotu (comp.)
Lotsa: vergüenza, honte
Lotu, lot-: atado, attaché
Lu-: lur (comp.)
Lukainka: chorizo, saucisse
Lukuru: usura, usure
Luma: pluma, plume
Lupi(n)a: lubina, loubine
Lupu: lobanillo, loupe
Lur, lu-: tierra, terre
Lurrin: vaho, vapeur
Luze: luza-: largo, long

— M —

Mahai(n): mesa, table
Mahats: uva, raisin
Madari: pera, poire
Madarikatu: maldecido, maudit
Magi(n)a: vaina, fourreau
Maiatz: mayo, mai
Maila: escalón, marche
Mailu: martillo, marteau
Maina: mimo, gâterie
Maingu: cojo, boîteux
Maira: artesa, huche

Mairu: moro, maure
Maite, maita-: amar, aimer
Maiz: con frecuencia, fréquemment
Maizter: inquilino, locataire
Makal: chopo, peuplier
Makina: (multitud, foule)
Makur: errado, trompé
Malda: cuesta, pente
Malezia: malicia, malice
Maltzur: astuto, malin
Makila: bastón, bâton
Mami: (carne, chair)
Mamu: fantasía, épouvantail
Mana-: manu (comp.)
Mandatu: recado, message
Mando, manda-: mulo, mulet
Manu, mana-: orden, ordre
Marinel: marinero, marin
Marka: marca, marque
Marmar(io): murmuración, murmu-
 re
Marra: línea, ligne
Marraka, marraska: berrido, glapissement
Marruskatu: sobado, frotté
Martxo: marzo, mars
Masta: mástil, mât
Mataza: ovilla, écheveau
Mahuka: manga, manche
Mehar, delgado, mince
Memento: momento, moment
Menda: menta, menthe
Mende: siglo, siècle
Mendebal: oeste, ouest
Mendekatu: vengado, vengé
Mendekoste: Pentecostés, Pente-
 côte
Mendi: monte, montagne

Menturaz, benturaz: por azar, par
hasard

Merezi: merecer, mérite

Merkatu: mercado, marché

Merke: barato, bon marché

Meta: montón, tas

Meza: misa, messe

Mezu: mensaje, message

Midiku: médico, médecin

Mihi: lengua, langue

Mihise: (tela, tissu)

(*mika*): *pika*

Mila: mil, mille

Milikatu: lamido, léché

Min: daño, douleur

Mindegi: semillero, pépinière

Mintzatu: hablado, parlé

Mira: admiración, admiration

Miraku(i)lu: milagro, miracle

Miru: milano, milan

Misterio: misterio, mystère

Mitxa: mecha, mèche

Mihura: muérdago, gui

Mizpira: níspero, nèfle

Modu: modo, mode

Moko: pico, bec

Mokor: terrón, motte de terre

Molde, Molda-: manera, façon

Morroil(o): cerrojo, verrou

Morroí(n): criado, serviteur

Mota: clase, type

Motel, mutil: muchacho, garçon

Moto: moño, chignon

Motz: corto, court

Muga: frontera, frontière

Mugitu: movido, bougé

Muino, muno: colina, colline

Mukuru: pleno, débordant

Multzo, multzu: conjunto, ensemble

Mundu: mundo, monde

Murriz: despojado, dépouillé

Mus: mus, muss

Musker: lagarto, lézard

Musu: beso, baiser

Mutil, motel: muchacho, garçon

Mutu: mudo, muet

Mutur: extremo, extrémité

Nahasi: revuelto, mélangé

Nabar: abigarrado, tacheté

Nabari: notorio, notoire

Nagi: torpe, lourd

Nagusi: patrón, patron

Nahi: (querer, vouloir)

Naiz: soy, suis

Nahiz: aunque, malgré

Negar, (nigar): lágrima, larme

Negu: invierno, hiver

Neke, neka-: fatiga, fatigue

Neska: chica joven, jeune fille

Neurri: medida, mesure

Ni: yo, moi

(*nigar*): *negar*

Nini: niña del ojo, prunelle

Noiz: cuando, quand

Nola: cómo, comment

Non, (nun): dónde, où

Nor: quién, qui

(*nun*): *non*

— O —

Oha-: *ohe* (comp.)

Ohar: observación, remarque

Hobe: mejor, meilleur

Obeditu: obedecido, obéi

Hoben: falta, faute

Hobi: foso, fossé

<i>Hodei, (hedoi):</i> nube, nuage	<i>Ordain:</i> sustituto, remplaçant
<i>Odol:</i> sangre, sang	<i>Ordea:</i> por el contrario, par contre
<i>Ohe, oha-:</i> cama, lit	<i>Hordi:</i> borracho, saouil
<i>Ofiziale:</i> oficial (obrero), ouvrier	<i>Ordu:</i> hora, heure
<i>Hogei:</i> veinte, vingt	<i>Ore:</i> pasta, pâte
<i>Ogi, ot-:</i> pan, pain	<i>Orein:</i> ciervo, cerf
<i>Oi:</i> (interj.)	<i>Hori:</i> ese, celui-là
<i>Ohi:</i> acostumbrado, (d'habitude)	<i>Hori:</i> amarillo, jaune
<i>Oi(h)al:</i> tejido, tissu	<i>Horma:</i> hielo, glace
<i>Oi(h)an:</i> selva, forêt	<i>Hornitu:</i> abastecido, muni
<i>Oilo, oila-:</i> gallina, poule	<i>Oro:</i> todos, tous
<i>Oin:</i> pie, pied	<i>Orobat:</i> igualmente, également
<i>Oinaze:</i> dolor, douleur	<i>Oroitu:</i> recordado, rappelé
<i>Ohitura:</i> costumbre, habitude	<i>Oroldio, (goroldio):</i> musgo, mousse
<i>Oi(h)u:</i> grito, cri	<i>Orratz:</i> aguja, aiguille
<i>Oka:</i> vómito, vomissement	<i>Orrazi:</i> peine, peigne
<i>Okela:</i> carne, viande	<i>Horrela:</i> así, comme ça
<i>Oker:</i> torcido, tordu	<i>Orri:</i> hoja, feuille
<i>Ola:</i> ferrería, usine	<i>Orroa:</i> mugido, mugissement
<i>Ola-:</i> olo, (comp.)	<i>Hortz:</i> diente, dent
<i>Oldar:</i> impulso, impulsion	<i>Ortz-, ost-:</i> (cielo, ciel)
<i>Olio:</i> aceite, huile	<i>Ortzegun, ostegun:</i> jueves, jeudi
<i>Olo, ola-:</i> avena, avoine	<i>Ortzirale, ostiral(e):</i> viernes, ven- dredi
<i>Omen:</i> se dice, on dit	<i>Osaba:</i> tío, oncle
<i>On:</i> bon, bueno	<i>Osin, (usin):</i> pozo, puits
<i>Hondar:</i> arena, sable	<i>Oski:</i> calzado, chaussure
<i>Hondo:</i> fondo, fond	<i>Oso, osa-:</i> entero, entier
<i>Ondo:</i> árbol, arbre	<i>Ospe:</i> fama, renommée
<i>Hontz(a), huntz:</i> lechuga, mouette	<i>Ospel:</i> sabañón, engelure
<i>Ontzi:</i> recipiente, récipient	<i>Ostatu:</i> hotel, hôtel
<i>Ohol:</i> tabla, planche	<i>Ostegun, ortzegun:</i> jueves, jeudi
<i>Ohore:</i> honor, honneur	<i>Ostiral(e), ortzirale:</i> viernes, ven- dredi
<i>Opil:</i> torta, tarte	<i>Ostiko:</i> patada, coup de pied
<i>Opor:</i> gamella, gamelle	<i>Hosto:</i> hoja, feuille
<i>Hor:</i> ahí, là	<i>Otarre:</i> cesto, panier
<i>Orai(n):</i> ahora, maintenant	<i>Ote, ota-:</i> argoma, ajonc
<i>Orapilo, korapilo:</i> nudo, noeud	
<i>Orbain:</i> cicatriz, cicatrice	

Ote: quizá, peut-être
Otol: ruego, supplique
Otoitz: oración, prière
Hots: ruido, bruit
Otsa-: otso (comp.)
Otsail: febrero, février
Otso, otsa-: lobo, loup
Hotz: frío, froid
Ozen: sonoro, sonore
Hozitu: germinado, germé
Ozka: onda, onde
Ozpin: vinagre, vinaigre

— P —

Padera: sartén, poêle
Pagatu: pagado, payé
Pala: pala, palette
Palasta: chapaletéo, clapotement
Panpoxa: elegante, élégant
Papar(o): buche, jabot
Paper: papel, papier
Paradisu: paraíso, paradis
Pare: par, paire
Parrasta: porción, portion
Parte: parte, partie
Pats: orujo, marc
Patxada: calma, calme
Pegar: cántaro, cruche
Pelatu: calado, trempé
Peoi(n), peon-: peón, manoeuvre
Peria, feria: feria, foire
Pertika: lanza, timón
Pertz, bertz: caldera, chaudron
Petral: revoltoso, turbulent
Petxa: tributo, tribut
Pezoi(n): lezoi(n)
(pier): fier

Pika, mika: picaza, pie
Pikatu: cortado, coupé
Piko, biku: higo, figue
Pila: pila, tas
Pilda: andrajos, haillons
Pilota: pelota, balle
Pilotu: piloto, pilote
Pilpira: palpitación, palpitation
Pipa: pipa, pipe
Pipita: pepita, graine
Pisu: peso, poids
Pitar: (sidra, cidre)
Pitika, pitina, bitina: cabrito, chevreau
Pits: migaja, miette
Pitxer: jarro, pot
Pix(a): orina, urine
Pixar: pitxer
Pixka: un poco, un peu
Piztu, biztu: resucitado, ressuscité
Plater: plato, assiette
Plaza: plaza, place
Polit: bonito, beau
Popa: popa, poupe
Porrokatu: desmenuzado, émietté
Porru: puerro, poireau
Portu: puerto, port
Pospolin: codorniz, caille
Potolo: regordete, gros
Poz, (bo(t)z): alegría, joie
Pozoi(n): veneno, poison
Premia: necesidad, nécessité
Presondegí: cárcel, prison
Prest: dispuesto, prêt
Prestu: honrado, honorable
Pu(i)es: (interj.)
Pulunpatu: zambullido, submergé
Punta: punta, pointe

Puntu: punto, point
Purga: purga, purge
Purgatorio: purgatorio, purgatoire
Purrust: mofa, moquerie
Puska: trozo, tronçon
Putu: puta, putain
Putz (butz): soplar, souffler
Putzu, (butzu): pozo, puits

— S —

Sahats: sauce, saule
Sabai: pajar, pailler
Sabel: vientre, ventre
Sagar: manzana, pomme
Sagara: consagración, consécration
Sagu, sat-: ratón, souris
Sai: huitre, vautour
Saiatu, entseiatu: ensayado, essayé
Saihets: costado, flanc
Saindu: santo, saint
(sakan): sakon
Sakratu: sagrado, sacré
Sala: cortijo, métairie
Salatu: denunciado, dénoncé
Salbatu: salvado, sauvé
Salda: caldo, bouillon
Saldo: grupo, groupe
Saldu: vendido, vendu
Salto: salto, saut
Saltsa: salsa, sauce
Samar: brizna, brin
Samin: amargo, amer
Samur: tierno, tendre
Sandia: zutano, (machin)
Sapa: bochorno, temps lourd
Sarde: rastro, râteau
Sardina: sardina, sardine

Sare: red, filet
Sari: precio, prix
Saroe: majada, bergerie
Sarraski: matanza, carnage
Sarri: enseguida, tout de suite
Sartu: entrado, rentré
Sasi: zarza, ronce
Sasi-: pseudo-, pseudo-
Saski: cesto, panier
Sasoi(n): forma, forme (et saison)
Sat-: sagu (comp.)
Sator: topo, taupe
Satsu: sucio, sale
Sehaska: cuna, berceau
Sega: guadaña, faux
Seda: seda, soie
Segail: esbelto, svelte
Segitu: seguido, suivi
Segur: seguro, sûr
Segurantz: garantía, assurance
Sei: seis, six
Sehi, sein: criado, serviteur
Sekula: jamás, jamais
Seinale: señal, signal
Seme: hijo, fils
Senar: marido, mari
Sendo, senda-: sano, sain
Senti(tu): sentido, senti
Serora: monja, nonne
Seska: caña, roseau
Seta: obsesión, obsession
Simaur: abono, fumier
Sinetsi: creído, cru
Sobera: demasiado, trop
Sofritu, (sufritu): sufrido, souffert
Soil: calvo, chauve
Soin: hombro, épaule
Soinu: sonido, son

Soka: cuerda, corde
Sokorritu: socorrido, secouru
Solas, (*jolas*): entretenimiento, amusement
Soldadu: soldado, soldat
(solo): soro
Solomo: solomillo, filet
Sonatu: famoso, célèbre
Sor: insensible, insensible
Soraio: indolente, indolent
Sorbalda: hombro, épaule
Sorgin: bruja, sorcière
Soro, (*solo*): campo, champ
Sorta: colección, collection
Sortu: creado, créé
Sos: dinero, argent
Sosegu: tranquilidad, tranquillité
Sostengatu: soportado, supporté
Sotil: equilibrado, équilibré
Soto: bodega, cellier
Su: fuego, feu
Suhar: fogoso, fougueux
Sudur, nariz, nez
Sugandila: lagartija, petit lézard
Suge: serpiente, serpent
Suhi: yerno, gendre
Suil: herrada, seu
Sukalde: cocina, cuisine
Sukar: fiebre, fièvre
Sufre: azufre, soufre
(sufritu): sofrito
Sumatu: barruntado, soupçonné
Sumin: furor, fureur
Suntsitu: aniquilado, annihilé

— T —

Tabako: tabaco, tabac

(tailu): taxi
(talde): alde
Talo: torta, galette
Tanta: gota, goutte
Tantai: (árbol, arbre)
Tapatu: tapado, bouché
Tarrapata: alboroto, tumulte
Tarrat(a): rasgón, accroc
Tarte: distancia, distance
Taxu, (*tailu*): orden, ordre
Tegi: cuadra, écurie
Teila: teja, tuile
Tema: obsesión, obsession
Tenore: momento, moment
Tentatu: tenado, tenté
Tigre: tigre, tigre
Tink(a): compacto, tassé
Tentatu: tentado, tenté
Tipula: cebolla, oignon
Tira(tu): estirar, tirer
Tirria: inclinación, penchant
Titi, diti: pezón, mamelon
To: toma, tiens
Tobera: tolva, trémie
Toil: tollo, (poisson)
Toki: sitio, site
Tontor: cumbre, sommet
Topa: brindó, brindis
Toxa: bolsa de cuero, sac en cuir
Toska: caolín, kaolin
Totel: tartamudo, bégue
Trabatu: estorbado, gêné
Trabes: de través, en travers
Trakets: torpe, maladroít
Traidore: traidor, traître
Tratu: trato, contrat
Trebe: hábil, habile
Tresna: herramienta, outil

Trikatu: detenido, arrêté
Triste: triste, triste
Tripa: tripa, tripe
Tronpeta: trompeta, trompette
Trukatu: intercambiado, interchangé
Truke: (cartas, cartes)
Troxak: pañales, langes
Turuta: trompeta, trompette
Tut: (rastros, traces)
Tutu: tubó, tube
(T)xahal: ternero, jeune veau
Xaboi(n): jabón, savon
(T)xalupa: lancha, barque
(T)xamantxa
(T)xamar: chaqueta, veste
(T)xanda, xainda: turno, tour
(T)xano: gorro, béret
(T)xar: malo, mauvais
(T)xara: jaro, haillier
(T)xarrantxa: carlanca, collier chiens
(T)xartel: billete, ticket
Xahu: limpio, propre
(xehe): zehe
(xerrenda): zerrenda
(T)xerri: cerdo, cochon
(T)xertatu: inyectado, injecté
(T)ximi(n)o: mono, singe
(T)ximist: relámpago, éclair
(T)ximitx, zimitx: chinche, punaise
(T)xingar: jamón, jambon
(T)xipa: bermejuela, goujon
(T)xipi, txiki: pequeño, petit
(T)xirla: concha, coquille
(T)xistu, ziztu: silbido, sifflement
(T)xit: muy, très
(T)xita, ((t)xito): polluelo, poussin

Xixa, ziza: seta, champignon
Xixare, zizare: lombriz, ver
(T)xoil: completamente, complètement
Xoko, zoko: rincón, coin
(T)xopa: popa, poupe
(T)xori: pájaro, oiseau
(T)xukatu: enjugar, essuyer
Xume, ume: minúsculo, minuscule

— U —

(u-), (uh-): (*h*)ur, (comp.)
Uhal: correa, courroie
Ubel: amoratado, livide
Uda: verano, été
Udare: pera, poire
Ugari, ugal-: abundante, abondant
Ugatz, ugaz-: mama, mamelle
Uhin: ola, vague
Uka-: (comp.)
Ukaldi: golpe, coup
Ukatu: negado, nié
Ukendu: ungüento, onguent
Ukitu: tocado, touché
Ukondo: codo, coude
Uma-: ume
Ume, xume: minúsculo, minuscule
(H)umil: humilde, humble
Umo: maduro, mûr
Umore: humor, humour
Hun, muin: savia, sève
Unai(n): pastor, berger
Une: instante, instant
Unide, (inude): nodriza, nourrice
Huntz: hiedra, lierre
Untzi, ontzi: barco, bateau
Uholde: inundación, inondation

Upa: tonel, tonneau
(H)ur, u-, uh-: agua, eau
Hura: aquel, celui-là
Hurbil: cerca, près
Urdai: tocino, lard
Urdail: estómago, estomac
Urdan-: urde (comp.)
Urde, urdan-: cerdo, cochon
Urdin: azul, bleu
Urduri: inquieto, inquiet
Urgatzi: ayudado, aidé
Urguilu: orgullo, orgueil
(uri): hiri
(uri): euri
Urin, (gurin): manteca, beurre
Urkatu: ahorcado, pendu
Urki: abedul, bouleau
Urko: próximo, proche
Urlia: Fulano, quelqu'un
Urratu: desgarrado, déchiré
Urrats: paso, pas
Urre: oro, or
Hurren: próximo, prochain
Urri: escaso, rare
Urriki, (erruki): compasión, compassion
Urrin, lurrin: vaho, vapeur
Urritz: avellano, coudrier
Urrixa, urruxa: cerda, truie
Urte, urta-: año, an
Urruti: lejos, loin
Usai(n), usan-: olor, odeur
Usatu: habituado, habitué
(usin): osin
Usna: olfato, odorat
Uste: opinión. opinion
Ustel: podrido, pourri
Usu, frecuente, fréquent

Huts: vacío, vide
Uxatu: ahuyentado, épouvanté
Utzi: dejado, laissé
Uzker: pedo, pet
Uzki: trasero, séant
Uzkur: remolón, musard
Uzta: cosecha, recollection
Uztai: arco, arc
Uztarri, buztarri: yugo, joug

— Z —

Zahagi: odre, outre
Zahar: viejo, vieux
Zabal: ancho, large
Zabar: abandonado, lambin
Zabor: residuo, résidu
Zaflatu: abofeteado, giflé
Zahi: salvado, son
Zail: difícil, difficile
Zain: nervio, nerf
Zaindu: cuidar, soigner
Zakar: desabrido, désagréable
Zakil: pene, pénis
Zaku: saco, sac
Zakur: perro, chien
Zaldar: divieso, furoncle
Zaldi: caballo, cheval
Zale: aficionado, amateur
Zali: cuchara, cuiller
Zalke: arveja, vesce
Zalu, (zauli): ágil, agile
Zama: carga, charge
Zamar: lana, toison
Zango: pierna, jambe
Za(n)patu: oprimido, opprimé
Zapart(a): estallido, éclat
Zapata: zapato, soulier

Zapelatz: cernícalo, épervier
Zarbo: mujarra, queue-noire
Zare: cesto, panier
Zarpa: andrajo, haillon
Zarrastatu: desgarrado, déchiré
Zartagi(n)a: sartén, pêle
Zartatu: rajado, fendu
Zati: parte, partie
(zauli): zalu
Zauri: herida, blessure
Zazpi: siete, sept
Zehar: a través, à travers
Zehatu: triturar, triturer
Zehe, (xehe): menudo, menu
Zein: cuál, lequel
Zeinatu: signado, signé
Zeinu: mueca, grimace
Zekale: centeno, seigle
Zeken: avaro, avare
Zekor: ternero, veau
Zelai: llanura, plaine
Zelai: llano, plat
Zelata: acecho, affût
Zenbait: varios, plusieurs
Zenbat: cuánto, combien
Zenbera: requesón, fromage blanc
Zentzatu: formalizado, formalisé
Zentzu: sentido común, sens commun
Zepa: escoria, scorie
Zepo: tronco, tronc
Zer: qué, quoi
Zerba: acelga, bette
Zerbitzari: servidor, serviteur
Zerga: impuesto, impôt
Zerra: rebanada, tranche
Zerrenda, (xerrenda): rebanada, tranche

Zerri, (t)xerri: cerdo, porc
Zertu: efectuado, effectué
Zeru: cielo, ciel
Zerraldo: de bruces, sur la face
Zeta: mancha, tache
Zetabe: tamiz, tamis
Zezen: toro, taureau
Zihatu: cubierto, couvert
Ziba: trompo, toupie
Zidor: sendero, sentier
Zigar: arador, ciron
Zigilu: sello, sceau
Zigoina: cigüeña, cigogne
Zigor: látigo, fouet
Zikin: sucio, sale
Zikiro: carnero, mouton
Zikoitz: avaro, avare
Zilar: plata, argent
Zilegi: lícito, licite
Zimel: pálido, pâle
Zimendu: cimienta, fondation
Zimitx, (t)ximitx: chinche, punaise
Zimur: arrugado, chiffonné
Zin: juramento, serment
Zintz: sonarse, se moucher
Zintzari: cencerro, clochette
Zintzur: garganta, gorge
Zirau(n): culebra, couleuvre
Zihi: ziri: cuña, cheville
Zirín: excremento, excrément
Zirritu: rendija, fente
Zirtzil: pingajo, loque
Zital: malo, méchant
Zizare, xizare: gusano, ver
Zizeilu: banco, banc
Zizpa: fusil, fusil
Ziztatu: punzado, piqué
Zohi: maduro, mûr

Zoko: rincón, coin
Zola: fondo, fond
Zolda: costra, croûte
Zopa: sopa, soupe
Zor: deuda, dette
Zori: suerte, chance
Zorne: pus, pus
Zoro: loco, fou
Zorri: piojo, poux
Zorro: vaina, gousse
Zorrotz: agudo, aigu
Zorte: suerte, chance
Zortziko
Zotín: hipo, hoquet
Zotz: palillo, bâtonnet
Zozo: tonto, sot
Zu: usted, vous
Zuh-: zur, (comp.)
Zuhar: olmo, orme

Zuhaitz: árbol, arbre
Zubi: puente, pont
Zuin: trazado, ébauche (topog.)
Zuku: caldo, bouillon
Zulo: agujero, trou
Zume: mimbre, osier
Zumitz: fleje, verge
Zur: madera, bois
Zurí: blanco, blanc
Zurratu: zurrar, rosser
Zurrun: rígido, rigide
Zurrunga: ronquido, ronflement
Zurrapatu: sorbido, absorbé
Zurtz: solitario, solitaire
Zutik: en pie, debout
Zuhur: prudente, sage
Zuzen: justo, juste
Zuzi: tea, flambeau